

Datum voluit

Oorspronkelijke taal: Nederlands

COI FOCUS

VENEZUELA

Situatieschets

Disclaimer:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen.

De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vermeld worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	4
Inleiding	6
1. Politieke situatie	7
1.1. Achtergrond.....	7
1.2. Politieke ontwikkelingen sinds begin 2022	9
2. De veiligheidssituatie: algemene analyse.....	10
3. Strijdende partijen	13
3.1. Actoren van de staat.....	13
3.1.1. De FANB en de Milicia Bolivariana.....	13
3.1.2. SEBIN en de DGCIM	14
3.1.3. GNB, PNB, CICPC en de FAES	14
3.1.4. De Colectivos.....	16
3.2. De niet-statelijke gewapende groeperingen	17
3.2.1. Megabandas	17
3.2.2. Sindicatos	18
3.2.3. Fuerzas Bolivarianas de Liberación, FBL	18
3.2.4. De Colombiaanse gewapende groeperingen	19
3.2.5. De Braziliaanse gewapende groeperingen.....	20
4. Typologie en doelwitten van het geweld	20
4.1. Het geweld door de gewapende groeperingen	20
4.2. Het geweld gelinkt aan de ordetroepen van de staat.....	23
4.2.1. Grootschalige corruptie	23
4.2.2. Ordetroepen en buitengerechtelijke executies.....	23
5. Geografische verdeling	25
5.1. Aragua, Miranda en het hoofdstedelijk district.....	26
5.1.1. Aragua.....	26
5.1.2. Grootstedelijk gebied Caracas.....	27
5.2. De grensstaten	30
5.2.1. Algemene geweldsdynamieken	30
5.2.2. Geweldsdynamieken per staat	32
6. Impact op leven van de burgerbevolking	39
7. De socio-economische situatie	41
7.1. Krimpende economie en torenhoge inflatie	41
7.2. Dollarisatie	43
7.3. Sociale protesten.....	44
8. De humanitaire situatie.....	44
8.1. Algemene analyse	44
8.2. Toegang tot basisvoorzieningen	46
8.2.1. Toegang tot voedsel	46
8.2.2. Toegang tot gezondheidszorg	48
8.2.3. Toegang tot drinkbaar water.....	49
8.2.4. Toegang tot elektriciteit	49
8.2.5. Toegang tot onderwijs	50
9. Migratie.....	50
9.1. Algemene vaststellingen	50
9.2. Terugkeer.....	52
Samenvatting.....	53

Bibliografie	55
---------------------------	-----------

Lijst van afkortingen

ACAPS	The Assessment Capacities Project
ACLED	Armed Conflict Location & Event Data Project
AI	Amnesty International
AN	Asamblea Nacional
ANC	Asamblea Nacional Constituyente
AUC	Autodefensas Unidas des Colombia
BACRIM	Bandas Criminales
BBC	British Broadcasting Corporation
CBP	Customs and Border Protection
CCDB	Interagency Consolidated Counterdrug Database
CEPAL	Comisión Económica para América Latina y el Caribe
CICPC	Cuerpo de Investigaciones Científicas, Penales y Criminalísticas
CLAP	Comité Local de Abastecimiento y Producción
CNE	Consejo Nacional Electoral
CODHEZ	Comisión para los Derechos Humanos del Estado Zulia
CSIS	Center for Strategic and International Studies
CUPAZ	Cuadrantes de Paz
DGCIM	Dirección general de contra inteligencia militar
ECLAC	The Economic Commission for Latin America
EIU	Economist Intelligence Unit
ELN	Ejército de Liberación Nacional
ENCOVI	Encuesta Nacional de Condiciones de vida
FAES	Fuerzas de Acciones Especiales
FANB	Fuerza Armada Nacional Bolivariana
FARC	Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia
FBL	Fuerzas Bolivarianas de Liberación
FEDENGA	Federación Nacional de Ganaderos de Venezuela
FPLN	Fuerzas Patrióticas de Liberación Nacional
GNB	Guardia nacional bolivariana
HRW	Human Rights Watch
ICC	International Criminal Court
ICG	International Crisis Group
IED	Improvised Explosive Device

IFRC	International Federation of Red Cross
IMF	Internationaal Monetair Fonds
INCB	International Narcotics Control Board
MUD	Mesa de Unidad Democrática
OAS	Organisation of American States
OHCHR	United Nations High Commissioner for Human Rights
OSAC	Overseas Security Advisory Council
OVCS	Observatorio Venezolano de Conflictividad Social
OVF	Observatorio Venezolano de Finanzas
OVSP	Observatorio Venezolano de Servicios Públicos
OVV	Observatorio Venezolano de Violencia
PAHO	Pan American Health Organization
PDVSA	Petróleos de Venezuela SA
PNB	Policía nacional bolivariana
PROVEA	Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos
PSUV	Partido Socialista Unido de Venezuela
SEBIN	Servicio bolivariano de inteligencia
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
TANCOL	Terroristas Armados Narcotraficantes Colombianos
TPP	Temporary Protection Permits
TPS	Temporary Protection Status
UNASUR	Union of South American Nations
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
USDoS	United States Department of State
WFP	World Food Programme
WHO	World Health Organisation
WOLA	Washington Office on Latin America

Inleiding

Het doel van dit onderzoek is een stand van zaken op te maken over de algemene situatie in Venezuela. Het onderzoek richt zich hierbij op de politieke situatie, de veiligheidssituatie en de socio-economische situatie van het land om een zo breed mogelijke analyse te maken van de huidige stand van zaken. De situatie van specifieke profielen, zoals bijvoorbeeld journalisten of politieke activisten, vormen geen voorwerp van deze analyse. Deze COI Focus richt zich in het bijzonder op de periode van mei 2022 tot juni 2023 en is een update van het gelijknamige rapport van 30 mei 2022. Het onderzoek werd afgesloten op 26 juni 2023.

De analyse bestaat uit negen hoofdstukken en begint met een beschrijving van de huidige politieke situatie. Hier komt eerst een kort overzicht aan bod van de belangrijkste politieke ontwikkelingen sinds de start van het presidentschap van Maduro. Vervolgens worden de actuele politieke ontwikkelingen van mei 2022 tot juni 2023 meer in detail toegelicht. Een tweede hoofdstuk gaat dieper in op de veiligheidssituatie in Venezuela en geeft een algemene analyse van de belangrijkste ontwikkelingen voor de referentieperiode van dit onderzoek. De hierop volgende hoofdstukken gaan na wie de belangrijkste actoren zijn die de veiligheidssituatie beïnvloeden, wat de typologie is van het geweld, wie de doelwitten zijn, en welke delen van het land als meest gewelddadig kunnen worden beschouwd. Een zesde hoofdstuk gaat vervolgens dieper in op de impact dat het geweld heeft op het dagelijks leven van de burgerbevolking. Het zevende en achtste hoofdstuk schetsen de socio-economische situatie en de humanitaire situatie in Venezuela. Hoofdstuk zeven start met een schets van het socio-economische klimaat en geeft nadien toelichting bij de de-factodollarisatie die zich doorheen de afgelopen jaren heeft voltrokken. Cedoca gaat na of deze ontwikkeling een invloed heeft op de algemene levensstandaard van de Venezolanen. Vervolgens beschrijft hoofdstuk acht hoe het gesteld is met de toegang tot voedsel, water, elektriciteit, gezondheidszorg en onderwijs. In een laatste hoofdstuk richt dit onderzoek zich ten slotte op de migratie van de zeven miljoen Venezolanen naar het buitenland. Ook de beperkte terugkeer uit de buurlanden, als gevolg van hun precarie economische situatie, wordt hier kort belicht.

Voor het schrijven van dit rapport raadpleegde Cedoca publicaties van analysecentra en gespecialiseerde organisaties zoals onder meer de Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), Fundaredes, InSight Crime, Observatorio Venezolano de Conflictividad Social (OVCS), Monitor de Victimas, Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos (PROVEA), het World Food Programme (WFP), Caritas Venezuela, de International Crisis Group (ICG) en het Washington Office on Latin America (WOLA). Internationale organisaties zoals Human Rights Watch (HRW) en VN-bronnen zoals de United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) werden eveneens geconsulteerd. Aanvullende opzoeken deed Cedoca op het internet via de zoekmotor Google, in de databanken van Refworld, ecoi.net en Factiva, en op de websites van lokale en internationale mediakanalen zoals de oppositiekraant TalCual, El Pitazo, El Nacional maar ook British Broadcasting Corporation (BBC), Reuters, Bloomberg, The Washington Post, The Economist en The New York Times (NYT).

In dit document maakt Cedoca voor plaats- en persoonsnamen, namen van gewapende groepen en politieke partijen, gebruik van de meest courante schrijfwijze uit de Spaanstalige bronnen die geraadpleegd werden. Voor de categorisering van het geweld baseert Cedoca zich op de terminologie van de geraadpleegde bronnen.

Cedoca volgt de situatie in Venezuela voortdurend op. Als er zich fundamentele wijzigingen of ontwikkelingen zouden voordoen die de situatie ter plaatse aanzienlijk veranderen, dan zal Cedoca deze COI Focus zo snel mogelijk bijwerken.

1. Politieke situatie

1.1. Achtergrond

Gedurende veertien jaar, van 1999 tot 2013, was Hugo Chávez president van Venezuela. Hij was een charismatische voormalige legerofficier die in 1998 verkozen werd met de belofte een einde te maken aan de corruptie en sociale uitsluiting waar het land toen onder gebukt ging.¹ Gedurende zijn ambtsperiode onderging Venezuela enorme politieke en economische veranderingen. Het land kreeg een nieuwe grondwet, een nieuwe wetgevende macht bestaande uit één kamer, en zelfs een nieuwe naam, de Bolivariaanse Republiek Venezuela, genaamd naar de Zuid-Amerikaanse Simon Bolívar. Gesteund door hoge winstmarges op de olieprijs kon Chávez de rol van de overheid in de economie ook gevoelig uitbreiden, onder andere door het nationaliseren van verschillende bedrijven. De regering voorzag ook in allerlei sociale programma's om de armoede in het land terug te dringen, vooral gefinancierd door de winsten op olie.² In oktober 2012 kwam een einde aan zijn tweede ambtstermijn van zes jaar en voorzag men in nieuwe verkiezingen. Chávez bij wie in juni 2011 kanker was vastgesteld, was ernstig ziek. Na enkele operaties in Cuba verklaarde de president te zijn genezen en startte zijn electorale campagne. Hij won de verkiezingen in oktober 2012 met 55,4% van de stemmen van zijn tegenkandidaat van de oppositie, Henrique Capriles. Zijn nieuwe ambtstermijn begon op 10 januari 2013 maar Chávez haalde zijn eedaflegging als president niet meer.³ Op 5 maart 2013 stierf Hugo Chávez aan kanker.⁴ Veertig dagen later werden nieuwe verkiezingen georganiseerd die gewonnen werden door Nicolas Maduro, met slechts een marge van minder dan 1,5 %. Chávez had Maduro, die ook zijn vicepresident was, zelf nog aangeduid als zijn opvolger.⁵

Venezuela was na de verkiezingen van april 2013, volgens een rapport van International Crisis Group (ICG) van mei 2013, een zeer verdeeld land met evenveel aanhangers van Chávez' regime als van de oppositie.⁶ Begin februari 2014 kreeg president Maduro te maken met de grootste demonstraties tegen zijn beleid sinds zijn aantreden als president bijna een jaar eerder. Bovendien waren deze demonstraties, volgens verschillende journalisten, de meest gewelddadige en wijdverspreide van het afgelopen decennium in Venezuela.⁷

Op 6 december 2015 vonden parlementsverkiezingen plaats. De oppositie, verenigd in de coalitie van Democratische Eenheid (Mesa de Unidad Democrática, MUD) won deze verkiezingen met een tweederdemeerderheid: 112 van de 167 zetels. Al snel na de verkiezingen verscherpte de confrontatie tussen de regering en de oppositie. President Maduro nam, in aanloop naar de installatie van het nieuwe parlement (de Algemene Vergadering, Asamblea Nacional, AN) op 5 januari 2016, een aantal maatregelen waarmee de macht van het parlement werd ingeperkt. Zo werden een aantal rechters van het hooggerechtshof voortijdig vervangen, waardoor het hof onder vergaande invloed van de regering kwam. Vervolgens schorste het hooggerechtshof, vanwege veronderstelde onregelmatigheden tijdens de verkiezingen, vier parlementariërs. Hierdoor verloor de oppositie haar tweederdemeerderheid die nodig is om voorstellen tot een eventuele grondwetswijziging te doen.⁸

Op 23 januari 2019 riep Juan Guaidó zichzelf uit tot waarnemend president. Dit gebeurde twee weken nadat president Maduro de eed aflegde voor zijn tweede ambtstermijn. De oppositieleider

¹ ICG, 16/05/2013, [url](#)

² CRS (Sullivan P.), 01/04/2015, [url](#)

³ ICG, 16/05/2013, [url](#)

⁴ Foreign Affairs (Penfold M.), 12/03/2013, [url](#)

⁵ ICG, 16/05/2013, [url](#)

⁶ ICG, 16/05/2013, [url](#)

⁷ BBC News, 04/03/2014, [url](#)

⁸ CRS (Sullivan P.), 22/08/2016, [url](#)

baseerde zich hierbij op de artikels 233, 333, en 350 van de Venezolaanse grondwet, die stellen dat in geval van onbekwaamheid van de president om het land te leiden, de voorzitter van het parlement de interim-president wordt.⁹ Nadien probeerde de oppositieleider het leger aan zijn kant te krijgen.¹⁰ Zo beloofde hij amnestie voor misdaden uit het verleden en garanties op toekomstige tewerkstelling. De aanpak was bedoeld om individuele commandanten naar zijn kant te lokken in plaats van het leger als geheel in een politieke transitie te betrekken.¹¹ Het interim-presidentschap van Guaidó werd erkend door meer dan 50 staten, waaronder de VS, de UK en de meeste Latijns-Amerikaanse staten.¹²

In de vroege ochtend van 30 april 2019 kondigde Juan Guaidó nabij de militaire luchtmachtbasis La Carlota in Caracas, *Operación Libertad* af, een poging om de Venezolaanse president Nicolás Maduro af te zetten. Juan Guaidó riep het topkader van het leger op om hem te vervoegen.¹³ De medestanders van Juan Guaidó slaagden er echter niet in om de luchtmachtbasis van La Carlota in te nemen en tijdens het verdere verloop van de dag bleef de verhoopte steun van de legertop uit. Slechts een klein aantal laaggeplaatste soldaten, met als enige belangrijke figuur, Manuel Ricardo Cristopher Figuera, die toen hoofd was van de inlichtingendienst (Servicio Bolivariano de Inteligencia Nacional, SEBIN) beantwoordde de oproep van Guaidó om te rebelleren.¹⁴ Op de avond van 30 april 2019 verscheen Nicolás Maduro in het gezelschap van de legerleiding op televisie. Hij verklaarde dat Juan Guaidó er niet in slaagde om de steun van het leger te verwerven en verklaarde dat de aanstichters van de opstand tegen zijn regime hard aangepakt zouden worden.¹⁵

In mei en juni 2019 vonden de eerste onderhandelingen plaats tussen het regime-Maduro en de oppositie na de mislukte staatsgreep van 30 april 2019, onder de auspiciën van de Noorse regering. De gesprekken gingen nadien verder in Barbados maar werden uiteindelijk in september 2019 afgebroken.¹⁶

Op 6 december 2020 vonden in Venezuela parlementsverkiezingen plaats. De regeringspartij (PSUV, Partido Socialista Unido de Venezuela) en haar bondgenoten wonnen 257 van de 277 zetels. De oppositie was naar aanloop van de verkiezingen zeer verdeeld over deelname. Voormalig presidentskandidaat Henrique Capriles zette zich openlijk af tegen Guaidó en verklaarde deel te nemen aan de verkiezingen.¹⁷ De deelnemende oppositiepartijen behaalden ongeveer 30 % van de stemmen. Maar het stelsysteem leverde hen slechts 20 zetels op. De autoriteiten schatten de opkomst op 31 %, hoewel waarnemers van de oppositie beweerden dat deze veel lager was. De reguliere oppositie onder leiding van Juan Guaidó, weigerde deel te nemen en noemde de verkiezingen een schijnvertoning. De VS, de EU-lidstaten en vele andere landen verklaarden dat de verkiezingen noch vrij noch eerlijk zijn verlopen.¹⁸

Op 21 november 2021 vonden lokale en regionale verkiezingen plaats. De belangrijkste oppositiepartijen besloten hun boycot te beëindigen en deel te nemen aan de verkiezingen. De EU heeft de verkiezingen waargenomen en haar verkiezingswaarnemingsmissie constateerde 'structurele tekortkomingen' zoals willekeurige politieke diskwalificatie van kandidaten, ongelijke toegang tot de media en uitgebreid gebruik van staatsmiddelen tijdens de campagne.¹⁹ De verkiezingswaarnemingsmissie van de EU meldde dat de opkomst 42,5 % bedroeg, de laagste in 25

⁹ Constitución de la república bolivariana de venezuela, s.d., [url](#)

¹⁰ BBC News, 13/01/2020, [url](#)

¹¹ ICG, 16/09/2019, [url](#)

¹² BBC, 03/05/2019, [url](#)

¹³ The Economist, 30/04/2019, [url](#)

¹⁴ ICG, 16/09/2019, [url](#)

¹⁵ The Economist, 02/05/2019, [url](#); The Guardian (Phillips T.), 01/05/2019, [url](#); BBC, 03/05/2019, [url](#)

¹⁶ CSIS (Rendon M., Schneider M), 06/11/2019, [url](#)

¹⁷ Reuters, 03/09/2020, [url](#)

¹⁸ ICG, 21/12/2020, [url](#)

¹⁹ European Parliament, 01/2022, [url](#)

jaar. Pro-regeringskandidaten wonnen 20 van de 23 gouverneurschappen en 212 van de 335 burgemeestersfuncties.²⁰

In 2021 werd eveneens duidelijk dat er een officieel onderzoek van het Internationaal Strafhof (International Criminal Court, ICC) komt. Reeds in 2020 oordeelde de aanklager van het Internationaal Strafhof, Karim Khan, in een voorlopig onderzoek dat er een redelijke basis was om aan te nemen dat civiele autoriteiten, leden van de strijdkrachten en regeringsgezinde personen sinds ten minste april 2017 misdaden tegen de menselijkheid hebben begaan. In maart 2022 besliste het ICC om een kantoor te openen in Caracas. In april 2022 wees de aanklager van het ICC het verzoek van de Venezolaanse autoriteiten af om het onderzoek naar de vermeende mensenrechtenschendingen uit te stellen. Caracas had om uitstel gevraagd om aan te tonen dat de autoriteiten zelf in staat waren om hun eigen onderzoek te doen naar de misdaden die sinds 2017 zijn gepleegd. Maar volgens Khan konden de autoriteiten onvoldoende aantonen dat hun inspanningen voldoende waren en besliste hij dat het ICC het onderzoek zou voeren.²¹ Na een derde bezoek van de aanklager van het ICC aan Venezuela in juni 2023 werd besloten om van start te gaan met de opening van een bureau voor technische assistentie (technical assistance office) in Caracas.²²

1.2. Politieke ontwikkelingen sinds begin 2022

De aanhoudende politieke crisis ging in 2022 een minder turbulente fase in, waarbij de meeste tegenstanders van de regering van president Nicolás Maduro, zowel binnenlandse als buitenlandse, hun confrontatietactiek terugschroefden. Terwijl Washington en een handvol naaste bondgenoten van de VS interim-president Juan Guaidó als de legitieme leider van het land bleven zien, begonnen verschillende regeringen in de regio van koers te veranderen. In het naburige Colombia nam president Gustavo Petro onmiddellijk na zijn machtsovername in augustus 2022 maatregelen om de betrekkingen met Venezuela te herstellen en ambassadeurs uit te wisselen.²³ De diplomatieke betrekkingen tussen de twee landen waren eerder in 2019 verbroken en de grens was zeven jaar meermaals gesloten. In januari 2023 ging de grens opnieuw open voor alle voertuigen en werd er een handelsovereenkomst tussen beide landen gesloten. De Colombiaanse president beloofde eveneens vredesgesprekken op te starten met de gewapende groeperingen in Colombia. Aangezien een aantal van deze groeperingen eveneens actief zijn in een deel van Venezuela, was de steun van de Venezolaanse president hiervoor onontbeerlijk.²⁴ Ook de nieuwe Braziliaanse president Luiz Inacio Lula da Silva verklaarde in mei 2023 dat de democratie floreert in Venezuela en dat de ondermijning van de democratische instellingen in het land een geconstrueerd verhaal is.²⁵

Nadat de door Noorwegen geleide onderhandelingen medio 2019 vastliepen, deed Guaidó in april 2021 een beroep op oppositiepartijen en civiele organisaties om een eenheidsplatform (Plataforma Unitaria, Unitary Platform) te vormen. Eind november 2022 kondigde het Unitary Platform de hervatting aan van de door Noorwegen geleide onderhandelingen.²⁶ De gesprekken liepen echter begin 2023 opnieuw vast wanneer Maduro de VS ervan beschuldigde hun afspraken niet na te komen.²⁷ Eind april 2023 hield de Colombiaanse president Gustavo Petro een conferentie over de politieke crisis in Venezuela met als doel de vastgelopen gesprekken tussen de Venezolaanse

²⁰ European Union External Action, 30/11/2021, [url](#)

²¹ Reuters, 21/04/2022, [url](#)

²² Caracas Chronicles, 15/06/2023, [url](#)

²³ ICG, 10/10/2022, [url](#)

²⁴ The New Humanitarian (Dahl M.), 15/06/2023, [url](#)

²⁵ HRW, 30/05/2023, [url](#)

²⁶ CRS, 02/12/2022, [url](#)

²⁷ ICG, 02/2023, [url](#)

regering en de oppositie opnieuw op gang brengen in de aanloop naar de presidentsverkiezingen van 2024. De conferentie slaagde niet in haar opzet.²⁸

Eind 2022 is de Venezolaanse oppositie zwak en verdeeld, met veel van zijn leiders in ballingschap.²⁹ De door de oppositie geleide Nationale Assemblee stemde op 30 december 2022 met een grote meerderheid voor de ontbinding van Guaidó's interim-presidentschap. De oppositiepartijen willen een verenigd front oprichten, geleid door één kandidaat, om het op te nemen tegen president Maduro in de verkiezingen van 2024. Guaidó waarschuwde dat het verwijderen van de interim-regering het regime van Maduro zou versterken. Op 5 januari 2023 stemde de door de oppositie geleide Nationale Assemblee voor een nieuw leiderschap, bestaande uit drie vrouwen. De drie nieuwe leiders verblijven allen in ballingschap en vertegenwoordigen de zogenaamde "G3" – de drie grootste partijen in de oppositiealliantie Unitary Platform – die steeds meer op gespannen voet komt te staan met de Voluntad Popular (VP) van Guaidó.³⁰

In april 2023 probeerde oppositieleider Guaidó vanuit Venezuela naar Colombia te reizen om deel te nemen aan de internationale conferentie van Gustavo Petro (zie supra) maar hij werd na aankomst door de Colombiaanse autoriteiten het land uitgezet. De voormalige oppositieleider vluchtte verder naar de VS waar hij sindsdien verblijft. Zijn partijbenoemde vervolgens een nieuwe kandidaat voor de presidentiële voorverkiezing die gepland staat in oktober 2023. Op een persconferentie noemde de VP politiek coördinator Freddy Superlano als kandidaat en verklaarde dat Guaidó de partij niet vanuit ballingschap kon vertegenwoordigen.³¹

Venezuela staat voor 2021 met een score van 177 op de derde laatste plaats van de 180 landen wereldwijd op de Corruption Perception Index van Transparency International (TI) en bevindt zich hiermee tussen Jemen (174) en Somalië (178). Het land kreeg voor het jaar 2021 een score toebedeeld van 14/100 en scoort hiermee een punt lager dan in 2020 en vier punten lager dan in 2018.³² Voor het jaar 2022 bleef Venezuela op dezelfde plaats staan.³³

Op The Economist Democracy Index staat Venezuela voor 2022 op de 21ste laatste plaats wereldwijd. Tevens staat het op de laatste plaats van alle Latijns- en Centraal-Amerikaanse landen.³⁴ Het staat geclassificeerd als "autoritair regime".³⁵

Op de Rule of Law index van het World Justice Project bevindt Venezuela zich voor 2022 op de laatste plaats wereldwijd (140).³⁶

2. De veiligheidssituatie: algemene analyse

Onder het presidentschap van Maduro zijn de burgerveiligheid en staatscontrole in Venezuela dramatisch verslechterd, aldus verschillende experts van het Center for Strategic and International Studies (CSIS).³⁷ Colombiaanse guerrillagroeperingen zoals de Revolutionaire Strijdkrachten van Colombia (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC) en het Nationale Bevrijdingsleger (Ejército de Liberación Nacional, ELN) opereren op Venezolaanse bodem, vaak met de steun van het regime, en controleren delen van het grondgebied. Gewelddadige confrontaties in 2021 tussen

²⁸ Al Jazeera, 27/04/2023, [url](#)

²⁹ CRS, 02/12/2022, [url](#)

³⁰ ICG, 02/2023, [url](#)

³¹ Reuters, 05/05/2023, [url](#)

³² Transparency International, 25/01/2022, [url](#)

³³ Transparency International, 31/01/2023, [url](#)

³⁴ EIU, 01/02/2023, [url](#)

³⁵ EIU, 09/02/2022, [url](#)

³⁶ World Justice Project, 2022, [url](#)

³⁷ CSIS, 20/12/2021, [url](#)

criminele groeperingen en het Venezolaanse leger in de grensstaat Apure hebben geleid tot toenemende slachtoffers en gedwongen migratie naar Colombia. Ook in stedelijke gebieden zoals Caracas vonden in 2021 gewapende confrontaties plaats tussen gewelddadige bendes en veiligheidstroepen van de staat, waardoor buurten werden afgesloten en de staatscontrole verder verslechterde. Tijdens een conferentie over de veiligheidssituatie in Venezuela van het CSIS in december 2021, benoemde Brownfield, voormalig VS-ambassadeur in Venezuela en nu senior-expert bij het CSIS, de situatie in Venezuela als rampzalig. Volgens hem ervaarde het land “a complete breakdown” op het gebied van veiligheid.³⁸ Hiervoor ziet hij verschillende oorzaken, waarvan corruptie en de ineenstorting van de overheidsinstellingen een van de belangrijkste zijn. Daarnaast bezit het land verschillende belangrijke economische incentives, zoals drugshandel, illegale mijnbouw, mensensmokkel en witwassen van geld, die tal van criminele groeperingen aantrekken. Ten slotte zijn er ook een aantal politieke drijfveren die mee verantwoordelijk zijn voor de toenemende ineenstorting van de veiligheidssituatie in het land. Zo gebruikt het regime zelf gewapende groeperingen om de bevolking onder controle te houden, hebben de autoriteiten verschillende akkoorden gesloten met Colombiaanse guerrillagroeperingen, zoals de FARC en het ELN, en hen toegang en vrije beweging op haar grondgebied verleend. Ten slotte hebben ook Cuba, Iran en Rusland de laatste jaren een sterkere rol gekregen in het land en de vrijheid om hun eigen veiligheidsdiensten er te laten opereren. Venezuela vormt hiermee het centrum van een geopolitieke beweging, gericht tegen de VS, aldus verschillende analisten op de CSIS-conferentie.³⁹

Corruptie, gewapende groeperingen en illegale economieën hielpen de Venezolaanse president Maduro om een escalerende reeks crisissen te overleven, die begonnen met een economische crash in 2014, een jaar nadat hij aan de macht kwam, aldus een analyse van de denktank InSight Crime eind 2022.⁴⁰ Toen massale protesten uitbraken, werden gewapende militante groeperingen, bekend als *colectivos*, ingezet om de betogers gewelddadig te onderdrukken. Toen de oliesector instortte, wendde Maduro zich tot de illegale goudhandel om het begrotingstekort te dichten. Wanneer de staat geen geld meer had om de veiligheidstroepen te betalen, mocht het leger een deel van de winst uit drugshandel, smokkel en andere criminele activiteiten afroemen, in een poging om hun loyaliteit te garanderen. Op deze manier ontstond een cliëntelistisch systeem, waarin Maduro de leden van het leger en de regeringspartij, de PSUV, aan zijn zijde hield door hen toegang tot criminele economieën te geven, en hen toeliet partnerschappen uit te bouwen met criminele groeperingen. Volgens politiek wetenschapper aan de Andrés Bello universiteit in Caracas, Benigno Alarcón, hielp dit systeem Maduro om aan de macht te blijven maar werd het steeds chaotischer en verloor hij de controle:

“There came a moment when [politicians and the military] began generating resources just for themselves and managing dynamics without any sort of control. And armed groups became the lords and masters of their territories.”⁴¹

Maar nu de protesten zijn uitgestorven, de politieke oppositie zwak en verdeeld is, en Venezuela langzaam weer aansluit bij de internationale gemeenschap, wil Maduro volgens Alarcón opnieuw orde op zaken wil stellen. Op het partijcongres van de PSUV in april 2022 verklaarde de president achter alle criminele groepen in zijn land aan te gaan, met *mano de hierro* (ijzeren vuist). Volgens verschillende politici en politiek analisten die InSight Crime raadpleegde eind 2022, wilde Maduro hiermee vooral duidelijk maken dat hij bepaalt wie kan profiteren van de ingebakken corruptie en de criminele praktijken door staatsactoren en wie niet. De harde taal van Maduro dient in deze optiek voornamelijk als een instrument om enkele van de sectoren die aan zijn controle waren ontsnapt en zijn belangen niet vertegenwoordigden te herpositioneren, zonder de algemene corruptie en

³⁸ CSIS, 20/12/2021, [url](#)

³⁹ CSIS, 20/12/2021, [url](#)

⁴⁰ InSight Crime, 27/12/2022, [url](#)

⁴¹ InSight Crime, 27/12/2022, [url](#)

criminele economieën effectief aan te pakken.⁴² Zie in dit verband ook het grootschalig anti-corruptieonderzoek binnen het staatsoliebedrijf PDVSA dat sinds oktober 2022 loopt (zie hoofdstuk 4.2.1).

Volgens Ivan Simanovis, Chief of Operations bij FLS Risk Consultants and Security, een inlichtingenbedrijf gericht op Zuid-Amerika, kunnen er eind 2021 grosso modo vijf grote criminele structuren in Venezuela worden ontwaard. Vooreerst zijn er dertien grote bendes, de zogenaamde *megabandas* welke totale controle hebben over hun gebieden en sommige, zoals Tren de Aragua, breiden zich uit over heel Latijns-Amerika. Ten tweede zijn er de *colectivos*, groeperingen die door het regime werden opgericht voor sociale doeleinden, maar een gewapende tak hebben en onder andere ingezet worden bij betogingen. Hiervan telt hij er veertien. Ten derde onderscheidt hij vijf grote narco-traffic organisaties. Ook verschillende hooggeplaatste ambtenaren en delen van de legertop (Cartel de los Soles) zijn hierin actief. Ten vierde zijn er de Colombiaanse guerrillagroeperingen, zoals het ELN en de dissidenten van de FARC. In bepaalde gebieden, zoals Zulia en Apure, hebben zij de facto controle over het gebied, maar ze zijn aanwezig in zeker twaalf staten. Tot slot moet ook de aanwezigheid van verschillende groeperingen uit het Midden-Oosten, waaronder Hezbollah, worden vermeld die eveneens een aanwezigheid hebben in Venezuela, aldus Simanovis.⁴³

Volgens gegevens van het Venezolaanse observatorium voor geweldsfeiten (Observatorio Venezolano de Violencia, OVV) registreerde het land in 2021 11.081 gewelddadige sterfgevallen, 810 minder dan in 2020. Het nationale cijfer van gewelddadige overlijdens komt voor 2021 op 40,9 per 100.000 mensen.⁴⁴ De cijfers voor het jaar 2022 zijn vergelijkbaar met deze van 2021. Eind 2022 werden 9.367 gewelddadige sterfgevallen geregistreerd, waarvan 2.328 moorden, 1.240 zijn sterfgevallen als gevolg van politie-interventies, die in voorgaande jaren door de autoriteiten zijn beschreven als "verzet tegen de autoriteiten", en 5.799 zijn sterfgevallen die worden onderzocht. Als bij dit cijfer de 1.370 gevallen van verdwijningen worden opgeteld, waarbij er een significant vermoeden van overlijden bestaat, komt de OVV op een totaal van 10.737 dodelijke slachtoffers. Het nationale cijfer van gewelddadige overlijdens voor 2022 komt hiermee op 40,4 per 100.000 mensen.⁴⁵

In het jaar 2022 hadden zeven federale staten een hoger percentage van gewelddadige sterfgevallen dan het nationale cijfer. Voor het tweede opeenvolgende jaar kent het Hoofdstedelijk District het hoogste aantal gewelddadige overlijdens met 89,2 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners oftewel 1.148 doden door geweld, wat tevens het dubbele is van het nationale geweldscijfer. Het tekent zelfs een stijging op tegenover 2021 toen het geweldscijfer 80 per 100.000 inwoners bedroeg. Het OVV vermoedt dat er verschillende verklaringen zijn hiervoor zoals de georganiseerde criminele groeperingen, die aanzienlijke territoriale controle in delen van de stad behouden en de afname van politieoperaties. Deze laatste vinden nog steeds plaats maar niet met dezelfde intensiteit als in voorgaande jaren.⁴⁶ Aan de grens met Colombia, in de staten Zulia, Táchira, Apure en Amazonas, is er een grotere aanwezigheid van de georganiseerde misdaad in al haar vormen (guerrillagroepen, binationale criminele bendes en militairen of politieambtenaren) die zich bezighouden met drugshandel en het smokkelen van goederen. Bepaalde delen van Venezuela, vooral de mijnregio van de staat Bolívar, zijn berucht geworden vanwege verdwijningen die verband houden met criminele activiteiten. In het jaar 2022 werden 1.370 verdwijningen gemeld. Deze zijn vaak het gevolg van twisten over de controle van de goudhandel tussen zwaarbewapende bendes, bekend als

⁴² InSight Crime, 27/12/2022, [url](#)

⁴³ CSIS, 20/12/2021, [url](#)

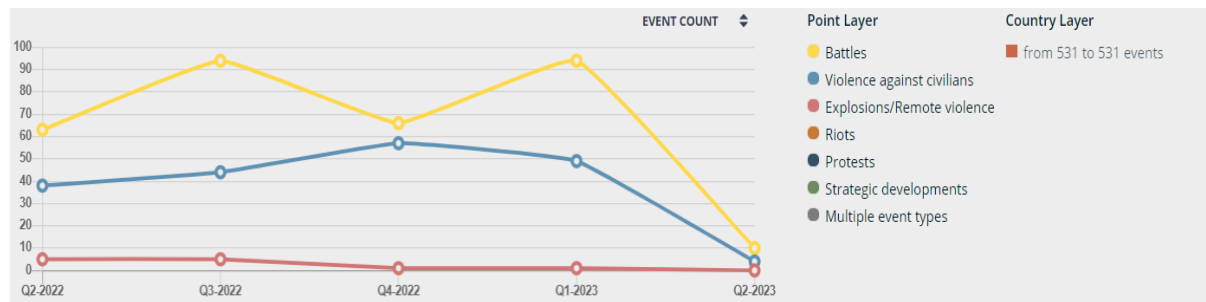
⁴⁴ OVV, 28/12/2021, [url](#)

⁴⁵ OVV, 29/12/2022, [url](#)

⁴⁶ OVV, 19/01/2023, [url](#)

sindicatos. Deze groepen zijn berucht vanwege het laten verdwijnen van hun slachtoffers, zoals onder andere blijkt uit de ontdekking van verschillende massagraven eind 2022.⁴⁷

Volgens een analyse van het Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) over Venezuela voor de categorieën *Battles*, *Violence against civilians*, en *Explosions/Remote violence*,⁴⁸ tussen april 2022 en april 2023, steeg het geweld ten aanzien van burgers licht vanaf de tweede helft van 2022 (van 44 naar 57 incidenten). Het aantal gevechten steeg eveneens de tweede helft van 2022 om tegen het einde van het jaar te dalen. Het eerste kwartaal van 2023 steeg het aantal gevechten opnieuw van 66 naar 94.⁴⁹

Grafiek: voorstelling ACLED van de categorieën *Battles*, *Violence against civilians* en *Explosions/Remote violence* van 14/04/2022 tot 14/04/2023

Venezuela staat voor het jaar 2021 op de 148ste plaats van de 163 landen geanalyseerd in de Global Peace Index.⁵⁰ Op de InSight Crime Homicide Roundup staat Venezuela voor 2022 op de vierde plaats, na de Turks- en Caicoseilanden, Jamaica en Sint-Lucia.⁵¹

3. Strijdende partijen

3.1. Actoren van de staat

3.1.1. De FANB en de Milicia Bolivariana

Officiële gegevens over het Venezolaanse leger, de Fuerza Armada Nacional Bolivariana (FANB), zijn schaars en bestaan, indien beschikbaar, meestal uit schattingen in plaats van nauwkeurige cijfers, aldus ICG in haar rapport over het leger in Venezuela van september 2019. Volgens het ministerie van Defensie, geciteerd in het rapport van ICG, bestaan de strijdkrachten uit 95.000 à 150.000

⁴⁷ InSight Crime, 5/12/2022, [url](#)

⁴⁸ In zijn Codebook licht ACLED de toegepaste methodologie voor de invoering en voortdurende controle van de data uitgebreid toe. ACLED, 10/04/2019, [url](#). Gelet op de methodologie, codering en invoering van gegevens, beschouwt Cedoca de cijfers van ACLED als een schatting en indicatie van de tendensen met betrekking tot geweld in een bepaalde periode.

⁴⁹ ACLED, 25/04/2023, [url](#)

⁵⁰ The Global Peace Index analyses the state of peace around the world as an attempt to measure the relative position of nations peacefulness. It was launched in 2007 and updated yearly. It's elaborated by the Institute for Economics and Peace. The GPI comprises 23 indicators of the existence/absence of violence or fear of violence. The indicators were originally selected with the assistance of an international panel of independent experts in 2007 and have been reviewed by the expert panel on an annual basis. Vision of Humanity, 01/06/2022, [url](#)

⁵¹ InSight Crime, 08/02/2023, [url](#)

actieve professionele leden. Wanneer reservisten worden opgenomen, volgens dezelfde bron, stijgt het aantal gevechtstroepen tot 235.000.⁵²

Naast het leger, de marine, de luchtmacht en de Nationale Garde, wiens taken interne veiligheid en grenscontrole omvatten, is er ook de Milicia Bolivariana (Nationale Militie), een vrijwilligersorganisatie die zich inzet voor de verdediging van de "revolutie". De militie wordt voornamelijk gebruikt in welzijnsprogramma's, waaronder de productie en distributie van gesubsidieerd voedsel. In december 2019 kondigde Maduro zijn voornemen aan om de militie officieel op te nemen in de FANB als vijfde pijler van het leger. Hij wil ook voor elk van de militieleden een legerwapen ter beschikking stellen. Op 29 januari 2020 keurde de Nationale Grondwetgevende Vergadering vervolgens een hervorming van de wet op de Bolivariaanse nationale strijdkrachten (FANB) goed. Met deze wetswijziging wordt de militie officieel een vijfde pijler van de FANB naast het leger, de luchtmacht, de marine en de Bolivariaanse Nationale Garde.⁵³ De militie bestaat uit vrijwilligers (mannen, vrouwen, jongeren, en ouderen), onder het directe bevel van de president. Er bestaat geen maximumleeftijd om tot de militie toegelaten te worden. Men kan zowel lid zijn van de militie als van de *colectivos*.⁵⁴

Chávez betonnde reeds de steun van hoge officieren voor de regering door de voorrechten van de hogere rangen gestaag te verhogen. Maduro voegde hier nog meer voordelen aan toe. De top van het leger bezit nu belangrijke sleutelfuncties binnen de economie, bekleedt hoge politieke en administratieve posities en houdt toezicht op de interne veiligheid van het land.⁵⁵ Legerofficieren bezitten de controle over de distributie van voedsel en belangrijke grondstoffen. Zo beheren hoge militairen nu ook de nationale oliemaatschappij, Petróleos de Venezuela SA (PDVSA).⁵⁶

Bovendien is een factie van officieren en ambtenaren - in de volksmond bekend als het kartel van de zon (Cartel de los Soles) - betrokken bij of heeft banden met drugshandel.⁵⁷

3.1.2. SEBIN en de DGCIM

De Servicio Bolivariano de Inteligencia Nacional (SEBIN) is een orgaan voor politieke inlichtingen dat in 2010 is opgericht om bedreigingen voor de Venezolaanse staat te neutraliseren. De organisatie wordt frequent in verband gebracht met repressie, aldus de onderzoeksorganisatie InSight Crime.⁵⁸ Naast haar inlichtingentaak zorgt de SEBIN voor de persoonlijke bescherming van overheidsfunctionarissen en heeft het speciale tactische eenheden, zoals een opruimingsdienst voor explosieven.⁵⁹ De SEBIN beschikt ook over eigen detentiecentra.⁶⁰

De Dirección General de Contrainteligencia Militar (DGCIM) evolueerde van een militaire inlichtingendienst meer en meer naar een orgaan voor contraspionage en is onder het regime-Maduro hoofdzakelijk bezig met het opsporen van dissidentie binnen de eigen rangen.⁶¹

3.1.3. GNB, PNB, CICPC en de FAES

De GNB (Nationale Garde, Guardia Nacional Bolivariana) en de PNB (Nationale Politie, Policía Nacional Bolivariana) zijn de twee primaire strijdkrachten waarmee demonstranten op straat worden

⁵² ICG, 16/09/2019, [url](#)

⁵³ Efecto Cocuyo (Martinze D.), 30/01/2020, [url](#)

⁵⁴ Rijksoverheid Nederland, 11/06/2020, p. 81, [url](#)

⁵⁵ ICG, 16/09/2019, [url](#)

⁵⁶ Reuters (Ellsworth B.), 28/07/2019, [url](#)

⁵⁷ AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

⁵⁸ El Tiempo, 30/10/2018, [url](#); InSight Crime, 01/03/2019, [url](#)

⁵⁹ OSAC, 21/07/2020, [url](#)

⁶⁰ Rijksoverheid Nederland, 11/06/2020, p. 75, [url](#)

⁶¹ AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

geconfronteerd. De Nationale Garde werd opgericht in 1937 om de interne veiligheid van het land te beschermen en de openbare orde te handhaven en werd in 2007 officieel een tak van de strijdkrachten, aldus een rapport van the Americas Society/Council of the Americas (AS/COA).⁶²

De PNB is een federale politiemacht, opgericht door Hugo Chávez in 2008, los van de staats- en lokale politie-eenheden. In 2017 had de PNB naar schatting 26.000 officieren.⁶³ Volgens het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (United States Department of State, USDoS) is de PNB in slechts zeven van de drieëntwintig staten vertegenwoordigd.⁶⁴ Vertrouwelijke bronnen verklaren in het Nederlandse ambtsbericht van juni 2020 dat, door de centralisatie van het veiligheidsapparaat in Venezuela, de nationale overheid in tegenstelling tot het beoogde doel van de oprichting van de PNB, juist minder controle over sommige regio's heeft gekregen, waardoor lokale machthebbers, zoals onder meer irreguliere gewapende groeperingen, hun positie versterkten.⁶⁵

De Cuerpo de Investigaciones Científicas, Penales y Criminalísticas (Eenheid van Wetenschappelijke, Strafrechtelijke en Criminalistische Onderzoeken, CICPC) is de eenheid die belast is met de meeste misdaadonderzoeken en valt onder het ministerie van Binnenlandse Zaken, Justitie en Vrede. De CICPC doet onder andere onderzoek naar eigendomsdelicten, geweldsdelicten, fraude en kidnapping. De CICPC heeft volgens de Amerikaanse Overseas Security Advisory Council (OSAC) speciale arrestatieteams die verantwoordelijk zijn voor gevaarlijke arrestaties en gijzelingen.⁶⁶ In 2021 werden zij meer en meer ingezet in veiligheidsoperaties en waren zij verantwoordelijk voor een aanzienlijk deel van het aantal buitengerechtelijke executies.⁶⁷

De Fuerzas de Acciones Especiales (speciale ordetroepen, FAES) zijn de elite-eenheden van de PNB die, meestal gekleed in zwarte skimaskers, burgers opsporen in hun wijken en huizen. Maduro creëerde de FAES tijdens een golf van dodelijke protesten in 2017, officieel om misdaad en terrorisme te bestrijden, maar insiders zeggen dat hij twijfels had bij de loyaliteit van de reguliere strijdkrachten.⁶⁸ De FAES telde in 2019 zo'n 1.600 manschappen en wordt verantwoordelijk geacht voor honderden buitengerechtelijke executies, aldus InSight Crime.⁶⁹ Omwille van herhaaldelijke kritiek van de VN hoge commissaris voor de mensenrechten, Michelle Bachelet, verminderde het aandeel van de FAES in de veiligheidsoperaties en waren zij in 2021 minder betrokken bij buitengerechtelijke executies.⁷⁰ De regering kondigde in 2021 eveneens aan dat de PNB zou worden geherstructureerd. In de loop van dat jaar werd een groot deel van het personeel van de FAES overgeplaatst naar andere diensten, zoals het Directorate Against Organized Crime (DCDO) en het Criminal Investigations Directorate (DIP). In juni 2022 bevestigde de VN hoge commissaris voor de mensenrechten dat de FAES officieel was ontbonden.⁷¹

Het jaarrapport van Lupa por la vida, een netwerk van lokale en regionale organisaties die schendingen van het recht op leven door staatsveiligheidstroepen monitoren, meldt dat 824 mensen om het leven kwamen door geweld gepleegd door politie- en militaire functionarissen in 2022. De PNB was de dodelijkste veiligheidsdienst, met 196 slachtoffers, gevolgd door de lokale politie (193) en de CICPC (142). De meeste slachtoffers vielen in de staten Aragua, Miranda en Zulia.⁷²

In 2019 gingen de autoriteiten ook voor het eerst over tot de creatie van zogenaamde vredestroepen, Cuadrantes de Paz (CUPAZ). Deze nieuwe politiemacht staat onder leiding van

⁶² AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

⁶³ AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

⁶⁴ USDoS, 11/03/2020, p. 2, [url](#)

⁶⁵ Rijksoverheid Nederland, 11/06/2020, p. 77, [url](#)

⁶⁶ OSAC, 21/07/2020, [url](#)

⁶⁷ PROVEA, 03/2022, [url](#)

⁶⁸ InSight Crime, 01/03/2019, [url](#)

⁶⁹ InSight Crime, 01/03/2019, [url](#)

⁷⁰ PROVEA, 03/2022, [url](#)

⁷¹ PROVEA, 14/09/2022, [url](#)

⁷² Lupa por la vida, 30/03/2023, [url](#)

Diosdado Cabello, José Domínguez (FAES) en luitenant-kolonel Alexander Granko Arteaga (DGCIM) en wordt ingezet om sociale sectoren te controleren en openbare demonstraties te voorkomen.⁷³ Eind 2022 verklaarden de autoriteiten dat 96 % van de gemeenten over CUPAZ-troepen beschikte, samen goed voor 106.000 functionarissen, behorende tot de PNB, evenals nationale en gemeentelijke veiligheidstroepen.⁷⁴

3.1.4. De Colectivos

De *colectivos* zijn oorspronkelijk burgerbewegingen gericht op sociale en culturele activiteiten in de wijken.⁷⁵ In 2002 werd president Hugo Chávez geconfronteerd met twee pogingen om hem van de macht te verdrijven: een militaire staatsgreep en een staking in de oliesector. In de nasleep van deze bedreigingen besloot hij dat een parallelle veiligheidsstructuur nodig was die als tegenwicht voor het leger kon fungeren en snel kon reageren tegen opposanten tijdens betogingen. Zijn oplossing waren de *colectivos*. Vanaf 2006 kregen zij staatsfinanciering en middelen, inclusief wapens. De wijk 23 de Enero in Caracas, is in het bijzonder gekend als machtsbasis van de *colectivos*.⁷⁶

Er bestaan verschillende groeperingen *colectivos*, zoals Tres Raíces, Frente 5 de Marzo en Alexis Vive. Niet allemaal hebben ze een even sterke band met de staat en de ene groepering is al dieper betrokken bij illegale activiteiten dan de andere.⁷⁷ ICG maakt een onderscheid tussen drie soorten *colectivos*. Ten eerste zijn er de *colectivos* die hun wortels in de linkse ideologieën hebben en die in sommige gevallen al voor Chávez politiek actief waren in Venezuela, zoals de colectivo Coordinadora Simón Bolívar en de Tupamaros. De tweede categorie bestaat voornamelijk uit *colectivos* van opportunisten en criminelen die hun banden met de regering-Maduro gebruiken om enige legitimiteit te verkrijgen en hun illegale activiteiten te kunnen ontplooiën zonder daarvoor gestraft te worden. De derde groep zijn *colectivos* die voornamelijk als privé-milities voor kopstukken van de overheid zijn gaan fungeren.⁷⁸

Onder de regering-Maduro spelen de *colectivos* een actievere rol in “de verdediging van de revolutie”. De reputatie van *colectivos* als brute para-politiemacht is in 2019 versterkt door hun gewelddadige tussenkomsten bij verschillende betogingen, aldus ICG.⁷⁹ Maar de financiële steun vanuit de overheid wordt, volgens InSight Crime, steeds minder waardoor deze groeperingen ook steeds meer hun toevlucht zoeken in illegale inkomsten, zoals drugshandel en afpersing.⁸⁰

Volgens Calixto Avila, medewerker van El Programa Venezolano de Educación Acción en Derechos Humanos (PROVEA), oefenen de *colectivos* ook een heel sterke controle uit in de verschillende populaire wijken van Caracas. Weinig gebeurt daar zonder hun medeweten en goedkeuring. Ook kleinere criminelen opereren enkel met medeweten van de *colectivos*.⁸¹ De rol van de *colectivos* werd opnieuw duidelijk tijdens de COVID-19-crisis. De groeperingen zagen zichzelf als behoeders van de afgekondigde maatregelen. Er waren verschillende berichten onder andere uit de wijk 23 de Enero waar gewapende *colectivos*, volledig in het zwart gekleed, door de wijk liepen met een megafoon en verkondigden dat ze “eender welke maatregel” zouden nemen indien personen zich niet hielden aan de regels, aldus de oppositiekrant TalCual.⁸² In wijk 23 de Enero staat de *colectivo*

⁷³ El Carabobeño, 06/03/2021, [url](#)

⁷⁴ Primicia, 20/12/2023,

⁷⁵ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁷⁶ InSight Crime, 18/05/2018, [url](#)

⁷⁷ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁷⁸ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁷⁹ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁸⁰ InSight Crime, 18/01/2020, [url](#)

⁸¹ Avila C., interview, Brussel, 10/02/2020

⁸² TalCual, 27/04/2020, [url](#)

La Piedrita van Valentin Santana heel sterk. Volgens Ivan Simanovis, Chief of Operations bij FLS Risk Consultants and Security, is La Piedrita in 2021 de machtigste *colectivo* in Venezuela.⁸³

3.2. De niet-statelijke gewapende groeperingen

3.2.1. Megabandas

Megabandas zijn samensmeltingen van verschillende bendes, met meer dan 50 bendeleden.⁸⁴ Volgens Luis Cedeño, socioloog en directeur van de ngo Paz Active, ontstonden deze bendes in de jaren 2000 in de gevangenissen.⁸⁵ Nog steeds worden velen van hen geregeerd vanuit de gevangenis door zogenaamde *pranes* (*pran*: bendeleider in de gevangenis).⁸⁶ Ze danken hun bestaan eveneens aan de installatie van de zogenaamde *peace zones*. Deze ontstonden in 2013 na een staakt-het-vuren dat onderhandeld werd door de toenmalige minister van Binnenlandse zaken met ongeveer 280 bendes. De autoriteiten gaven aan de bendes verschillende zones waar ze enkel nog zouden komen op bevel van de rechtbank in ruil voor het neerleggen van hun wapens. In de praktijk gebruikten de bendes deze zones vooral om zich te organiseren en zorgden ze voor de consolidatie van de *megabandas*. In deze zones zijn het de bendes die de wet dicteren, aldus onderzoek van John Polga-Hecimovich over de georganiseerde misdaad in Venezuela.⁸⁷ Andrés Antillano, professor en criminoloog aan de Universidad Central de Venezuela, beschrijft in zijn werk hoe deze kleinere bendes vooral vanaf 2015 transformeerden naar grotere groeperingen die meer en meer volgens een echte bedrijfslogica werken, waar traditionele waarden als trouw en eer makkelijker opzij worden geschoven en onderhandelingen met de autoriteiten niet langer taboe zijn.⁸⁸

De bende van El Koki is hier een voorbeeld van. De bende heerste over Cota 905 waar zich de grootste drugsmarkt van Caracas bevindt. Tijdens de pandemie groeide de bende exponentieel omdat ook veel jongeren uit andere wijken aansluiting zochten tot de bende. De bende startte tijdens de pandemie ook met het overnemen van allerlei taken die normaal voorzien zijn voor de staat. Zo legden ze bijvoorbeeld lockdowns, avondklokken en hygiënemaatregelen op. Ze controleerden wie de wijk binnenkwam, of iedereen een mondkapje droeg en stonden in voor de voedselbedeling. Op deze manier nam de controle van de bendes over hun territorium nog sterker toe en konden ze verder groeien, aldus Antillano.⁸⁹ De organisatie Cecodap, welke onderzoek voert naar de rechten van minderjarigen, publiceerde een onderzoek eind maart 2022 waarin zij aantoont hoe de bende van El Koki zich schuldig maakte aan gedwongen rekrutering van minderjarigen in de wijken.⁹⁰

Volgens Ivan Simanovis, Chief of Operations bij FLS Risk Consultants and Security, zijn er in 2021 dertien grote *megabandas* actief.⁹¹ Anno 2022-2023 is de *megabanda* Tren de Aragua de grootste Venezolaanse criminele bende. De bende is betrokken bij vrijwel elk facet van de georganiseerde misdaad in Venezuela, variërend van afpersing tot ontvoeringen, moord, autodiefstal, drugshandel, wapenhandel, mensenhandel en smokkelactiviteiten.⁹² Het operatiecentrum van Tren de Aragua bevindt zich in de staat Aragua, waar de Tocarón-gevangenis en de wijk San Vicente (gemeente Girardot) zich bevinden. De bende is ook aanwezig in ten minste zes andere Venezolaanse staten zoals Carabobo, Sucre, Bolívar, Guárico, Lara en Miranda. Buiten Venezuela hebben leden van de

⁸³ CSIS, 20/12/2021, [url](#)

⁸⁴ Caracaschronicles (Galaviz D.), 04/11/2019, [url](#)

⁸⁵ Caracaschronicles (Galaviz D.), 04/11/2019, [url](#)

⁸⁶ Polga-Hecimovich J., 25/05/2019, pp.189-207. [url](#)

⁸⁷ Polga-Hecimovich J., 25/05/2019, pp. 189-207, [url](#)

⁸⁸ Venezuelaanalysis, 19/08/2021, [url](#)

⁸⁹ Venezuelaanalysis, 19/08/2021, [url](#)

⁹⁰ Cecodap, 30/03/2022, [url](#)

⁹¹ CSIS, 20/12/2021, [url](#)

⁹² InSight Crime, 14/02/2023, [url](#)

bende operaties opgezet in Colombia, Brazilië, Peru, Ecuador, Chili en Bolivia. Hoewel hun belangrijkste focus op grensregio's lag, hebben sommige leden van de groep zich ook gevestigd in grote steden zoals Bogotá, Lima en Santiago in Chili.⁹³ Tren de Aragua slaagde erin om de migratiecrisis en de coronapandemie aan te grijpen om haar imperium sterk uit te breiden. Volgens de Venezolaanse journaliste Ronna Rísquez, die enkele jaren onderzoek deed naar de bende en er een boek aan wijdde, wordt de bende geleid vanuit de Tocarón-gevangenis in de staat Aragua door Héctor Guerrero Flores, bijgenaamd El Niño Guerrero, Larry Amaury Álvarez Núñez, bijgenaamd Larry Changa, en Johan José Romero, beter bekend als Johan Petrica. De bende telt ongeveer 5.000 leden waarvan 2.000 gedetineerden. De bende richtte zich in haar expansie in de regio in de eerste plaats op die landen die veel Venezolaanse migranten kenden. Hier konden ze makkelijk slachtoffers maken en landgenoten rekruteren. Door gebrek aan internationale samenwerking en omdat de criminelen zich onder de migranten verschuilen, hadden de autoriteiten in de regio de eerste jaren niet door wat er gebeurde en kon de bende zich snel in de regio uitbreiden, aldus Rísquez.⁹⁴

3.2.2. Sindicatos

De *Sindicatos* (vakbonden) zijn criminele bendes die arbeiders en werkgevers afpersen. Ze zijn voornamelijk actief in de bouwindustrie, de olie-industrie en de mijnbouw. Ze persen de managers op bouwplaatsen af, bedreigen hen om alleen door hen aangeduide werknemers in te huren, en dwingen hen bepaalde materialen enkel bij een bepaalde leverancier aan te kopen. Ook de werknemers worden op hun beurt door hen afgeperst. Regelmatig vinden conflicten tussen verschillende *sindicatos* plaats, die worden beslecht via de inzet van huurmoordenaars. In de mijnsector zijn ze vooral actief in de staat Bolívar. Hier beslissen ze wie in de mijnen mag werken en leggen ze hun eigen gedragsregels op. Schending van deze wetten bekopen de werknemers meestal met de dood, aldus Transparency Venezuela.⁹⁵ Anno 2022 is een van de grootste en sterkste *sindicatos* de organisatie R (Organización R - OR). De groep is een van de snelst groeiende mijnbouw*sindicatos* in de staat Bolívar. In de afgelopen jaren heeft het zijn controle over waardevolle goudmijnen uitgebreid, soms door gewelddadige conflicten met rivaliserende bendes. De snelle opkomst van de bende werd volgens een analyse van InSight Crime niet alleen aangedreven door haar capaciteit om wapens in te zetten, maar ook door haar vermogen om de steun van lokale gemeenschappen te verwerven door middel van sociale hulpverlening.⁹⁶

3.2.3. Fuerzas Bolivarianas de Liberación, FBL

Het Bolivariaanse Bevrijdingsleger (Fuerzas Bolivarianas de Liberación, FBL), ook bekend als het Patriottische Leger van Nationale Bevrijding (Las Fuerzas Patrióticas de Liberación Nacional, FPLN) of onder de bijnaam de *Boliches*, is een guerrillagroep van Venezolaanse oorsprong die is opgericht in de jaren tachtig. De FBL is een uitgesproken ideologisch georiënteerde groep met bijna drie decennia operationele ervaring. Ze hebben zowel een gewapende als een politieke vleugel. Via haar politieke vleugel, de Revolutionaire Stroom van Bolívar en Zamora (Corriente Revolucionaria Bolívar y Zamora, CRBZ), heeft de groep belangrijke regeringsposities veiliggesteld, van burgemeestersposten tot vertegenwoordigers in de Nationale Assemblee. Het politieke werk van de groep heeft haar gewapende vleugel geholpen om de controle over criminele activiteiten op lokaal niveau veilig te stellen, terwijl het ook krachtige politieke allianties op nationaal niveau aanging,

⁹³ InSight Crime, 14/02/2023, [url](#)

⁹⁴ Crónica Uno, 09/04/2023, [url](#)

⁹⁵ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

⁹⁶ InSight Crime, 26/01/2023, [url](#)

aldus een analyse van InSight Crime begin 2023. Maar de denktank wijst er eveneens op dat de FBL lang niet zo sterk is als het ELN of de FARC-dissidenten in Venezuela.⁹⁷

3.2.4. De Colombiaanse gewapende groeperingen

3.2.4.1. De paramilitairen/ BACRIM

De Colombiaanse paramilitairen, waarvan een deel na de demobilisatie van 2003 onder de Colombiaanse president Uribe overging tot de oprichting van diverse criminele organisaties in Colombia, zijn ook meer en meer aanwezig op Venezolaanse bodem. Ze worden beschuldigd van misdaden zoals bedreigingen, afpersing, ontvoering en intimidatie van medestanders van Maduro. Vaak worden deze groeperingen vermeld onder de noemer BACRIM (*Bandas Criminales*, criminele bendes) maar elke groepering is onafhankelijk en heeft zijn eigen doeleinden. Hoewel hun kernleden bestaan uit Colombianen, zijn er verschillende berichten dat ook Venezolanen door hen worden gerekruteerd.⁹⁸ De belangrijkste groeperingen zijn momenteel Los Rastrojos, Los Urabeños, en de Aguilas Negras. De BACRIM opereren vooral in de grensstaten met Colombia. Daar houden ze zich bezig met het innen van *vacunas* (afpersingsgeld), van vooral boeren en handelaars, ontvoeringen en (huur-)moorden. Ook strijden ze voor controle over de verschillende *trochas* (illegale grensovergangen) waar ze de burgers die de grens over willen, afpersen. Ze strijden regelmatig onderling, tegen de autoriteiten en tegen de guerrillagroeperingen.⁹⁹

3.2.4.2. Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC

De Colombiaanse rebelligroeperingen, de Revolutionaire Strijdkrachten van Colombia (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC) en het Nationale Bevrijdingsleger (Ejército de Liberación Nacional, ELN), hadden reeds een aanwezigheid in Venezuela voordat Chávez aan de macht kwam in 1999, zij het eerder beperkt. Sinds Chávez nam hun aanwezigheid in Venezuela toe met goedkeuring van de president. De laatste jaren van zijn presidentschap steunde Chávez echter actief de beginnende vredesonderhandelingen in Colombia. Een lijn die Maduro gedurende de eerste jaren van zijn mandaat doorzette. Maar de economische en politieke crisis in het land, in combinatie met de ontwikkelingen in Colombia sinds het vredesakkoord van 2016 met de FARC, maakt dat Venezuela vanaf 2017 een sterke toename kent van de aanwezigheid van Colombiaanse guerrillagroeperingen. Immers, verschillende dissidente FARC-fracties kanten zich tegen het vredesakkoord met de Colombiaanse staat en gebruiken Venezuela als veilige haven en als bron van inkomsten via illegale activiteiten. De onderzoekseenheid van InSight Crime verantwoordelijk voor Venezuela heeft de aanwezigheid van ex-FARC-leden sinds juli 2019, in ten minste acht staten bevestigd, namelijk in Zulia, Táchira, Apure, Bolívar, Guárico, Barinas, Amazonas en Aragua.¹⁰⁰ Momenteel zou zo'n 10 % van alle FARC-dissidenten bestaan uit Venezolanen.¹⁰¹ Er zijn verschillende dissidente FARC-fronten aanwezig in Venezuela. De staat Apure fungeert als het hoofdkwartier voor het dissidente Front genaamd Segunda Marquetalia, welke bestaat uit een aantal belangrijke voormalige vredesonderhandelaars waaronder Iván Márquez. Ook aanwezig in Venezuela zijn het 10^e Front en het 33^e Front, beide, semiautonome groepen die deel uitmaken van het grootste ex-FARC-maffianetwerk in Colombia, dat wordt gecoördineerd door Gentil Duarte.¹⁰² In 2022 braken hevige gevechten uit in Venezuela tussen deze verschillende ex-FARC-fronten. Ook tussen het Venezolaanse leger en het 10^e Front en tussen het ELN en het 10^e Front werd fel

⁹⁷ InSight Crime, 16/02/2023, [url](#)

⁹⁸ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁹⁹ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

¹⁰⁰ InSight Crime, 04/09/2019, [url](#)

¹⁰¹ InSight Crime, 04/09/2019, [url](#)

¹⁰² InSight Crime, 13/10/2021, [url](#)

gevochten. In totaal werden in 2022 vier FARC-leiders gedood in Venezuela, waaronder Gentil Duarte.¹⁰³

3.2.4.3. Het ELN

Ook de Colombiaanse guerrillagroepering, het Nationaal Bevrijdingsleger (Ejército de Liberación Nacional, ELN), kent een decennialange aanwezigheid op Venezolaans grondgebied. Maar sinds 2017, na de demobilisatie van de FARC in Colombia, verhoogde het ELN haar aanwezigheid aan de grens tussen Venezuela en Colombia, en nam de groepering territoria en criminele economieën over die eerder werden gecontroleerd door de FARC. Dit leidde tot een snelle uitbreiding van de groep doorheen Venezuela, met name in de zuidelijke mijnstreek. In 2019 is het ELN aanwezig in de helft van de staten van het land en beheert het vitale economieën. Ze rekruteren ook steeds meer jonge Venezolanen en infiltreren in de lokale politiek in deze staten waar ze een sterke aanwezigheid hebben. Om deze redenen vermeldt InSight Crime dat ze meer en meer transformeren tot een Venezolaans-Colombiaanse rebellenorganisatie.¹⁰⁴

In Colombia werd in augustus 2022 Gustavo Petro aangesteld als nieuwe president. Onmiddellijk na zijn aantreden beloofde de president vredesonderhandelingen op te starten met de gewapende groeperingen in Colombia, waaronder het ELN en de dissidenten van de FARC. In december 2022 weigerde het ELN echter een staakt-het-vuren te aanvaarden met de Colombiaanse autoriteiten, maar toonde zich wel bereid verder te onderhandelen. Omdat het ELN echter niet meer los kan worden gezien van de machthebbers in Venezuela was de Colombiaanse president genooddaakt om president Maduro te betrekken bij de vredesonderhandelingen en startte hierrond diplomatieke gesprekken op.¹⁰⁵ Eind april 2023 verklaarde de Colombiaanse president een militaire alliantie te hebben opgericht met Venezuela waarbij de Venezolaanse strijdkrachten beloven eveneens te zullen optreden tegen het ELN.¹⁰⁶ De denktank InSight Crime erkent dat deze nieuwe alliantie het ELN potentieel sterk kan verzwakken maar zet tegelijkertijd vraagtekens bij de betrouwbaarheid van de Venezolaanse strijdkrachten met betrekking tot deze nieuwe militaire alliantie.¹⁰⁷

De Venezolaanse autoriteiten verwijzen meestal naar deze Colombiaanse groeperingen door het gebruik van de afkorting TANCOL (Terroristas Armados Narcotraficantes Colombianos).¹⁰⁸

3.2.5. De Braziliaanse gewapende groeperingen

Zowel Família do Norte als Comando Vermelho, beide grote Braziliaanse misdaadgroeperingen, zijn actief in het zuidoosten van Venezuela en aan de grens met Colombia.¹⁰⁹

4. Typologie en doelwitten van het geweld

4.1. Het geweld door de gewapende groeperingen

Volgens gegevens van het OVV waren er 10.737 gewelddadige sterfgevallen in 2022.¹¹⁰ Het OVV geeft jaarlijks een rapport uit over de misdaad in Venezuela. Aangezien er geen officiële cijfers beschikbaar zijn, baseert de organisatie zich op eigen onderzoek. Hierbij maakt ze gebruik van

¹⁰³ InSight Crime, 03/10/2022, [url](#)

¹⁰⁴ InSight Crime (McDermott J.), 22/03/2019, [url](#)

¹⁰⁵ InSight Crime, 09/03/2023, [url](#)

¹⁰⁶ Semana, 21/04/2023, [url](#)

¹⁰⁷ InSight Crime, 02/05/2023, [url](#)

¹⁰⁸ Efecto Cocuyo, 08/02/2022, [url](#)

¹⁰⁹ ICG, 28/04/2021, [url](#)

¹¹⁰ OVV, 29/12/2022, [url](#)

onderzoeksgroepen, gelinkt aan acht verschillende universiteiten verspreid over heel Venezuela. Deze onderzoeksgroepen verzamelen de informatie rond de criminele feiten per regio naar beste vermogen. Maar ze wijzen erop dat het steeds interpretaties en schattingen blijven, al proberen ze zo nauwkeurig mogelijk te zijn, aldus het OVV.¹¹¹

Het aantal berekende sterfgevallen voor 2022 door de niet-gouvernementele organisatie is het resultaat van de optelling van vier soorten geregistreerde gewelddadige overlijdens, namelijk moorden, verzet tegen gezag, lopende moordzaken en verdwijningen. Criminelen doodden in 2022 2.328 mensen (*homicidios*), wat een daling is ten opzichte van 2021 toen er 3.112 *homicidios* werden opgetekend. Daarnaast zijn in 2022 1.240 gewelddadige sterfgevallen het gevolg van politie-interventies (*muertes por intervención policial*, MIP), en die in voorgaande jaren door de autoriteiten zijn beschreven als "verzet tegen de autoriteiten" (*resistencia a la autoridad*). Ook zijn er 5.799 gewelddadige sterfgevallen die worden onderzocht (*muertes en averiguación*). Tot slot registreerde het OVV voor 2022 1.370 verdwijningen (*desapariciones*), wat een vermoeden inhoudt van een overlijden zonder het vinden van het lijk.¹¹²

COMPARACIONES VENEZUELA 2021-2022							
	2021			2022			
	ABS	%	TASA	ABS	%	TASA	
HOMICIDIOS	3.112	32,9	11,5	2.328	23,9	8,8	-784
MIP	2.332	24,6	8,6	1.240	13,2	4,7	-1.092
AVERIGUACIONES	4.003	42,3	14,8	5.799	61,9	21,8	1.796
TOTAL MUERTES VIOLENTAS	9.447	100	34,9	9.367	100	35,3	
DESAPARICIONES	1.634		6,0	1.370		5,1	
TOTAL MUERTES VIOLENTAS + DESAPARICIONES	11.081		40,9	10.737		40,4	

Tabel: Vergelijking van het aantal gewelddadige sterfgevallen voor de vier categorieën 2021-2022¹¹³

Het cijfer voor het aantal gewelddadige overlijdens voor het jaar 2022 komt overeen met dit van 2021. Wel is er een daling vast te stellen van het aantal moorden (*homicidios*) en het aantal doden bij politiegeweld (MIP), maar is er eveneens een stijging op te merken bij het aantal gewelddadige sterfgevallen dat nog moet worden opgehelderd.¹¹⁴

Voor 2022 stelde de OVV eveneens vast dat een aantal misdaden zoals roofovervallen en afpersingen, die de afgelopen jaren minder voorkwamen, opnieuw sterk zijn gestegen. De oorzaak hiervan ligt in de toenemende dollarisering van de economie. Particulieren en bedrijven ontvangen meer en meer hun betalingen in dollars maar hebben niet de mogelijkheid om dit geld op een bankrekening te storten. De georganiseerde misdaad heeft zich het afgelopen jaar opnieuw meer toegelegd op afpersing tegen de bedrijven of individuen waarvan geweten is dat ze toegang hebben tot dollars of andere vreemde valuta. De niet-georganiseerde misdaad heeft zich ook meer toegelegd op diefstallen of roofovervallen van individuen of kleine bedrijven. Ook werd in dit verband een toename van overvallen op het openbaar vervoer vastgesteld, doordat men denkt dat pendelaars

¹¹¹ OVV, 27/01/2020, [url](#)

¹¹² OVV, 29/12/2022, [url](#)

¹¹³ OVV, 29/12/2022, [url](#)

¹¹⁴ OVV, 29/12/2022, [url](#)

dollars op zak hebben. Om dezelfde reden werd eveneens een toename van het aantal ontvoeringen opgetekend, waarbij men familieleden dwingt te betalen in vreemde valuta.¹¹⁵

De Venezolaanse misdaadjournalist Javier Mayorca schrijft in zijn analyse over het jaar 2022 eveneens dat de criminaliteit in het land is toegenomen. Hoewel het aantal moorden tussen januari en november een zeer lichte daling kende ten opzichte van een jaar eerder stegen de cijfers van verwondingen ten gevolge van geweld wel verder. Wat de niet-gewelddadige criminaliteit betreft is de stijging nog meer uitgesproken met bijvoorbeeld een stijging van autodiefstallen met 28 %.¹¹⁶ Verder wijst de misdaadjournalist erop dat 2022 het jaar was waar de zogenaamde *megabandas* verder konden groeien en de afpersingen verder toenamen. In sommige staten, zoals Zulia, gaat dit eveneens gepaard met toenemend geweld. Waar de bendes voor de pandemie nog voornamelijk verbale bedreigingen uitten tegen de slachtoffers, gaat men nu sneller over tot het inzetten van wapens, inclusief granaten. Deze trend zet zich door begin 2023.¹¹⁷ Op 18 februari 2023 bijvoorbeeld vonden er twee aanvallen met vuurwapens plaats in de staat Zulia, met name in de slagerij "Tu Finca Express" en in een supermarkt in de stad Maracaibo. Bij de aanval vielen volgens lokale media één dode en zeven gewonden, van wie één in kritieke toestand. De kamer van koophandel wijst er na een bezoek aan de handelaars in de stad op dat deze trend al langer bezig is en dat de meeste handelaren de geweldsfeiten niet durven aangeven. Van januari 2022 tot augustus 2022 rapporteerde de krant *Tal Cual* in Zulia elf aanslagen met granaten tegen handelaars die weigerden afpersingsgeld te betalen.¹¹⁸

Wat betreft de toename in afpersingen in 2022 merkt InSight Crime op dat deze niet uitsluitend het gevolg zijn van de criminele bendes maar dat er eveneens meer oplichters zijn die doen alsof ze deel uitmaken van een machtige bende en op deze manier mensen afpersen. Ze profiteren van de onveiligheid in het land en het wantrouwen van de bevolking jegens de politie. De vrijwel constante dreiging van gewelddadige misdaad creëert een sfeer van angst en verleent oplichters geloofwaardigheid. Weinig slachtoffers zijn bereid het risico te nemen om niet te betalen, aldus InSight Crime. Oplichters richten zich zowel op lokale bedrijven als op individuen en eigenen zich de namen toe van groepen die de krantenkoppen halen, zoals de Willexis- en El Koki-bendes. Volgens ondernemers, gemeenschapsleiders en anderen met ervaring met afpersingspraktijken, kan men deze oplichters wel onderscheiden van echte bendeleden door hun vaagheid. De onnauwkeurige beschrijvingen en bedreigingen staan in contrast met de zorgvuldige voorbereiding die echte afpersingbendes besteden aan het onderzoeken van een doelwit en het analyseren van hoe ze onder druk kunnen worden gezet.¹¹⁹

Niet alle valse afpersers doen zich echter voor als bendeleden. In meerdere recente gevallen, opgetekend door InSight Crime, hebben oplichters zich voorgedaan als de Venezolaanse autoriteiten, daarbij profiterend van het feit dat ambtenaren vaak hun eigen afpersingspraktijken hebben. Zo zijn er berichten van afpersingen met valse arrestatiebevelen waarbij de oplichters politie-uniformen droegen en identificatiebadges voorhielden.¹²⁰

¹¹⁵ OVV, 29/12/2022, [url](#)

¹¹⁶ Crímenes sin Castigo, 04/01/2023, [url](#)

¹¹⁷ Crímenes sin Castigo, 26/02/2023, [url](#)

¹¹⁸ Efecto Cocuyo, 20/02/2023, [url](#)

¹¹⁹ InSight Crime, 21/04/2023, [url](#)

¹²⁰ InSight Crime, 21/04/2023, [url](#)

4.2. Het geweld gelinkt aan de ordetroepen van de staat

4.2.1. Grootschalige corruptie

Gedurende meer dan tien maanden analyseerde en identificeerde Transparencia Venezuela, samen met een groep onderzoekers en experts, de grootste illegale economieën in Venezuela. Uit het onderzoek van 2022 blijkt dat de smokkel van drugs, goud en brandstof en illegale activiteiten in de havens en douane jaarlijks meer dan 9,4 miljard dollar opbrengen voor criminele organisaties, onder bescherming van corrupte ambtenaren.¹²¹ Het rapport met de titel *Economías Ilícitas al amparo de la corrupción* (Illegale economieën beschermd door corruptie) onthult dat de omvang van deze activiteiten in Venezuela de afgelopen jaren is toegenomen. Uit de studie blijkt dat het aandeel van illegale operaties gelijk is aan 21 % van het bruto binnenlands product van Venezuela.¹²²

Het onderzoek concludeert dat Venezuela een centrum is voor de georganiseerde misdaad in de regio en toont het bestaan van verschillende netwerken aan die floreren dankzij een verwevenheid tussen criminele groeperingen en corrupte ambtenaren. Benzinesmokkel, drugshandel en corruptie, en afpersing in de haven, zijn de drie grootste illegale economieën in het land. Het rapport legt ook het probleem bloot van de zogenaamde *alcabalas*. Dit zijn de controleposten van de ordetroepen. Ze hebben officieel als doel de veiligheid van de bevolking te verhogen maar fungeren in werkelijkheid als plekken waar burgers worden verplicht steekpenningen te betalen, gekend onder de naam *matraqueo*. Deze vorm van afpersing kende een sterke stijging sinds de covidpandemie. Volgens de studie van Transparencia Venezuela zullen passanten bij minstens 25 op 100 controleposten gedwongen worden steekpenningen te betalen. De controleposten van de GNB en de PNB werden het vaakst vernoemd in dit kader.¹²³

Op de *Corruption Perception Index* van Transparency International staat Venezuela op plaats 177 van de 180 geanalyseerde landen.¹²⁴

Sinds oktober 2022 loopt een grootschalig anti-corruptieonderzoek binnen het staatsoliebedrijf PDVSA, opgezet door de Venezolaanse autoriteiten. In april 2023 werd in dit kader nog de voormalige vice-president van de PDVSA gearresteerd en hiermee kwam het totale arrestaties op meer dan 60 Venezolaanse functionarissen en zakenmensen.¹²⁵ Het corruptieonderzoek leidde in maart 2023 tevens tot het aftreden van de olieminister van het land, Tareck El Aissami. Volgens InSight Crime moet zijn ontslag worden gezien in het kader van een grote politieke breuk tussen enkele van de machtigste, door de staat ingebedde criminele netwerken van Venezuela.¹²⁶

4.2.2. Ordetroepen en buitengerechtelijke executies

Voor 2020 rapporteert het OVV voor het eerst hogere cijfers van gewelddadige overlijdens als gevolg van het optreden van de ordetroepen (*resistencia a la autoridad*) (4.231) dan als gevolg van moorden (*homicidios*) (4.153). Sinds 2016 stelt de organisatie een continue toename vast van het aantal dodelijke slachtoffers bij politiegeweld. In 2016 waren er tegenover elke 100 moorden, 28 mensen die stierven bij politieacties die werden geclassificeerd als sterfgevallen wegens "verzet tegen de autoriteit", aldus het OVV.¹²⁷ Het aantal sterfgevallen als gevolg van verzet tegen de autoriteiten blijft volgens de OVV voor 2021 met 2.332 geregistreerde gevallen zeer hoog. In 2021 waren de veiligheidsdiensten die buitengerechtelijke executies uitvoerden meer divers dan in 2020.

¹²¹ Runrun.es, 23/06/2022, [url](#)

¹²² Transparenciave.org, 06/2022, [url](#)

¹²³ Transparenciave.org, 06/2022, [url](#)

¹²⁴ Transparency.org, 2022, [url](#)

¹²⁵ Reuters, 19/04/2023, [url](#)

¹²⁶ InSight Crime, 22/03/2023, [url](#)

¹²⁷ OVV, 29/12/2020, [url](#)

Waar in de jaren 2019-2020 vooral de FAES verantwoordelijk waren, zijn het in 2021 vooral andere instanties, zoals de CICPC of staats- of gemeentelijke instanties, waarvan sommige recent zijn opgericht.¹²⁸ Voor 2022 documenteert het OVV een duidelijke daling ten opzichte van het jaar voordien, namelijk 1.240 gewelddadige sterfgevallen als gevolg van politie-interventies (MIP).¹²⁹ De hoogste cijfers werden opgetekend in de staten Miranda (261 slachtoffers), Aragua (186) en Zulia (154).¹³⁰

Het Venezolaanse mensenrechtendocumentatie-initiatief Lupa Por la Vida, een gezamenlijk project van de mensenrechtenorganisatie PROVEA en het Gumilla Center dat toezicht houdt op de schending van het recht op leven in Venezuela, registreerde 1.414 buitengerechtelijke executies in 2021. Dit is een daling ten opzichte van 2020, toen Lupa por La Vida 3.034 slachtoffers van politie- en militair geweld registreerde.¹³¹ Voor 2022 documenteerde de organisatie een verdere daling met 824 dodelijke slachtoffers ten gevolge van politie- en militair geweld.¹³²

De resultaten van Lupa Por la Vida tonen net als deze van het OVV aan dat in 2021 de deelname van de FAES en de PNB aan veiligheidsoperaties over het hele nationale grondgebied verminderde. Dit zou er volgens de organisatie op kunnen wijzen dat beide diensten orders hebben gekregen om hun aanwezigheid bij veiligheidsoperaties te beperken na herhaaldelijke internationale kritiek in 2020-2021 op de acties van deze veiligheidsdiensten. De CICPC was voor 2021 het politieorgaan dat de meeste buitengerechtelijke executies uitvoerde, namelijk in 24 % van het totale aantal gevallen. De regionale politiediensten in zijn geheel waren dat jaar verantwoordelijk voor 30 % van alle gevallen.¹³³ Uit de resultaten van 2022 bleek dat de PNB opnieuw de meeste buitengerechtelijke executies uitvoerde (196 slachtoffers). De regionale politiediensten waren verantwoordelijk voor ongeveer 23 % van de gedode burgers en de CICPC voor 17 %. De meeste slachtoffers in 2022 waren mannen in de categorie 18 tot 30 jaar. Ook 18 vrouwen werden als slachtoffer van militair of politiegeweld geregistreerd. In de gemeenten Sucre en Lander, beiden behorende tot de staat Miranda, werden de meeste dodelijke slachtoffers van politie- en militair geweld geregistreerd.¹³⁴ In beide gemeenten vonden grootschalige acties van de ordediensten plaats die gepaard gingen met veel machtsvertoon en die zich richtten tot een grote *megabanda*. Tussen juli 2021 en februari 2023 heeft InSight Crime nog zeven dergelijke operaties gedocumenteerd waarbij duizenden politie- en militaire functionarissen, samen met helikopters en gepantserde voertuigen, zijn ingezet om criminele bendes aan te vallen.¹³⁵ Er zijn in deze periode ook talloze kleinere operaties geweest met vergelijkbare tactieken, evenals grootschalige militaire campagnes tegen gewapende groepen in het Colombiaanse grensgebied en tegen *sindicatos* in het oosten van het land.¹³⁶

De ngo Control Ciudadano, die de activiteiten van het leger monitort, documenteerde voor de maanden april-mei 2023 opnieuw een stijging van het aantal vermeende criminelen die gedood werden door de ordetroepen en het leger, ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder. In totaal ging het in april-mei 2023 om 105 dodelijke slachtoffers, waarbij de CICPC verantwoordelijk was voor de meeste doden, gevolgd door de GNB en de PNB.¹³⁷

Op 27 september 2019 heeft de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (VN) bij resolutie 42/25 de onafhankelijke internationale onderzoeksmisssie over Venezuela opgericht, om de sinds 2014 vermeende schendingen van de mensenrechten te beoordelen. Het rapport van deze missie werd

¹²⁸ OVV, 28/12/2021, [url](#)

¹²⁹ OVV, 29/12/2022, [url](#)

¹³⁰ OVV, 29/12/2022, [url](#)

¹³¹ PROVEA, 03/2022, [url](#)

¹³² Lupa por la vida, 30/03/2023, [url](#)

¹³³ PROVEA, 03/2022, [url](#)

¹³⁴ Lupa por la vida, 30/03/2023, [url](#)

¹³⁵ InSight Crime, 02/03/2023, [url](#)

¹³⁶ InSight Crime, 02/03/2023, [url](#)

¹³⁷ Control Ciudadano, 15/06/2023, [url](#)

gepubliceerd in september 2020. De missie concludeerde dat de regering, staatsagenten en groepen die met hen samenwerkten grove schendingen hadden begaan. Het identificeerde patronen van schendingen en misdaden die in hoge mate werden gecoördineerd door de staat, die systematisch en wijdverspreid plaatsvonden, en dus neerkwamen op misdaden tegen de menselijkheid, aldus de VN.¹³⁸

De missie stelde vast dat de autoriteiten op hoog niveau macht en toezicht hadden en uitoefenden over de veiligheidstroepen en inlichtingendiensten die in het rapport als verantwoordelijk voor deze schendingen werden aangeduid. President Maduro en de ministers van Binnenlandse Zaken en Defensie waren op de hoogte van de misdaden. Ze gaven bevelen, coördineerden activiteiten en verstrekten middelen ter bevordering van de plannen en het beleid op grond waarvan de misdaden werden gepleegd. De missie vond redelijke gronden om aan te nemen dat de Venezolaanse autoriteiten en veiligheidstroepen sinds 2014 ernstige schendingen van de mensenrechten hebben gepland en uitgevoerd, waarvan sommigen, inclusief willekeurige moordpartijen en het systematisch gebruik van foltering, neerkomen op misdaden tegen de menselijkheid, aldus Marta Valiñas, de voorzitter van de VN-missie.¹³⁹ Het mandaat van de missie werd opnieuw verlengd in september 2022.¹⁴⁰

5. Geografische verdeling

Kaart: Venezuela, deelstaten¹⁴¹

Met ten minste 1.148 doden door geweld en een percentage van 89,2 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners, werd het hoofdstedelijk district voor het tweede achtereenvolgende jaar door het OVV gerangschikt als de federale entiteit met het hoogste geweldspercentage in het land. Dit cijfer ligt ook ruim boven het nationale cijfer van 40,4. Bovendien vertegenwoordigt dit cijfer een lichte stijging tegenover het jaar voordien, toen het hoofdstedelijk district een cijfer van 78 gewelddadige sterfgevallen per 100.00 inwoners registreerde.

¹³⁸ OHCHR, 16/09/2020, [url](#)

¹³⁹ OHCHR, 16/09/2020, [url](#)

¹⁴⁰ The Organization for world peace, 14/11/2022, [url](#)

¹⁴¹ Maps.venezuela, s.d., [url](#)

Afbeelding: Aantal gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners, in 2022, per staat¹⁴²

Naast het hoofdstedelijk district tekenden de staten La Guaira, een kleine staat ten noorden van Caracas met een belangrijke haven, Miranda, Bolívar, Carabobo, Guárico en Anzoátegui hogere geweldcijfers op dan het nationale gemiddelde.¹⁴³ Het geweld lijkt zich dus te concentreren in de noordelijke staten en de grensstaten. Hieronder worden enkele van de staten met de hoogste geweldcijfers meer in detail besproken.

5.1. Aragua, Miranda en het hoofdstedelijk district

5.1.1. Aragua

De staat Aragua was volgens de cijfers van het OVV de meest gewelddadige staat van Venezuela voor 2018. In 2019 zakte hij naar de derde plaats. In 2020 bevindt de staat zich op de vierde plaats in de ranking van het OVV, met een moordcijfer van 60,5 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners. In 2021 kent de staat een verdere daling naar 50,8 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners en in 2022 staat de staat op de tiende plaats in de ranking met 39 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners.¹⁴⁴

Volgens Dr. Iris Terán, regionaal coördinator van het OVV in Aragua, zijn de dalende moordcijfers in 2021 in de eerste plaats het gevolg van de consolidering van de controle van de criminele bendes over de zogenaamde "vredeszones". Hierdoor was er een duidelijke vermindering van het aantal gewapende confrontaties voor controle over deze gebieden. Ook de migratie van jonge criminelen naar Colombia en Peru ging in 2021 door. Deze kleinere bendes vluchten voor de toenemende controle van de *megabandas* over hun gebieden.¹⁴⁵

Op 23 maart 2023 werd tijdens een politieoperatie een van de meest gezochte criminelen van het land, El Conejo (Het Konijn) vermoord. Ondanks de bekendheid van El Conejo, is zijn moord eerder een symbolische daad dan een echte klap tegen de georganiseerde misdaad, aldus een analyse van InSight Crime. El Conejo werd doodgeschoten door politieagenten in Tejerías, een kleine stad in de

¹⁴² OVV, 29/12/2022, [url](#)

¹⁴³ OVV, 29/12/2022, [url](#)

¹⁴⁴ OVV, 28/12/2021, [url](#); OVV, 29/12/2022, [url](#)

¹⁴⁵ OVV, 02/02/2022, [url](#)

staat Aragua. Hoewel El Conejo bekend stond als een figuur van middelmatig belang in het criminele landschap van het land, groeide zijn betekenis in de ogen van de Venezolaanse autoriteiten nadat hij besloot een van de machtigste criminelen van het land, El Koki, te beschermen (zie 5.1.2.2). De dood van El Conejo kwam bovendien slechts enkele dagen nadat de burgemeester van Tejerías, Pedro Hernández, was gearresteerd vanwege zijn banden met El Conejo. De burgemeester stond de bendeleider toe grote invloed op de gemeenschap te krijgen, met onder andere rekrutering van nieuwe leden en het controleren van de bevolking via het aanbieden van sociale diensten, in ruil voor aanmoedigingen door El Conejo van de bevolking om op de burgemeester te stemmen.¹⁴⁶

5.1.2. Grootstedelijk gebied Caracas

5.1.2.1. Overzicht geweldscijfers

Met 89,2 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners, werd het hoofdstedelijk district Caracas in 2022 voor het tweede achtereenvolgende jaar door het OVV gerangschikt als de federale entiteit met het hoogste geweldspercentage in het land.¹⁴⁷

MUNICIPIOS Y PARROQUIAS DE CARACAS

Kaart: Grootstedelijk gebied Caracas/ Área Metropolitana de Caracas¹⁴⁸

Het grootstedelijk gebied Caracas bevat de gemeente Libertador, behorende tot het hoofdstedelijk district Caracas en vier gemeenten van de staat Miranda: Baruta, Sucre, Chacao en El Hatillo. Sucre en Libertador waren de meest gewelddadige gemeenten van het grootstedelijk gebied in 2022. Libertador en Sucre kenden elk een cijfer van 67 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners. De gemeenten Chacao, El Hatillo en Baruta tekenden cijfers op van respectievelijk 41, 29 en 26 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners. Opgemerkt moet worden dat deze cijfers alleen de componenten moorden, verzet tegen autoriteit en sterfgevallen als gevolg van onderzoek omvatten, zonder verdwijningen.¹⁴⁹

Het grote verschil tussen deze gemeenten is dat Libertador en Sucre meer dichtbevolkte gebieden zijn, met een grote aanwezigheid van criminele bendes, terwijl in Chacao, Baruta en El Hatillo vooral misdaden zoals diefstal en ontvoering voorkomen en minder dodelijk geweld van de bendes.¹⁵⁰

¹⁴⁶ InSight Crime, 27/03/2023, [url](#)

¹⁴⁷ OVV, 29/12/2022, [url](#)

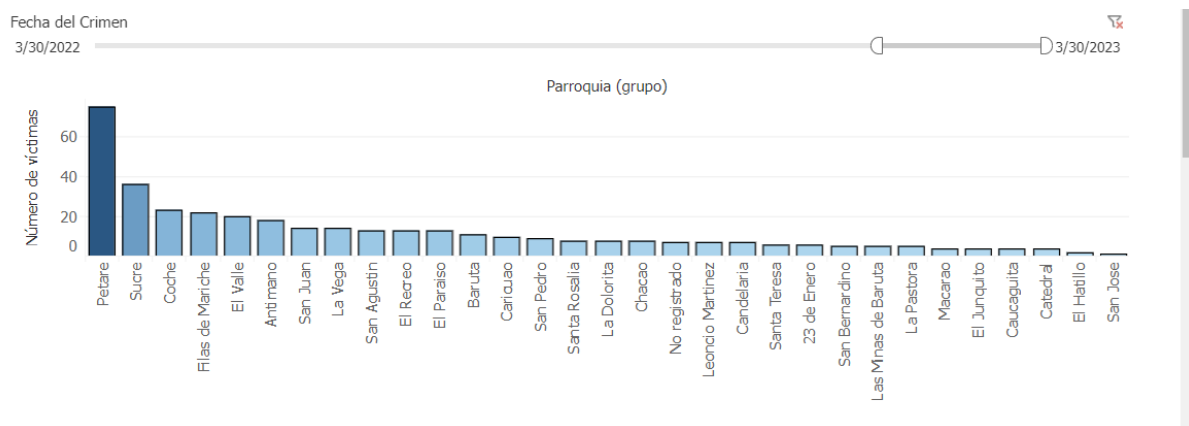
148 Área Metropolitana de Caracas, [url](#)

¹⁴⁹ OVV, 19/01/2023, [url](#)

150 OVV, 19/01/2023, [url](#)

Volgens het OVV worden deze hoge geweldcijfers onder andere verklaard door het feit dat de georganiseerde criminele groeperingen een aanzienlijke territoriale controle hebben behouden in deze gemeenten terwijl de politieoperaties in deze gebieden, hoewel nog steeds voorkomend, zijn afgenomen in intensiteit ten opzichte van de voorgaande jaren.¹⁵¹

Ook de cijfers van Monitor de Víctimas¹⁵² voor de referentieperiode (april 2022 tot april 2023) wijzen op een gelijkaardige conclusie als deze van het onderzoek van het OVV. Uit de statistieken komt Libertador, met 235 slachtoffers, naar voren als de gemeente met het meeste geweld, gevolgd door Sucre, met 117 slachtoffers. Petare en Sucre waren de parochies met het meeste geweld. De meeste slachtoffers vielen binnen de categorie burgers (95 %) en de meerderheid waren mannen tussen 21 en 30 jaar.¹⁵³ Van de daders had 57 % een burgerprofiel, behoorde 21 % tot een politiedienst en 2 % tot de FAES. De meest voorkomende doodsoorzaak was dodelijk politiegeweld, gevolgd door wraakacties en zelfmoord.¹⁵⁴

Grafiek: Gewelddadige overlijdens per parochie, 30/03/2022 – 30/03/2023¹⁵⁵

5.1.2.2. De gebeurtenissen in Cota 905

Het geweld in het hoofdstedelijk district nam sterk toe in 2021 toen de autoriteiten zich richtten tegen de bende van El Koki, eerst in de buurt van La Vega en daarna in het bolwerk van de bende, Cota 905. Bij de inval in La Vega begin 2021 kwamen bijna twee dozijn mensen om het leven. Zes maanden later werden ongeveer 30 mensen gedood toen de veiligheidstroepen Cota 905 belegerden en huis-aan-huis huiszoekingen uitvoerden te midden van vuurgevechten. Tijdens beide offensieven werden de autoriteiten beschuldigd van het lukraak neerschieten van bewoners in hun pogingen om de bende en zijn leider, Carlos Luis Revete, alias El Koki, te verslagen.¹⁵⁶

El Koki's territorium in Cota 905 is een district op een heuvel rond de wijken El Cementario en El Valle, zuidwest Caracas. In totaal wonen hier 700.000 personen.¹⁵⁷ De bende heeft er de controle over een gebied van zo'n 20 km².

¹⁵¹ OVV 19/01/2023, [url](#) [geraadpleegd op 03/04/2023]

¹⁵² Monitor de Víctimas is een journalistiek initiatief van de Venezolaanse digitale media Runrun.es en de niet-gouvernementele organisatie Caracas Mi Convive met als doel het systematiseren van de verzameling van gegevens over moorden die zich voordoen in Caracas.

¹⁵³ Monitor de Víctimas, s.d., [url](#)

¹⁵⁴ Monitor de Víctimas, s.d., [url](#)

¹⁵⁵ Monitor de Víctimas, s.d., [url](#)

¹⁵⁶ OVV, 28/12/2021, [url](#)

¹⁵⁷ El País, 20/07/2021, [url](#)

Afbeelding: De weg (wijk) Cota 905¹⁵⁸

Na de aanval in juli 2021 sloeg El Koki op de vlucht. Maar op 6 februari 2022 kwam het nieuws dat hij was gedood bij een vuurgevecht met de CICPC in de stad Tejerías, Aragua.¹⁵⁹

Volgens InSight Crime was bendeleider Willexis na de dood van El Koki de machtigste bendeleider in Caracas.¹⁶¹ Op 4 februari 2022 legde bendeleider Willexis de bewoners van de buurt José Félix Ribas in de wijk Petare een strikte avondklok op. De avondklok die inging om 17.00 uur beval bedrijven te sluiten en het openbaar vervoer te staken. De bewoners werden van de regels op de hoogte gesteld door audioberichten die de bende via WhatsApp stuurde.¹⁶² De avondklok kwam nadat minstens elf mensen stierven in deze wijk tijdens een politie-inval. In een niet mis te verstane boodschap aan de inwoners van de wijk, waarin een 13-jarige jongen de keel werd doorgesneden en zijn tong uitgesneden, liet de bende weten dat het niet getolereerd zou worden om met de politie te praten. De minderjarige had immers eerder zogenaamd met de politie gesproken en ook zijn familie werd nadien door de bende gedwongen de wijk te verlaten.¹⁶³ Volgens een analyse van InSight Crime over de gebeurtenissen toont de mislukte politie-inval en de daaropvolgende avondklok aan dat Willexis nog steeds de controle heeft over zijn bolwerk. Willexis is een van de belangrijkste drugshandelaren in Caracas, en veel van zijn macht komt van een felle aanhang in en rond Petare, waar zijn bende geschenken aanbiedt aan gezinnen in nood en door de overheid gesubsidieerde voedselpakketten levert.¹⁶⁴

Volgens een analyse van InSight Crime begin 2023 heeft president Maduro, sinds de aanval van de ordediensten in Cota 905 in juli 2021, deze zogenaamde mega-operaties tegen criminele bendes omarmd als een centrale pijler van zijn strategie voor misdaadbestrijding. Tussen juli 2021 en februari 2023 vonden zeven grote veiligheidsoperaties plaats tegen criminele bendes, maar hun succes is onduidelijk. Meer dan twee jaar na de operatie in Petare blijft de buurt het domein van Willexis en zijn bende en zit Petare nog steeds vast in een cirkel van geweld. Om de paar maanden breekt er een bendeconflict uit, met verschillende dodelijke slachtoffers. De politie wordt vervolgens ingezet en laat nog meer dodelijke slachtoffers achter, aldus InSight Crime.¹⁶⁵ Eind april 2023 braken in Petare opnieuw gevechten uit tussen Willexis en de rivaliserende bende, Los Chicorrios. Bij deze gevechten vielen zes dodelijke slachtoffers.¹⁶⁶

¹⁵⁸ El Comercio, 12/07/2022, [url](#)

¹⁵⁹ InSight Crime, 28/02/2022, [url](#)

¹⁶¹ InSight Crime, 12/11/2021, [url](#)

¹⁶² El Estímulo, 07/02/2022, [url](#)

¹⁶³ El Estímulo, 07/02/2022, [url](#)

¹⁶⁴ InSight Crime, 09/02/2022, [url](#)

¹⁶⁵ InSight Crime, 02/03/2023, [url](#)

¹⁶⁶ Time News, 24/04/2023, [url](#)

In Cota 905 hebben de veiligheidstroepen een quasi permanente staat van militarisering opgezet om te voorkomen dat de overblijfselen van El Koki's bende of criminele rivalen het vacuüm daar zouden opvullen. De wijk kenmerkt zich sinds de dood van EL Koki door controleposten, onnipresente politieagenten en gepantserde voertuigen op straathoeken. Maar verschillende getuigenissen van inwoners, opgetekend door de krant El Estímulo, geven aan dat de politie hard optreedt tegen gewone burgers van de wijk met onder andere willekeurige huisinvallen en arrestaties.¹⁶⁷

5.2. De grensstaten

5.2.1. Algemene geweldsdynamieken

Volgens de ngo Fundaredes, welke de veiligheidssituatie in de grensstaten monitort, vormt de grens tussen Colombia en Venezuela, die in totaal 2.219 kilometer lang is, sinds jaren het strijdtoneel tussen diverse gewapende groeperingen, waaronder de Colombiaanse rebellenorganisaties ELN en dissidenten van de FARC, alsook Venezolaanse rebellenorganisaties, criminele bendes, smokkelaars, drugshandelaren en de veiligheidstroepen van de Venezolaanse staat. Onderzoekers van de ngo stellen echter vast dat de gewapende groeperingen steeds vaker te vinden zijn op territoria verder van de grens verwijderd.¹⁶⁸ Onderzoekers van Fundaredes stellen eveneens vast dat er een steeds verder gaande samenwerking kan worden vastgesteld tussen de Venezolaanse autoriteiten enerzijds en de leden van de Colombiaanse guerrilla anderzijds. Afhankelijk van de regio is er de ene keer meer steun voor het ELN dan wel de FARC-dissidenten.¹⁶⁹

In deze regio vindt een voortdurende strijd plaats tussen de gewapende groeperingen onderling voor controle over de vele informele grensovergangen (*trochas*) tussen Venezuela en Colombia. Ze vechten hier voor controle op illegale activiteiten zoals smokkel, drugshandel, mensenhandel en afpersing van degenen die deze wegen gebruiken, meestal Venezolanen zonder papieren.¹⁷⁰

Informele en illegale grensoverschrijdende handel bloeit al lang aan deze poreuze en schaars bewaakte grens, vooral omdat de formele handel steeds verder opdroogde. Zelfs voordat de economie van Venezuela in 2013 begon te krimpen, werden de gesubsidieerde brandstof en voedselproducten naar Colombia gesmokkeld voor verkoop tegen marktprijzen, terwijl cocaïne werd ingevoerd vanuit Colombia. Zowel criminelen als gewone inwoners leefden van deze informele economische activiteiten. Maar met de groei van de illegale grenshandel kwam er ook steeds meer geweld naar deze regio, aldus het rapport van ICG over het geweld in de grensregio van december 2020.¹⁷¹ Volgens ICG is het in 2020 heel normaal dat men meerdere gewapende groeperingen tegenkomt bij het passeren van een enkele grensoversteek. Smokkelaars, migranten en vluchtelingen verdwijnen spoorloos of worden vermoord, hetzij omdat ze geen afpersingsgeld hebben betaald, hetzij omdat ze ervan worden verdacht samen te werken met rivaliserende gewapende groeperingen. Lichamen, vaak verminkt, worden regelmatig gevonden op de *trochas*. Volgens getuigenverklaringen, opgetekend door de onderzoekers van ICG, van Venezolanen wonende in Boca de Grita (Táchira) worden dagelijks mensen vermoord.¹⁷²

¹⁶⁷ El Estímulo, 06/07/2022, [url](#)

¹⁶⁸ Fundaredes, 06/12/2020, [url](#)

¹⁶⁹ Fundaredes, 16/11/2020, [url](#)

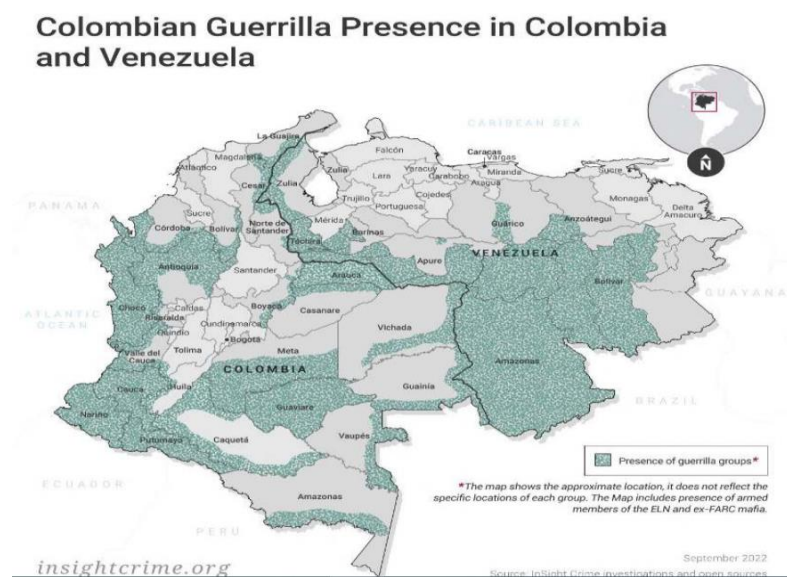
¹⁷⁰ ICG, 14/12/2020, [url](#)

¹⁷¹ ICG, 14/12/2020, [url](#)

¹⁷² ICG, 14/12/2020, [url](#)

Ook een onderzoek van InSight Crime van oktober 2022 legt bloot hoe de dissidente facties van de FARC en het ELN, de afgelopen twee jaar niet alleen hun troepen stationeerden aan de grens en hun leiders een veilige haven vonden in de Venezolaanse grensstaten, maar ook hoe ze de drugsroutes, illegale mijnbouwoperaties en andere criminele economieën op Venezolaans grondgebied ondertussen controleerden. Ook gingen ze over tot het rekruteren van Venezolanen in hun gelederen, bouwden ze ondersteunende netwerken op binnen de Venezolaanse bevolking en positioneerden ze zichzelf als de feitelijke autoriteiten in Venezolaanse gemeenschappen. Daarnaast vonden eveneens geregeld gevechten plaats in deze grensstaten om grondstoffen en territorium.¹⁷³

Onderstaande kaart, gemaakt door InSight Crime, van Colombia en Venezuela, toont de aanwezigheid van de rebellengroeperingen in beide landen en geeft aan dat het grensgebied tussen beide landen een grote aanwezigheid van de rebellengroeperingen kent.

Kaart: Guerrillagroeperingen in Colombia en Venezuela, InSight Crime¹⁷⁴

Volgens informatie verzameld door de mensenrechtenorganisatie Fundaredes werden in de zes grensstaten tussen januari 2019 en december 2022, ten minste 4.396 mensen het slachtoffer van moorden en buitengerechterlijke executies door irreguliere gewapende groeperingen en staatsveiligheidstroepen. Daarnaast werden 942 personen als vermist geregistreerd en documenteerde de organisatie 35 gevallen van willekeurige arrestaties waaronder die van de algemeen directeur en oprichter van Fundaredes, Javier Tarazona, die nog steeds opgesloten zit.¹⁷⁵

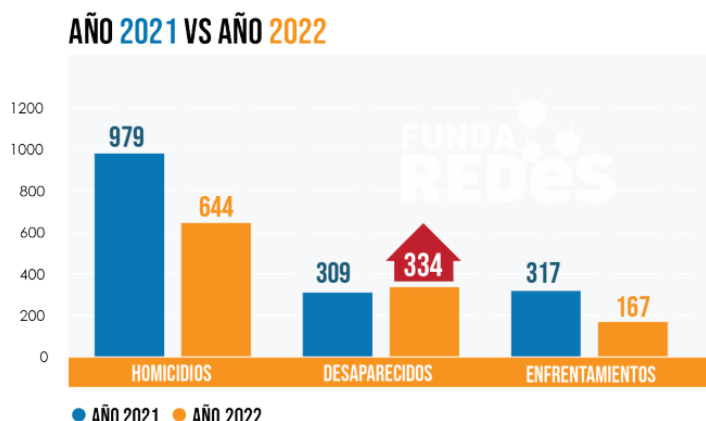
In haar jaarverslag voor 2022 tekende de organisatie in totaal 644 moorden op in de zes grensstaten samen met 167 gewapende confrontaties waarbij 209 dodelijke slachtoffers vielen. Beide categorieën vertonen een daling ten opzichte van 2021. Enkel voor de categorie vermiste en/of ontvoerde personen werd met in totaal 334 slachtoffers een stijging opgetekend.¹⁷⁶

¹⁷³ InSight Crime, 10/2022, p. 8, [url](#)

¹⁷⁴ InSight Crime, 10/2022, p.9, [url](#)

¹⁷⁵ Fundaredes, 15/05/2023, [url](#)

¹⁷⁶ Fundaredes, 03/2023, [url](#)

Grafiek: geweldscijfers in de grensstaten Amazonas, Apure, Táchira, Zulia, Bolívar en Falcón 2021-2022¹⁷⁷

5.2.2. Gewelddynamieken per staat

5.2.2.1. Zulia

Zulia is de meest dichtbevolkte staat van Venezuela met een uitgestrekte grens met buurland Colombia. De guerrillagroep met de grootste aanwezigheid in deze staat is het ELN, maar Colombiaanse paramilitairen, dissidenten van de FARC en drugskartels zijn ook actief in de regio. Er zijn ook lokale bendes die meevechten voor territoria, waaronder de bendes genaamd La Zona, Los Gavilanes, en Los Meleán.¹⁷⁸ Ook de gewapende groepering van militair deserteur Yeico Masacre was zeer actief de afgelopen periode in Zulia. Masacre startte zijn criminele carrière als huurmoordenaar voor Los Meleán maar de relatie verzuurde en beide groeperingen zitten verwickeld in een gewelddadige strijd om territorium.¹⁷⁹

Zulia is sinds 2019 de grensstaat met de hoogste graad van geweld. De staat kende in 2022 266 moorden, 39 verdwijningen en/of ontvoeringen en 97 confrontaties, wat een daling is van de cijfers tegenover het jaar voordien.¹⁸⁰ De ngo Fundaredes registreerde in totaal voor 2022 de aanwezigheid van minstens achttien grote gewapende groeperingen.¹⁸¹ Volgens Fundaredes kunnen de guerrillagroeperingen en de criminele groeperingen hier vrij opereren. Deze groeperingen hebben zich ook meer toegelegd op ontvoeringen voor losgeld en ook het aantal huurmoorden (*sicariato*) nam sterk toe.¹⁸²

Uit een grootschalig onderzoek van InSight Crime naar de coca-productie in Venezuela, gepubliceerd begin mei 2022, blijkt dat in zeker drie gemeenten in Zulia en twee in Apure een aanzienlijke hoeveelheid coca wordt geteeld. Uit interviews in 2021 door onderzoekers van InSight Crime met lokale bewoners, veeboeren, journalisten en onderzoekers, blijkt dat cocagewassen nu wortel schieten in Zulia's gemeenten Jesús María Semprún, Catatumbo en Machiques de Perijá. De omvang van de plantages is onbekend, aangezien ze in afgelegen gebieden liggen en vaak worden bewaakt door gewapende actoren. De coca wordt meestal geteeld op in beslag genomen land van lokale boeren.¹⁸³

¹⁷⁷ Fundaredes, 03/2023, [url](#)

¹⁷⁸ Transparency Venezuela, 2022, [url](#)

¹⁷⁹ InSight Crime, 13/02/2023, [url](#)

¹⁸⁰ Fundaredes, 03/2023, [url](#)

¹⁸¹ Fundaredes, 03/2023, [url](#)

¹⁸² Fundaredes, 03/2022, [url](#)

¹⁸³ InSight Crime, 02/05/2022, [url](#)

Daarnaast nam sinds 2021 het aantal afpersingen met geweld gevoelig toe in de staat Zulia. Tussen 2021 en februari 2023 vonden volgens de krant El Pitazo, 27 aanslagen plaats in het kader van een afpersingszaak, waaronder granaatlanceringen en gewapende aanvallen, meestal tegen commerciële panden. In totaal vielen er zes doden en vijftien gewonden. In 2021 werden zeven gewapende aanvallen gemeld en in 2022 vijftien. Tijdens de eerste twee maanden van 2023 ging het om vijf aanslagen in het kader van afpersingen. Zo vond in februari 2023 een aanslag plaats tegen de slagerij Tu Finca Express en een supermarkt in de hoofdstad Maracaibo, waarbij acht gewonden en een dode vielen. Deze aanslag wordt door het CICPC toegeschreven aan de bendes *el Yiyi* en *el Caracas*.¹⁸⁴

5.2.2.2. Táchira

Táchira, welke een 160 kilometer lange grens deelt met Colombia, is de grensstaat met de grootste variëteit aan criminele groeperingen.¹⁸⁵ Zo is er de aanwezigheid gerapporteerd van Los Rastrojos, Los Urabeños (Golf Clan /Autodefensas Gaitanistas), Águilas Negras, de EPL (People's Liberation Army, een kleinere Colombiaanse rebellengroepering vaak aangeduid onder de naam Los Pelusos), het ELN en dissidenten van de FARC. Ook is er een aanwezigheid van lokale criminele groeperingen, zoals La Línea, die gelinkt zou zijn aan de Golf Clan.¹⁸⁶ Ook de FBL en Tren de Aragua zijn in deze regio aanwezig en controleren enkele van de informele grensovergangen. Daarnaast zijn enkele *colectivos*, waaronder de Colectivo de Seguridad Fronteriza, hier actief.¹⁸⁷

Het geweld in deze staat wordt gekenmerkt door berovingen aan de grens, ontvoeringen, moorden, seksueel geweld en afpersing. Deze laatste kende een sterke toename waarbij de illegale gewapende groeperingen de handelaren en eigenaren van boerderijen, landbouwproducenten, taxichauffeurs, en anderen met een economische activiteit dwingen tot het betalen van belastingen (*vacunas*). De aanwezigheid van de guerrilla van Colombiaanse afkomst nam in verschillende gemeenten toe, voornamelijk in de berg- en grensgebieden. In Táchira registreerde Fundaredes in 2022 76 moorden tegenover 114 het jaar voordien, 135 verdwijningen en/of ontvoeringen en 9 gewapende confrontaties. Vooral het aantal verdwijningen kende een opmerkelijke stijging aangezien er in 2021 61 werden opgetekend.¹⁸⁸

5.2.2.3. Falcón

Fundaredes registreerde in 2021 100 moorden, 41 verdwijningen en/of ontvoeringen en 26 gewapende confrontaties waarmee Falcón zich als vierde meest gewelddadige grensstaat plaatst. De gemeente met het meeste geweld was Miranda, gevolgd door Carirubana en Colina. Vooral het aantal huurmoorden nam zorgwekkend toe.¹⁸⁹ Voor 2022 tekende de organisatie 56 moorden, 21 verdwijningen en 9 gewapende confrontaties op.¹⁹⁰

5.2.2.4. Apure

De veiligheidssituatie in Apure werd in 2021 sterk beïnvloed door een gewapend conflict dat uitbrak tussen verschillende in het gebied aanwezige guerrillagroeperingen, en tussen deze groeperingen en de FANB. Deze gewapende confrontaties zorgden voor de ontheemding van duizenden inwoners. De strijdende partijen maakten zich schuldig aan willekeurige detenties, gedwongen verdwijningen, buitengerechtigde executies, vernieling van eigendommen, diefstal en een brede schending van mensenrechten, aldus Fundaredes.¹⁹¹ De organisatie registreerde voor 2021 71 moorden op 61

¹⁸⁴ El Pitazo, 22/02/2023, [url](#)

¹⁸⁵ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

¹⁸⁶ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#); Ebus B., e-mail 27/10/2020

¹⁸⁷ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

¹⁸⁸ Fundaredes, 03/2023, [url](#)

¹⁸⁹ Fundaredes, 03/2022, [url](#)

¹⁹⁰ Fundaredes, 03/2023, [url](#)

¹⁹¹ Fundaredes, 03/2022, [url](#)

mannen, 9 vrouwen. Onder de slachtoffers waren 3 kinderen of adolescenten. Er waren ook 76 verdwijningen of ontvoeringen en 22 gewapende confrontaties waarbij 35 mensen omkwamen.¹⁹²

Op 1 januari 2022 braken nieuwe gewapende confrontaties uit tussen het Joint Eastern Command, een coalitie van dissidente FARC-groeperingen waaronder het 10^e Front onder leiding van Gentil Duarte, en de guerrillastrijders van het ELN, dat zich tot nu toe buiten de strijd had gehouden maar belangrijke delen van Apure en het Colombiaanse Arauca controleert. Guerrillastrijders van beide kanten hebben volgens HRW een reeks van misdaden begaan, waaronder moorden, gedwongen rekrutering, onder meer van kinderen, en gedwongen ontheemding. Leden van de Venezolaanse veiligheidstroepen hebben volgens onderzoek van de mensenrechtenorganisatie gezamenlijke operaties uitgevoerd met ELN-strijders en zijn medeplichtig aan mensenrechtenschendingen. Tamara Taraciuk Broner, waarnemend directeur Amerika bij Human Rights Watch (HRW), verklaart in het rapport van eind maart 2022:

“Armed groups are committing brutal abuses against civilians in the Colombia-Venezuela border area, in some cases with the complicity of Venezuelan security force members, while Colombian authorities haven’t done enough to respond. Colombian authorities should urgently ramp up their efforts to protect the population and assist displaced people, and the UN Fact Finding Mission on Venezuela should investigate the responsibility of Venezuelan security forces for the guerrillas’ abuses.”¹⁹³

Tegen maart 2022 zijn zo’n 3.300 Venezolanen gevlucht naar Colombia als gevolg de nieuwe confrontaties. Beide gewapende groeperingen hebben tientallen mensen gedood. Veel geïnterviewde mensen verklaarden aan de onderzoekers van HRW dat ELN-leden mensen beschuldigden van samenwerking met dissidente groeperingen van de FARC. De ELN-leden hebben enkele van deze mensen vermoord en namen anderen mee. Sommigen werden dagen later dood gemeld, van anderen is geen spoor. Het ELN en het Joint Eastern Command hebben ook mensen onder schot gedwongen zich aan te sluiten bij hun gelederen, waaronder kinderen, zo blijkt uit onderzoek van HRW.¹⁹⁴ Eind mei 2022 berichten de Colombiaanse autoriteiten dat Gentil Duarte, leider van het ex-FARC-maffia netwerk waarvan het 10^e Front deel uitmaakt werd gedood door het ELN in Venezuela. Iván Mordisco volgt Duarte op.¹⁹⁵

Volgens de directeur van de ngo Control Ciudadano, welke de activiteiten van het Venezolaanse leger monitort, werden in Apure tussen maart 2021 en maart 2022 zo’n 300 burgers gearresteerd door de veiligheidsdiensten.¹⁹⁶

De intensiteit van de gewapende confrontaties in Apure nam na de eerste maanden van 2022 opnieuw af. De cijfers van de ngo Fundaredes tonen aan dat over heel 2022 er minder moorden, minder gewapende confrontaties en minder verdwijningen plaatsvonden dan het jaar voordien.¹⁹⁷

¹⁹² Fundaredes, 03/2022, [url](#)

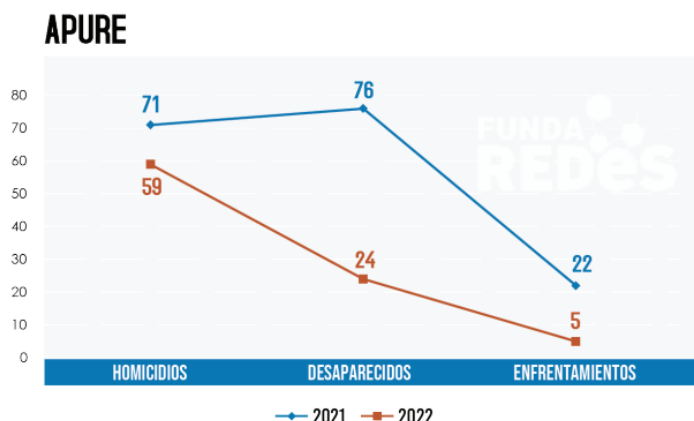
¹⁹³ HRW, 28/03/2022, [url](#)

¹⁹⁴ HRW, 28/03/2022, [url](#)

¹⁹⁵ InSight Crime, 26/05/2022, [url](#)

¹⁹⁶ Control Ciudadano, 26/03/2022, [url](#)

¹⁹⁷ Fundaredes, 03/2023, [url](#)

Grafiek: Apure 2021-2022: aantal moorden, verdwijningen en confrontaties¹⁹⁸

De ngo Control Ciudadano wijst eind 2022 wel op het gebruik van gasflessen als geïmproviseerde explosieven (mijnen) door de Colombiaanse guerrillagroeperingen. Volgens cijfers van de FANB werden doorheen 2022 1.690 gasflessen gedeactiveerd door het leger in Apure. Volgens de voorzitter van Control Ciudadano wordt dit type van gasflessen gebruikt omdat ze een impact hebben op burgers en civiele eigendommen en niet alleen op militairen, en in veel gevallen de dood tot gevolg hebben. Mensen durven zich minder verplaatsen en verlaten uiteindelijk de regio's waar deze mijnen zijn geïnstalleerd.¹⁹⁹

5.2.2.5. Bolívar

Bolívar deelt een 2.200 km lange grens met Brazilië en 743 km grens met Guyana.²⁰⁰ De criminaliteit in de staat is in de eerste plaats gelinkt aan de handel in goud, gevolgd door die in wapens en drugs.

Zowel uit de cijfers van het OVV als deze van Fundaredes blijkt dat Bolívar één van de meest gewelddadige staten van Venezuela is. De staat komt in 2021 op de derde plaats in de ranking van de OVV met een cijfer van 56,8 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners.²⁰¹ Voor 2022 komt de staat op de vierde plaats met een cijfer van 50 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners.²⁰² Fundaredes documenteerde voor het jaar 2022 161 moorden, 109 verdwijningen en 44 gewapende confrontaties. De meest gewelddadige gemeenten in 2022 waren Caroní, Angostura del Orinoco en El Callao.²⁰³

In een rapport van maart 2022 beschrijft consultant en ICG-onderzoeker voor Venezuela, Bram Ebus, de manieren waarop goudwinning de belangrijkste economische activiteit is geworden in het zuiden van Venezuela (staten Amazonas en Bolívar). Deze goudwinning wordt gecontroleerd door Venezolaanse georganiseerde misdaadgroepen en Colombiaanse rebellenorganisaties in samenwerking met corrupte Venezolaanse staatsfunctionarissen.²⁰⁴ Deze illegale mijnbouw, in het 112 km² grote gebied dat bekend staat als de Orinoco Mining Arc, gaat gepaard met aantasting van het milieu en mensenrechtenschendingen. Concurrentie om controle over illegale economieën en smokkelroutes leidt frequent tot uitbarstingen van geweld tussen de gewapende groeperingen, waaronder het ELN en dissidente groeperingen van de FARC die vrij in de sector opereren. Ebus

¹⁹⁸ Fundaredes, 03/2023, [url](#)

¹⁹⁹ Control Ciudadano, 27/12/2023, [url](#)

²⁰⁰ Transparency Venezuela, 06/2020, p. 49, [url](#)

²⁰¹ OVV, 28/12/2021, [url](#)

²⁰² OVV, 29/12/2022, [url](#)

²⁰³ Fundaredes, 03/2023, [url](#)

²⁰⁴ Wilson Center (Ebus B.), 03/2022, [url](#)

documenteert de betrokkenheid van leden van de Venezolaanse strijdkrachten bij deze illegale goudwinningsprojecten en verwerkingsfabrieken, evenals bij de goudhandel naar Colombia en Guyana.²⁰⁵

Afbeelding: Het mijngebied Orinoco²⁰⁶

Criminele organisaties, waaronder de *sindicatos*, breidden sinds 2010 hun activiteiten uit naar deze regio. Zij werden eerst bewapend en gesteund door de lokale autoriteiten en de groepen betaalden op hun beurt in goud aan de autoriteiten. De eerste breuken in deze staats-criminele joint venture ontstonden na de verkiezing van de gouverneur van Bolívar, Justo Noguera (2017-21) omdat de *sindicatos* zich steeds minder aan de gemaakte afspraken hielden. Tijdens deze periode stonden de regeringsautoriteiten het ELN toe om de *sindicatos* met geweld te verdrijven uit belangrijke mijngebieden. Ook enkele dissidente FARC-fronten kregen hier steeds meer voet aan de grond. De bekendste dissidentengroepering van de FARC die actief is in illegale goudwinning is het Acacio Medina Front, dat verschillende illegale goudwinningsprojecten in de staat Amazonas exploiteert en ook een aanwezigheid heeft in de staat Bolívar.²⁰⁷

Uiteindelijk werd het panorama van gewapende groeperingen en criminele organisaties steeds complexer. Zeker toen ook transnationale Braziliaanse misdaadorganisaties en andere Venezolaanse georganiseerde misdaadgroepen zoals de Tren de Aragua en Tren de Guayana hun activiteiten hier ontplooiden.²⁰⁸ De organisatie SOS Orinoco²⁰⁹ identificeerde in haar rapport van maart 2022 meer dan tien grote gewapende groeperingen die in dit gebied actief zijn, waarvan sommige optreden met goedkeuring van (*aliados*) en anderen tegen (*enemigos*) de lokale autoriteiten.²¹⁰

²⁰⁵ Wilson Center (Ebus B.), 03/2022, [url](#)

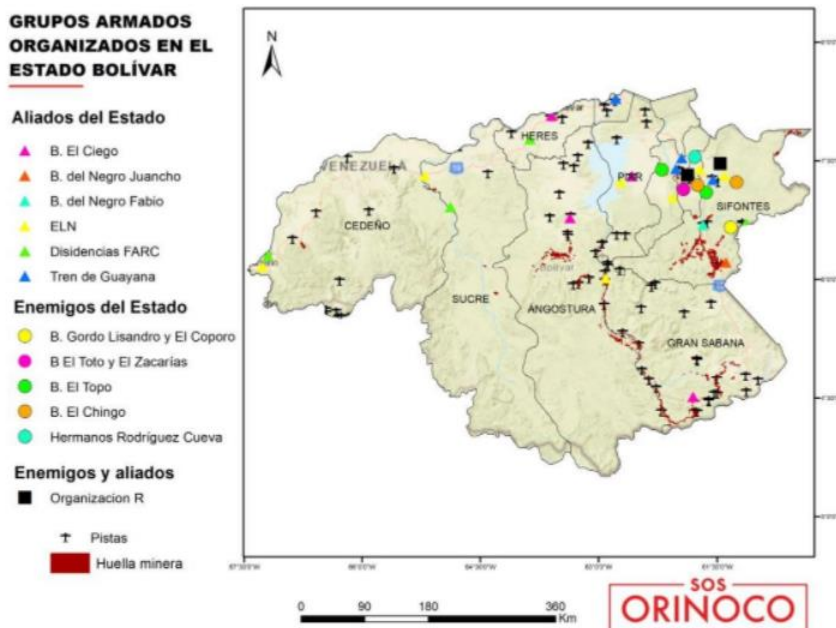
²⁰⁶ Het mijngebied Orinoco is een gebied van 112km² dat in 2016 officieel werd toegekend voor mijnbouw. Ebus B., 14/01/2020, [url](#)

²⁰⁷ Wilson Center (Ebus B.), 03/2022, [url](#)

²⁰⁸ Wilson Center (Ebus B.), 03/2022, [url](#)

²⁰⁹ SOS Orinoco is een belangenbehartigingsgroep die in 2018 is opgericht door een groep experts binnen en buiten Venezuela. Hun doel is het documenteren en opstellen van een diepgaande diagnose van de regio ten zuiden van de Orinoco-rivier en het vergroten van het bewustzijn over de tragedie die zich voordoet. Uit: SOS Orinoco, s.d., [url](#) [geraadpleegd op 05/05/2022]

²¹⁰ SOS Orinoco, 03/2022, [url](#)

Kaart: Gewapende groeperingen in de staat Bolívar²¹¹

Volgens InSight Crime hebben drugshandel, gewapende confrontaties tussen staatstroepen en gewapende groepen, afpersing en illegale goudwinning Zuid-Venezuela getransformeerd tot een regio waar burgers in een parallelle staat leven die wordt geregeerd door georganiseerde misdaad.²¹² De handel in goud geeft volgens de organisatie Transparencia Venezuela een extra dimensie aan de georganiseerde misdaad in deze regio. Het meeste goud wordt het land uitgevloren via clandestiene landingsbanen. De ecologische impact van de goudmijnen op de regio is zeer groot alsook de negatieve impact op de vele inheemse bevolkingsgroepen die in deze regio wonen, welke hun gronden worden in beslag genomen door de criminele groeperingen en hun jongeren worden gerekruteerd.²¹³ Volgens onderzoek van Transparencia Venezuela leverde de illegale goudwinning in 2021 zo'n 2.385 miljoen dollar op waarvan slechts 25 % in de staatskas terecht kwam. De overige 75 % van het op Venezolaanse bodem geproduceerde goud (ter waarde van 1,8 miljard dollar) werd via onregelmatige kanalen verkocht.²¹⁴

Sinds haar eerste rapport in 2020 vraagt ook de VN-missie aandacht voor de mensenrechtenschendingen binnen het mijngebied Orinoco. In hun missierapport van september 2022 schrijven de onderzoekers informatie te hebben ontvangen dat de staatsveiligheidstroepen en gewapende criminele groeperingen schuldig zijn aan moorden, ontvoeringen, marteling en wrede, onmenselijke en vernederende behandeling alsook seksueel en gendergerelateerd geweld tegen bewoners en arbeiders van de mijngebieden in de staat Bolívar. Ook maken de criminele groeperingen zich schuldig aan de oprichting van illegale checkpoints, afpersing en lijfstraffen, waaronder amputatie. Criminele groeperingen zijn ook regelmatig verwickeld in gewelddadige territoriale gevechten met rivaliserende groeperingen waarbij eveneens ongewapende burgers om het leven kwamen, aldus de informatie verkregen door de VN-onderzoekers.²¹⁵

²¹¹ SOSOrinoco, 03/2022, [url](#)

²¹² InSight Crime, 08/03/2020, [url](#)

²¹³ Transparencia Venezuela, 06/2020, p. 51, [url](#)

²¹⁴ Runrun.es, 23/06/2022, [url](#)

²¹⁵ OHCHR, 21/09/2022, p. 9, [url](#)

5.2.2.6. Amazonas

In de afgelopen vijf jaar hebben de inheemse volkeren van de Venezolaanse Amazone hun positie zien verslechteren van precair naar wanhopig, aldus InSight Crime.²¹⁶ Eerst kwam de economische crisis en de weinige staatssteun die ze hadden droogde op. Klinieken raakten onbemand, scholen hebben geen leraren meer en de gemeenschappen raakten steeds meer geïsoleerd door benzinetekorten. Nadien kwam de COVID-19-pandemie, en gemeenschappen werden zowel geografisch als economisch volledig afgesloten van de rest van het land, aangezien de regering lockdowns en veiligheidsmaatregelen oplegde. Voor de Colombiaanse guerrillagroepen, het ELN en de FARC-dissidenten betekende deze situatie een kans. Beide groeperingen waren reeds actief in Amazonas met de zegen van de Venezolaanse regering. Maar de toegenomen behoefte aan sociale bijstand, het ontoereikende inkomen, het ontbreken van voedsel, heeft deze guerrillagroeperingen in staat gesteld om te profiteren van de behoeften van de inheemse volkeren, aldus een leider van de Jiwi-gemeenschap, in een analyse van InSight Crime.²¹⁷

De guerrilla's gebruiken voornamelijk valse beloften om toegang te krijgen tot de gemeenschappen. Zo beloven ze hun oogsten op te kopen of proberen met geld de gemeenschap te overhalen. Degenen die weigeren, leven in angst. Ook richtten ze zich expliciet naar de jongeren en bieden hen geld om zich bij hen aan te sluiten.

Controle over de inheemse gebieden van Amazonas betekent controle over smokkelroutes en schuilplaatsen in de jungle die perfect zijn voor de aanleg van clandestiene landingsbanen nodig om cocaïneladingen naar Midden-Amerika of Brazilië te verzenden. Maar bovenal betekent het controle over Amazonas' kostbaarste handelswaar, goud. In de afgelopen vijf jaar is de illegale goudwinning in de hele regio geëxplodeerd, en de guerrillastrijders, voornamelijk de ex-FARC maar in toenemende mate ook het ELN, waren de belangrijkste drijvende krachten achter de expansie, aldus InSight Crime.²¹⁸

De guerrilla's runnen niet alleen mijnbouwactiviteiten, ze controleren ook de mijnsites, waarvan sommige zich hebben ontwikkeld tot kleine steden, compleet met hotels, restaurants, bars en bordelen. Ze heffen hun "belastingen", te betalen in goud, aan iedereen met een economische activiteit. De impact op de delicate en diverse omgeving waar de inheemse volkeren van Venezuela generaties lang voor hebben gezorgd en van hebben geleefd, is verwoestend. Tienduizenden hectaren zijn ontbost en de bodem en rivieren zijn verontreinigd met kwik en andere chemicaliën, waardoor een giftige woestenij is achtergelaten waar ooit oud regenwoud stond.²¹⁹

Fundaredes geeft aan dat het zeer moeilijk is om correcte informatie te verzamelen over dit gebied. De organisatie tekende twaalf moorden op maar wijst erop dat hun toegang tot informatie in 2021 ernstig verstoord is.²²⁰ Voor 2022 registreerde de organisatie 26 moorden, waarbij negen slachtoffers behoorden tot de inheemse bevolkingsgroepen, zes verdwijningen en drie gewapende confrontaties.²²¹

²¹⁶ InSight Crime, 06/04/2022, [url](#)

²¹⁷ InSight Crime, 06/04/2022, [url](#)

²¹⁸ InSight Crime, 06/04/2022, [url](#)

²¹⁹ InSight Crime, 06/04/2022, [url](#)

²²⁰ Fundaredes, 03/2022, [url](#)

²²¹ Fundaredes, 03/2023, [url](#)

6. Impact op leven van de burgerbevolking

De situatie beschreven in voorgaande hoofdstukken toont aan dat burgers in de grensstaten worden getroffen door dodelijk geweld uitgaande van de gewapende groeperingen, het Venezolaanse leger en door ontploffingen van landmijnen. Ook worden ze geconfronteerd met allerlei misdaden zoals buitengerechterlijke executies, illegale invallen, willekeurige arrestaties en ontheemding. Ook burgers in de meer stedelijke gebieden lopen risico betrokken te raken bij het geweld tussen de *megabandas* onderling of tegen de ordetroepen.

Naast de invloed van de gewapende confrontaties hebben de aanwezigheid van de *megabandas*, Colombiaanse rebellenorganisaties of *sindicatos*, ook een belangrijke invloed op het dagelijkse leven van deze burgers via de sociale controle die deze groeperingen de lokale bevolking opleggen. Volgens Luis Useche, juridisch coördinator van Fundaredes, leggen al deze groeperingen een bewind van angst en sociale controle op.²²²

Uit onderzoek van InSight Crime blijkt dat alle criminele groeperingen, of het nu drugskartels, straatbendes of illegale mijnbouwgroeperingen zijn, een unieke manier hebben om deze sociale controle op te leggen. Een van deze manieren is het creëren van charitatieve organisaties om de bevolking aan zich te binden. Zo maken ze gebruik van donaties, de organisatie van gaarkeukens en educatieve en gezondheidsactiviteiten. Hoewel ze een verschil maken, helpen deze activiteiten ook de criminele organisaties om hun macht te behouden. Om deze controle te behouden, straffen en belonen ze. Voorzieningen voor voedsel en basisgoederen kunnen worden ingetrokken voor degenen die zich niet aan de regels houden, en overtreders kunnen ook worden gedwongen te vertrekken, of worden verminkt of zelfs gedood.²²³ De gebeurtenissen in La Vega en Cota 905, in Caracas, zijn hier een goed voorbeeld van. De bende van El Koki wist haar macht hier sterk uit te breiden en te consolideren door tijdens de pandemie een aantal belangrijke taken van de overheid over te nemen. Ook de avondklok die bendeleider Willexis in februari 2022 opgelegde aan de inwoners van Petare is hiervan een illustratie.²²⁴

De guerrillagroeperingen, zoals de dissidenten van de FARC en het ELN, leggen steeds sociale controle op in de gemeenschappen en territoria die onder hun controle komen. In sommige dorpen vervangen ze de daadwerkelijke autoriteiten. Straffen voor de dorpelingen die hun regels breken variëren van een boete tot de doodstraf. Daarnaast proberen ze de steun van de dorpelingen te verkrijgen door het renoveren van lokale schooltjes en het uitdelen van medicijnen. Er zijn getuigenissen waarbij deze groeperingen instonden voor de verspreiding van de officiële voedseldozen. Volgens verschillende getuigenissen aan Transparencia Venezuela maakt het ELN ook gebruik van lokale radiostations om hun propaganda te verspreiden.²²⁵

De groeperingen maken zich eveneens schuldig aan de gedwongen rekrutering van minderjarigen.²²⁶ Volgens InSight Crime rekruteren de Colombiaanse guerrillagroeperingen Venezolaanse minderjarigen in de grensstaten. Net als in Colombia profiteren de guerrillastrijders van de extreme armoede, verergerd door de jaren van economische crisis in Venezuela, om wanhopige jongeren te overtuigen zich bij hen aan te sluiten. Ze bieden hen daarbij vaak geld en voedsel. De guerrillastrijders hebben ook logistieke en inlichtingennetwerken opgebouwd in Venezuela. Hoewel deze in burgergebied ingebedde cellen in Colombia bekend staan als milities, worden ze in sommige

²²² Fundaredes, 08/03/2022, [url](#)

²²³ InSight Crime, 11/04/2022, [url](#)

²²⁴ El Estímulo, 07/02/2022, [url](#)

²²⁵ Transparencia Venezuela, 06/2020, [url](#)

²²⁶ Transparencia Venezuela, 06/2020, [url](#)

delen van Venezuela aangeduid met een meer Venezolaanse term, *colectivos*, verwijzend naar de sociaal-politieke gewapende groepen die gelieerd zijn aan de autoriteiten.²²⁷

Fundaredes maakt daarnaast regelmatig melding van getuigenissen van bewoners en boeren in de grensdorpen die aangeven dat de gewapende groeperingen hun boerderijen in beslag nemen en hen dwingen hun eigendommen te verlaten.²²⁸ In een bericht van mei 2023 stelt Fundaredes dat dit soort afpersingspraktijken van boeren en veehouders in de grensstaten blijft toenemen. Ranchers en landbouwproducenten in de staten Zulia, Táchira, Apure en Barinas krijgen persoonlijke bedreigingen en krijgen te maken met inbeslagnames van hun land en hun bezittingen. Ontvoeringen, moorden en afpersingen zijn de afgelopen jaren toegenomen, vooral in Zulia en Apure, aldus Fundaredes.²²⁹ Volgens de Nationale Federatie van Veehouders van Venezuela (Federación Nacional de Ganaderos de Venezuela, Fedenaga) worden deze afpersingspraktijken zowel door irreguliere groeperingen als door staatstroepen uitgeoefend. Deze praktijken beperken ook de voedselproductie in het land.²³⁰

Tijdens een telefonisch onderhoud in juni 2020 met Bram Ebus, onderzoeker van ICG, vroeg Cedoca naar de impact van het geweld van de gewapende groeperingen op de bewoners van de grensdorpen. Hierop antwoordde de onderzoeker het volgende:²³¹

“De impact op de bewoners is heel groot. Je hebt veel IDP’s en je hebt veel mensen die naar Colombia vluchten. Op de grens, Colombiaanse kant, heb je echt hele groepen inheemsen die hier nu wonen, gevlucht uit Venezuela. Uit sommige dorpen is de helft van de inwoners gevlucht (vb. Boca de Grita).

Stel, het ELN zit in jouw dorp. Als je dan wordt verdacht van een informant te zijn van een andere groepering, word je gedood. Het is daarom niet zo dat die persoon daadwerkelijk informant was. Als ze denken dat jij hun niet goed gezind bent, dat je hun gezag in het dorp niet wil aanvaarden, loop je risico. Iemand die zich uitspreekt tegen hun regels. Als je je niet houdt aan hun regels word je sowieso vermoord. De meeste leraren zijn hier ook vertrokken, wegens dat zij snel in de kijker lopen. Je hebt ook veel rekruteringen van de jongeren in de scholen.

Je kan ook gedood worden door rondvliegende kogels, wanneer in jouw dorp een gevecht uitbreekt tussen twee groeperingen.

De mensen in deze grensdorpen lijden ontzettend onder het geweld. Hier is ook helemaal niets van infrastructuur, werk, of overheidsdiensten. De meeste mensen zijn voor hun inkomen volledig afhankelijk van de smokkel van en naar Colombia. Nu hebben die groeperingen die hele grens overgenomen. Ook de *colectivos* en de criminele bendes zijn betrokken bij het geweld aan de grens.”²³²

Cedoca vroeg tijdens dit gesprek eveneens of het voor de lokale bewoners steeds duidelijk is met welke groeperingen ze specifiek te maken hebben. Hierop antwoordde de onderzoeker:

“Mensen weten vaak niet welke gewapende groep er aanwezig is. Dit heeft te maken met het feit dat Venezolanen vaak onbekend zijn met de dynamieken van het Colombiaanse conflict, en guerrillagroepen identificeren zich vaak niet. De *locals* refereren daarom aan “*los pata e goma*” (letterlijk rubberen voeten die verwijzen naar de laarzen van de guerrilla) en gaan op het Colombiaanse accent af. De staten Zulia en Táchira worden bevochten door zo veel verschillende groepen dat het vaak onduidelijk is wie er oprukt en welke samenwerkingsverbanden er gesmeed

²²⁷ InSight Crime, 3/10/2022, [url](#)

²²⁸ Fundaredes, 11/02/2021, [url](#)

²²⁹ Fundaredes, 18/05/2021, [url](#)

²³⁰ Efecto Cocuyo, 09/06/2022, [url](#)

²³¹ Ebus B., Skype-gesprek, 15/06/2020

²³² Ebus B., Skype-gesprek, 15/06/2020

worden. In Zulia was er een groep aanwezig die naast La Zona nog vijf andere namen had. Verder zijn er verschillende groepen die zich '*colectivo de seguridad fronteriza*' noemen. De Rastrojos stellen zich vaak onder deze naam voor om van hun paramilitaire imago af te komen. Het is dus allemaal erg diffuus, alhoewel het voor de inwoners soms ook gewoon duidelijk is dat het ELN de baas is in een bepaald gebied.

Geweld op *trochas* is ook onduidelijk. Soms zijn er verschillende gewapende groeperingen op eenzelfde *trocha* actief of zijn er gewapende overheidsfunctionarissen zonder uniform aanwezig. Vaak zijn het lokale bendes die worden 'gesubcontracteerd'. De grens tussen Villa de Rosario en Ureña/San Antonio: het ELN werkt bijv. samen met verschillende *colectivos* en de *bota 'e caucho* terwijl de Rastrojos werk laten uitvoeren door een kleine groep die 'La Linea' heet.²³³

Ook de controle van de *sindicatos* over de lokale bevolking is groot. Deze groeperingen beheersen een breed portfolio van illegale activiteiten, waaronder afpersing, witwassen van geld en drughandel, én leggen hun eigen strikte regels op aan de gemeenschappen waarin ze actief zijn. De *sindicato* lost lokale conflicten op met een ijzeren vuist, legt boetes op of disciplinaire maatregelen, waaronder gedwongen gemeenschapsarbeid.²³⁴

7. De socio-economische situatie

7.1. Krimpende economie en torenhoge inflatie

Decennia lang was Venezuela een van de meest welvarende landen van Zuid-Amerika. Venezuela heeft 's werelds grootste bewezen oliereserves, en de economie is gebouwd op olie. Olie is traditioneel goed voor meer dan 90 % van de Venezolaanse export. Venezuela profiteerde van de stijging van de olieprijs in de jaren 2000. President Chávez gebruikte de inkomsten uit de olie-export om verschillende sociale programma's op te zetten en subsidies voor voedsel en energie te voorzien. Hoewel substantiële overheidsuitgaven voor sociale programma's Chávez hielpen de armoede te verminderen, had economisch wanbeheer gevolgen op lange termijn.²³⁵

Toen Nicolás Maduro in 2013 aantrad, erfde hij een economisch beleid dat sterk afhankelijk was van opbrengsten uit de olie-export. Toen de olieprijs in 2014 wereldwijd voor de helft instortte was de regering-Maduro niet uitgerust om met deze tegenslag om te gaan. De daling van de olieprijs zette druk op de openbare financiën. In plaats van aanpassing van het fiscale beleid door middel van belastingverhogingen en bezuinigingen, probeerde de regering-Maduro het groeiende begrotingstekort aan te pakken door massaal geld bij te drukken, wat leidde tot hyperinflatie. De overheid probeerde vervolgens de inflatie terug te dringen via prijscontroles. Door gebrek aan import en beschikbare goederen verplaatsten de transacties zich ook steeds meer naar de zwarte markt.²³⁶

De economie van Venezuela is de afgelopen jaren aanzienlijk verslechterd. Volgens sommige economen is het de grootste economische ineenstorting buiten oorlogstijd van de afgelopen 45 jaar.²³⁷ Het bruto binnenlands product (bbp) was in 2019 nog 66 % van zijn niveau in 2013, het jaar waarin de crisis uitbrak.²³⁸ Zelfs vóór het begin van COVID-19 en de daarmee samenhangende lockdowns, kende Venezuela volgens ICG de meest extreme economische ineenstorting in de Latijns-Amerikaanse geschiedenis. De armoedecijfers schommelden boven de 95 % en de meeste

²³³ Ebus B., Skype-gesprek, 15/06/2020

²³⁴ ICG, 28/02/2019, [url](#)

²³⁵ CRS, 07/11/2019, [url](#)

²³⁶ CRS, 07/11/2019, [url](#)

²³⁷ NYT, (Kurmanaev A.), 17/05/2020, [url](#)

²³⁸ Hearts on Venezuela (Salmeron V.), 18/02/2020, [url](#)

Venezolanen zijn afhankelijk van voedselhulp van de staat. Basisvoorzieningen, zoals water of elektriciteit, zijn onbetrouwbaar of ontbreken, ook in grote steden.²³⁹

In augustus 2018 erkende de regering voor het eerst zijn rol in het creëren van hyperinflatie en kondigde een nieuw beleid aan voor het aanpakken van de economische crisis, zoals de introductie van een nieuwe "soevereine bolivar", waarmee vijf nullen werden verwijderd van de vorige bolivar, aldus *The Economist*.²⁴⁰ Begin 2019 kondigde de regering een verhoging van het minimumloon aan van 300 %.²⁴¹ Begin januari 2020 verhoogde de regering opnieuw de minimumlonen. Dit was de elfde verhoging in de laatste 24 maanden, de laatste dateerde van oktober 2019. De verhoging was nog steeds niet voldoende om één kilogram vlees te kunnen kopen, aldus experts aangehaald in de krant Bloomberg.²⁴²

Sinds 2021 vertoonde de economie tekenen van een bescheiden economisch herstel waarbij de inflatie voor het eerst leek af te remmen. Met een inflatie van 686 % in 2021²⁴³ en 234 % in 2022 staat Venezuela op de tweede plaats in de wereld, na Soedan, maar deze percentages verbleken in vergelijking met de hyperinflatie in 2019, toen het 300.000 % bereikte.²⁴⁴ Volgens de Venezolaanse autoriteiten groeide de economie in 2022 met 15 %, dankzij de stijgende olieproductie en het besluit van president Maduro om de prijs- en valutacontroles te versoepelen en meer transacties in vreemde valuta toe te staan. De Economische Commissie voor Latijns-Amerika en de Caraïben (Comisión Económica para América Latina y el Caribe, CEPAL) schat die groei op een meer bescheiden cijfer van 10 %. Econoom Luis Vicente León, voorzitter van het in Caracas gevestigde onderzoeksbureau Datanálisis, waarschuwt dat het economische herstel weliswaar merkbaar is, maar niet door iedereen wordt gevoeld en zich beperkt tot enkele sectoren.²⁴⁵

Ook het meest recente onderzoek naar de levensomstandigheden in Venezuela van de denktank Encuesta sobre Condiciones de Vida (ENCOVI), gevoerd door onderzoekers van de Andres Bello Catholic University (UCAB), van november 2022, onthulde voor het eerst in zeven jaar een afname in multidimensionale armoede van bijna 15 %. Uit het onderzoek bleek dat armoede 81,5 % van de bevolking trof in 2022, wat betekent dat 8 op de 10 Venezolanen niet over voldoende middelen beschikte om een basisvoedselmand te betalen. Deze indicator bereikte 90,9 % in 2021. Extreme armoede, waaronder mensen met onvoldoende inkomen om basisvoedsel te kopen, daalde van 68 % in 2021 naar 53,3 % in 2022. Maar het rapport onthulde eveneens dat de inkomenskloof tussen de rijke en arme Venezolanen verder is gestegen en dat Venezuela vandaag het meest ongelijke land is van het continent. Het inkomen per hoofd van de bevolking voor het rijkste deciel was 70 keer hoger dan van het armste deciel.²⁴⁶

²³⁹ ICG, 29/01/2021, [url](#)

²⁴⁰ The Economist, 23/08/2019, [url](#)

²⁴¹ Reuters (Ellsworth B.), 14/01/2019, [url](#)

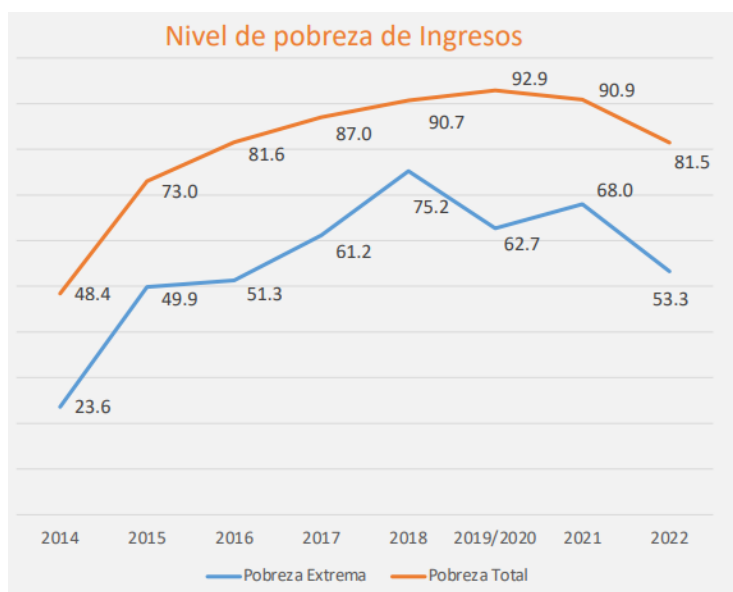
²⁴² Bloomberg (Yapur N.), 11/01/2020, [url](#)

²⁴³ BBC News, 04/02/2023, [url](#)

²⁴⁴ NYT, 21/03/2023, [url](#)

²⁴⁵ BBC News, 04/02/2023, [url](#)

²⁴⁶ ENCOVI, 11/2022, [url](#)

Grafiek: Evolutie armoede en extreme armoede²⁴⁷

In het najaar van 2022 en het voorjaar van 2023 stegen de consumentenprijzen opnieuw fel wat het risico op hyperinflatie opnieuw doet stijgen.²⁴⁸ In een poging de inflatie terug de kop in te drukken besloot de president het volume van de in omloop zijnde bolivars te beperken, dit onder andere door te weigeren de minimumlonen te laten stijgen. Deze politiek zorgde sinds begin 2023 opnieuw voor grote sociale protesten. De regering verhoogde het minimumloon voor het laatst in maart 2022 tot ongeveer 126 bolivar, waarvan de waarde sindsdien is gedaald tot ongeveer vijf dollar in plaats van 28 dollar een jaar eerder.²⁴⁹

7.2. Dollarisatie

Tot 2018 waren economische transacties in dollar officieel verboden. In 2019 kwam een de facto dollarisatie op gang. Het regime stopte eveneens met het controleren van de wisselkoersen en het beheersen van de prijzen. Particuliere bedrijven konden opnieuw goederen importeren bij groothandelaars in de VS, zoals Walmart, en hun eigen prijzen instellen.²⁵⁰ De elite in Venezuela schakelde langzaam maar zeker over op dollars. De rijkere wijken in Caracas kenden een ware economische *boom* in de tweede helft van 2019. De geïmporteerde producten werden verkocht in zogeheten *bodegones*, kleine winkeltjes die het afgelopen jaar in de betere wijken van Venezolaanse steden als paddenstoelen uit de grond schoten. De schappen staan vol met uit de VS geïmporteerde producten en betalen kan alleen in dollars. De krant Reuters vond eind 2019 zo'n 120 van deze *bodegones* in de betere wijken van Caracas, terwijl er in dezelfde regio slechts 27 supermarkten waren waar je kon betalen in bolivar.²⁵¹ De New York Times bericht in een artikel begin februari 2020 over winkelcentra die zes maanden geleden nog volledig leegstonden maar nu vol activiteit zijn, over geïmporteerde SUV's in de straten en nieuwe restaurants en cafés die worden opgestart in de rijkere delen van Caracas.²⁵²

²⁴⁷ ENCOVI, 11/2022, [url](#)

²⁴⁸ Reuters, 05/01/2023, [url](#)

²⁴⁹ BNNBloomberg, 01/05/2023, [url](#)

²⁵⁰ The Economist, 18/12/2019, [url](#)

²⁵¹ Reuters (Valderrama S. & Kinosian S.), 16/12/2020, [url](#)

²⁵² NYT (Kurmanaev A. & I Herrera I.), 01/02/2020, [url](#)

Maduro keurde uiteindelijk ook goed dat bankkantoren dollarrekeningen konden aanbieden en in januari 2021 kondigde hij aan dat Venezolanen nu in bolivars konden betalen met bankkaarten van hun dollarrekeningen. De dollarisering van de economie is "een noodzakelijke en nuttige uitlaatklep voor het economisch leven", aldus Maduro.²⁵³

De dollarisatie zorgde in 2021 voor een licht economisch herstel in bepaalde sectoren maar vergrootte ook de verschillen tussen de private en de publieke sector. In deze laatste worden werknemers steeds uitbetaald in bolivars terwijl 63 % van de salarissen in de private sector ondertussen in dollars worden uitgekeerd.²⁵⁴ In veel gevallen wordt er ook niet daadwerkelijk contant geld uitgewisseld. Bemiddelde Venezolanen gebruiken steeds vaker digitale apps zoals Zelle om dollars op rekeningen in het buitenland te gebruiken om goederen en diensten te betalen. De New York Times berichtte in maart 2023 dat de dollarisatie de ongelijkheid in het land nog fors deed toenemen.²⁵⁵

7.3. Sociale protesten

Het Venezuelan Observatory of Social Conflict (Observatorio Venezolano de Conflictividad Social, OVCS) documenteerde 6.560 protesten tussen de maanden januari en december 2021, wat overeenkomt met 18 protesten per dag op het hele nationale grondgebied. Dit cijfer vertegenwoordigt een daling van 32 % in vergelijking met het jaar 2020 toen 9.633 protesten werden gedocumenteerd.²⁵⁶ Voor 2022 registreerde het OVCS 7.032 protesten, wat overeenkomt met 20 dagelijkse protesten op het hele nationale grondgebied. Dit cijfer vertegenwoordigt een stijging van 7 % ten opzichte van het jaar 2021.²⁵⁷ Van deze protesten in 2022 waren er 5.410 protesten gerelateerd aan claims voor economische, sociale, culturele of milieurechten, wat overeenkomt met 77% van het totaal. De overige protesten hadden betrekking op burgerrechten en politieke rechten.²⁵⁸

De eerste drie maanden van 2023 kenden 2.814 protesten, wat overeenkomt met 31 dagelijkse acties. Dit cijfer vertegenwoordigt een stijging van 47 % in vergelijking met dezelfde periode vorig jaar.²⁵⁹ De meerderheid van de protesten begin 2023 gingen uit van Venezolaanse arbeiders en onderwijspersoneel, waarbij deze laatsten vooral hun ontoereikende salaris, verslechterde infrastructuur en schending van hun basisrechten, aankaarten.²⁶⁰

8. De humanitaire situatie

8.1. Algemene analyse

Het International Rescue Committee (IRC) plaatste Venezuela voor 2022 op haar Emergency Watchlist die in totaal uit 20 landen bestaat. Ook voor 2023 maakt Venezuela deel uit van de Emergency Watchlist.²⁶¹ De humanitaire crisis in Venezuela zorgde de afgelopen jaren voor de tweede grote exodus wereldwijd, na Syrië en de grootste in de recente Latijns-Amerikaanse

²⁵³ Bloomberg (Vasquez A.), 13/01/2021, [url](#)

²⁵⁴ Reuters, 09/05/2022, [url](#)

²⁵⁵ NYT, 21/03/2023, [url](#)

²⁵⁶ OVCS, 15/02/2022, [url](#)

²⁵⁷ OVCS, s.d., [url](#)

²⁵⁸ OVCS, s.d., [url](#)

²⁵⁹ OVCS, s.d., [url](#)

²⁶⁰ OVCS, s.d., [url](#)

²⁶¹ IRC, 13/12/2022, [url](#)

geschiedenis. Het gebrek aan grootschalige conflicten in Venezuela onderscheidt het land van de meeste andere landen op de Watchlist. De humanitaire crisis in Venezuela werd veroorzaakt door de economische ineenstorting die in 2014 begon en die nog steeds aanhoudt. Ze veroorzaakte eveneens de ineenstorting van het gezondheidssysteem en tekorten aan essentiële hulpbronnen zoals water, brandstof en medicijnen.²⁶²

Volgens een rapport van het Wilson Center van maart 2023 lijdt Venezuela aan een van de ergste humanitaire crisissen in de geschiedenis van het westelijk halfrond, omstandigheden die de afgelopen tien jaar hebben geleid tot de uittocht van meer dan zeven miljoen Venezolanen. Maar ondanks de intensiteit en de duur van de crisis is de internationale hulp ontoereikend, aldus de organisatie. De toestroom van hulp wordt immers ernstig gehinderd door een veelheid aan factoren waaronder vooreerst de onwil van Nicolás Maduro om de controle over hulpleveringen op te geven en voldoende hulp toe te staan het land binnen te komen. Hoewel de internationale sancties tegen Venezuela vrijstellingen omvatten voor humanitaire en maatschappelijke organisaties, zorgen ze eveneens voor ernstige beperkingen doordat donoren geen risico's willen nemen met de uitbetaling van fondsen aan organisaties in Venezuela. Daarenboven zorgde begin 2023 een wetsvoorstel van de regering voor grote ongerustheid aangezien hierdoor de werking van de ngo's nog verder aan banden zou worden gelegd en deze situatie al tot de opsluiting van enkele topmedewerkers van de grote ngo's leidde. Sinds 2020 staan de autoriteiten wel toe dat het Wereldvoedselprogramma (World Food Programme, WFP) activiteiten ontplooit in het land, maar deze ontwikkelingen zijn onvoldoende, aldus het Wilson Center.²⁶³ In haar jaarrapport over het jaar 2022 geeft de VN aan ongeveer 2,3 miljoen kwetsbare Venezolanen te hebben bijgestaan in het kader van haar Humanitarian Response Plan.²⁶⁴

ICG geeft aan in januari 2022 dat de Venezolaanse economie met ongeveer vier vijfde gekrompen is sinds president Maduro aantrad in 2013, wat leidde tot een massale uittocht van ongeveer één op de vijf Venezolanen. Een combinatie van corruptie, wanbeheer en economische ineenstorting heeft de infrastructuur van het land verwoest, hetgeen verder zorgde voor frequente grootschalige stroomuitval, chronische energie- en watervoorzieningsproblemen, een storing van openbaar en particulier vervoer en een kritiek gebrek aan medische diensten. De economische sancties van de VS, met name tegen de olie-industrie, hebben de situatie verergerd, aldus ICG. Onder Maduro zijn de statistieken die de Venezolaanse staat openbaar maakt sporadisch en niet-verifieerbaar, waardoor het onmogelijk is de ware omvang van de humanitaire crisis vast te stellen. Ook ICG wijst erop dat sinds 2020 de regering wel buitenlandse humanitaire hulp toestaat, met name door middel van de overeenkomst met het WFP. Maar honger, ziekte en ondervoeding blijven wijdverbreid en de beschikbare welzijnsprogramma's, of ze nu worden uitgevoerd door de staat, door lokale en buitenlandse ngo's of door multilaterale instanties, zijn volgens ICG absoluut onvoldoende. Door armoede zijn grote delen van de bevolking, met name vrouwen en meisjes, eveneens zeer kwetsbaar voor mensenhandel, met name voor de sekshandel in de buurlanden.²⁶⁵

Het onderzoek van ENCOVI over de situatie begin 2021 toonde aan dat 90,5 % van de Venezolanen arm kon worden genoemd en 76 % extreem²⁶⁶ arm. Bovendien toonde het onderzoek aan dat de armoede bij 65 % multidimensioneel is en doorwerkt op verschillende aspecten van het leven zoals, de levensstandaard, toegang tot werk, scholing en publieke diensten, waaronder water en elektriciteit. Volgens de onderzoekers zat Venezuela aan het plafond wat betreft de armoedecijfers omdat de overige 5 % van de bevolking behoort tot de elite.²⁶⁷ Het eerder vermelde onderzoek naar de levensomstandigheden in Venezuela van ENCOVI van november 2022, onthulde voor het eerst

²⁶² IRC, 14/12/2021, [url](#)

²⁶³ Wilson Center (Penfold M. & Arnson C.), 03/2023, [url](#)

²⁶⁴ TalCual, 12/06/2023, [url](#)

²⁶⁵ ICG, 27/01/2022, [url](#)

²⁶⁶ Minder dan 1.90 dollar per dag

²⁶⁷ ENCOVI, 2021, [url](#); Efecto Cocuyo, 02/10/2021, [url](#)

in zeven jaar een afname in multidimensionale armoede van bijna 15 %. Uit het onderzoek bleek dat armoede 81,5 % van de bevolking trof in 2022, wat betekent dat 8 op de 10 Venezolanen niet over voldoende middelen beschikte om een basisvoedselmand te betalen.²⁶⁸

8.2. Toegang tot basisvoorzieningen

8.2.1. Toegang tot voedsel

Een analyse van het Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) benadrukt de relatie tussen de voedselonzeekerheid en de veiligheidssituatie. Hun onderzoek toont aan hoe de voedselcrisis mee de oorzaak is maar zelf ook mee veroorzaakt wordt door de verslechterende veiligheidssituatie. De voedselproductie daalde met meer dan 40 % tussen 2014 en 2018.²⁶⁹ De oorzaken hiervan zijn de val van de olieprijsen waardoor men verschillende zaden en landbouwbenodigdheden niet meer kon aankopen, slecht overheidsbeleid met onder andere de inbeslagname van grote landbouwbedrijven en veehouderijen en het toenemende geweld in de rurale gebieden. De groei van de gewapende groeperingen in de landelijke gebieden leidde er eveneens toe dat deze groeperingen steeds vaker de producenten en distributeurs als doelwit zagen. Bijvoorbeeld, door het bedreigen en afpersen van de vissers in de kustgebieden daalde de visvangst met 70 %. In gebieden zoals Mérida zorgde het geweld voor een daling van 60 % van de productie van landbouw. Het tekort aan landbouwproducten drijft op zijn beurt de prijs weer verder op en het beschikbare voedsel wordt daardoor onbetaalbaar voor de Venezolanen. Corruptie, gebrekkige infrastructuur en recent de benzinetekorten hebben dit probleem verder verergerd.²⁷⁰

Hierdoor worden steeds meer Venezolanen afhankelijk van de CLAP-voedseldozen (Comité Local de Abastecimiento y Producción, CLAP²⁷¹). Deze worden op hun beurt door de autoriteiten gebruikt voor het uitoefenen van meer sociale controle op de bevolking. De distributie van deze voedseldozen is in principe in handen van lokale comités. Maar steeds vaker is de verdeling hiervan in handen van de *colectivos*, gewapende bendes of Colombiaanse guerrillagroeperingen. Onderzoek toont eveneens aan dat CLAP-boxen op de meeste plaatsen enkel worden verspreid onder aanhangers van de autoriteiten.²⁷² Het onderzoek van ENCOVI geeft aan dat zo'n 86 % van de respondenten een voedseldoos koopt. De frequentie van de verspreiding van de voedseldozen varieert heel sterk. Zo'n 60 % van de respondenten verklaarden dat deze slechts per kwartaal of eenmaal per jaar beschikbaar waren. Ook de inhoud van de voedseldoos varieert sterk per levering.²⁷³

De stijgende voedselprijzen zorgden ook voor een sterke uitbreiding van de zwarte markt voor voedsel, die grotendeels wordt gecontroleerd door de *colectivos* en de criminele groeperingen.²⁷⁴

In mei 2023 berekende het Observatorio Venezolano de Finanzas (Venezolaanse Observatorium voor Financiën, OVf) dat in april 2023 de prijs voor een basis voedselmand per maand was gestegen tot 9.798 bolivar wat neerkomt op 390 dollar. Voor maart 2023 lag de prijs een halve procent lager. De gemiddelde salarissen in de privésector dekken slechts 36 % van de waarde van de voedselmand en voor de publieke sector gaat het slechts om 9 % van de voedselmand die door het maandloon kan worden betaald.²⁷⁵

²⁶⁸ ENCOVI, 11/2022, [url](#)

²⁶⁹ SIPRI, 12/2021, [url](#)

²⁷⁰ SIPRI, 12/2021, [url](#)

²⁷¹ Lokale comités opgericht in 2016 voor de distributie van voedsel.

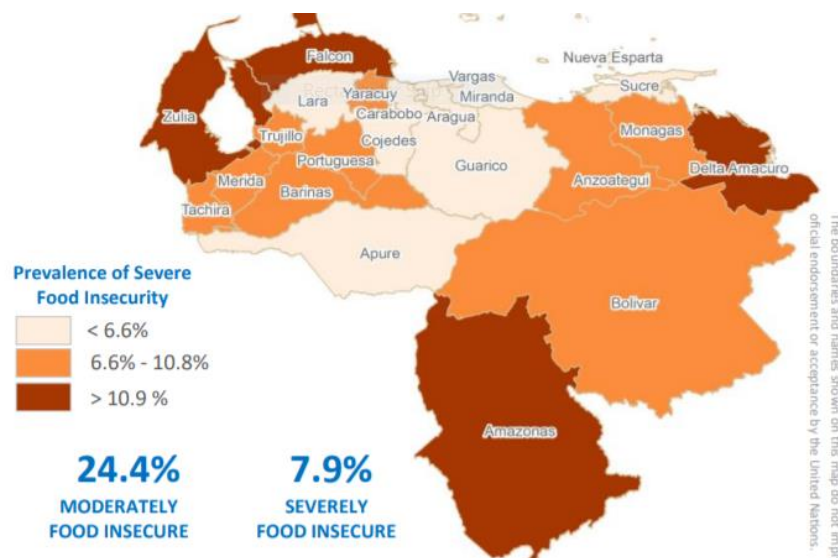
²⁷² SIPRI, 12/2021, [url](#)

²⁷³ ENCOVI, 2021, [url](#)

²⁷⁴ SIPRI, 12/2021, [url](#)

²⁷⁵ El Nacional, 18/05/2023, [url](#)

Het Wereldvoedselprogramma maakte met toelating van de Venezolaanse autoriteiten een analyse van de voedselzekerheid in het land. De data werden verzameld in de periode tussen juli en september 2019 en werden in februari 2020 gepubliceerd. Uit dit onderzoek blijkt dat een op de drie Venezolanen te maken heeft met voedselonzekerheid en nood heeft aan bijstand, waarvan 7,9 % (zo'n 2,3 miljoen personen) ernstige voedselonzekerheid ondervindt. De analyse van het WFP toont aan dat de voedselonzekerheid voorkomt in het ganse land. Zelfs in de staten met de laagste cijfers inzake voedselonzekerheid, zoals Lara, Cojedes en Mérida, heeft toch nog een op vijf personen hiermee te maken. Elf staten scoren hoger dan het nationale gemiddelde, waarbij de meeste voedselarmoede werd vastgesteld in de staten Delta Amacuro, Amazonas, Falcón, Zulia en Bolívar.²⁷⁶

Kaart: Voedselonzekerheid in Venezuela per staat²⁷⁷

Verder blijkt uit de studie dat 74 % van de families een of andere vorm van voedselgerelateerde copingstrategieën gebruikt, waardoor de variëteit en de kwaliteit van het voedsel dat ze eten daalt. Ongeveer 60 % van de huishoudens gaf ook aan de portiegrootte van hun maaltijden te verminderen. Er zijn ook ernstige bezorgdheden bij deze huishoudens dat hun nutritionele behoeften niet worden vervuld. De hyperinflatie heeft ook een duidelijke invloed op families om te voorzien in voedsel en andere basisbehoeften. Zeven op de tien huishoudens in de studie gaf aan dat het voedsel wel beschikbaar was maar dat de prijzen te hoog waren. Zo had 59 % van de huishoudens onvoldoende financiële middelen om voedsel te kopen en 65 % had onvoldoende middelen om hygiënische producten, kleren en schoenen te kopen.²⁷⁸

In het rapport over de globale voedselonzekerheid voor 2020 plaatst WFP Venezuela op de vierde plaats wat betreft de landen met het grootste aantal inwoners die verkeren in voedselnood. Venezuela wordt enkel voorgedaan door Jemen, de Democratische Republiek Congo en Afghanistan.²⁷⁹ In recentere rapporten is Venezuela niet opgenomen wegens een gebrek aan data.²⁸⁰

²⁷⁶ WFP, 23/02/2020, [url](#)

²⁷⁷ WFP, 23/02/2020, [url](#)

²⁷⁸ WFP, 23/02/2020, [url](#)

²⁷⁹ WFP, 20/04/2020, [url](#)

²⁸⁰ Venezuela (Bolivarian Republic of) was the fourth biggest crisis in 2019 – the only year for which data has been available. In: WFP, 04/05/2022, [url](#)

Het ENCOVI rapport van eind 2022 geeft aan dat gedurende 2022 minder mensen bezorgd waren om hun voedselzekerheid. Zo gaf in 2020 11 % van de bevroagden aan dat ze geen angst hadden om zonder voedsel te komen zitten tegenover 22 % in 2022.²⁸¹

8.2.2. Toegang tot gezondheidszorg

HRW schrijft in haar rapport over de humanitaire situatie in Venezuela van april 2019 dat de gezondheidszorg in Venezuela de laatste jaren sterk is achteruit gegaan. Gebrek aan medicijnen en de aanhoudende stroomonderbrekingen doen afbreuk aan de kwaliteit van de zorg. Officiële cijfers van de autoriteiten zijn de laatste jaren niet meer beschikbaar. De laatste officiële statistieken van het Venezolaanse ministerie van Volksgezondheid geven aan dat in 2016 de moedersterfte met 65 % steeg en de kindersterfte met 30 % ten opzichte van het jaar voordien. De minister van Volksgezondheid die deze statistieken begin 2017 openbaar maakte, werd enkele dagen later ontslagen en het ministerie van Volksgezondheid heeft sindsdien geen officiële gegevens meer vrijgegeven.²⁸²

Het Venezolaanse gezondheidssysteem werd voor het jaar 2019 door de Global Health Security index, uitgegeven door het Johns Hopkins Center for Health Security en The Economist, geclassificeerd als een van de slechtste gezondheidssystemen ter wereld met een plaats 186 op een ranglijst van 195 landen.²⁸³

De International Federation of Red Cross (IFRC) schrijft in haar rapport van eind juli 2021 dat het gezondheidssysteem een van de meest getroffen sectoren is door de economische en sociale situatie en dat de COVID-19-pandemie deze situatie nog verder heeft verergerd. Zo zijn er ernstige beperkingen voor de aanschaf van benodigdheden en apparatuur en zijn de salarissen van het gezondheidspersoneel erg laag. Dit leidde tot massale migratie van professioneel en technisch geschoold gezondheidspersoneel in alle specialismen. Elk ziekenhuis heeft problemen met de toegang tot water en elektriciteit.²⁸⁴

In 2021 ontberen, volgens cijfers van IFRC, drie miljoen Venezolanen met chronische ziekten toegang tot medische zorg.²⁸⁵

De Medische Federatie van Venezuela klaagt in april 2022 aan dat het recht op gezondheidszorg niet kan worden gegarandeerd omdat meer dan 80 % van het zorgnetwerk, bestaande uit 301 ziekenhuizen, in puin ligt en verlaten is. De voorzitter waarschuwt dat anno 2022 veel mensen overlijden door gebrek aan medicatie en medische hulp en dat het stopzetten van het openbare gezondheidssysteem een schending van de mensenrechten vormt en een misdaad tegen de menselijkheid.²⁸⁶ Half mei 2023 waarschuwt de ngo Acción Solidaria dat het gezondheidssysteem zijn responscapaciteit sinds 2016 met minstens 70 % heeft zien dalen. Negen van de tien Venezolanen hebben alleen de mogelijkheid om poliklinieken of openbare ziekenhuizen te bezoeken. De ngo voegt toe dat 58 % van de burgers niet over de middelen beschikt om uitgaven voor klinische diensten te betalen.²⁸⁷ Ze wijzen er ook op dat de herhaaldelijke stroomstoringen de werking van de ziekenhuizen ernstig belemmeren. 261 sterfgevallen in 2022 kunnen rechtstreeks worden gelinkt aan de stroomstoringen in de ziekenhuizen.²⁸⁸

²⁸¹ ENCOVI, 11/2022, [url](#)

²⁸² HRW, 04/04/2019, [url](#)

²⁸³ Global Health security Index, s.d., [url](#)

²⁸⁴ IFRC, 28/01/2022, [url](#)

²⁸⁵ IFRC, 28/01/2022, [url](#)

²⁸⁶ Infobae, 21/04/2022, [url](#)

²⁸⁷ Runrun.es, 17/05/2023, [url](#)

²⁸⁸ Acción Solidaria, 12/05/2023, [url](#)

HRW schrijft in haar jaarrapport over de situatie in Venezuela doorheen 2022 dat het ingestorte gezondheidssysteem heeft geleid tot de heropleving van door vaccinatie te voorkomen besmettelijke ziekten. Ook zijn honderden mensen overleden als gevolg van belemmeringen voor het uitvoeren van transplantaties. In maart 2022 hadden zo'n 8,4 miljoen ernstig zieke mensen problemen met het verkrijgen van medische diensten, en meer dan 9 miljoen mensen die medicijnen en medische hulpmiddelen nodig hadden, konden deze niet betalen. Stroom- en wateruitval in gezondheidscentra - en emigratie van gezondheidswerkers - zorgden voor een verdere verzwakking van de operationele capaciteit.²⁸⁹

8.2.3. Toegang tot drinkbaar water

Toegang tot watervoorziening in Venezuela varieert tussen 57 en 69 % van de bevolking, afhankelijk van de regio van het land. Het grootste deel van de Venezolaanse bevolking woont in stedelijke gebieden (bijna 90 %), waar de bevolking water via leidingen ontvangt. Maar 2,5 miljoen mensen hebben echter geen toegang tot leidingwater. De watervoorziening is volledig afhankelijk van elektrische pompen, die vaak worden getroffen door stroomonderbrekingen.²⁹⁰

Uit een onderzoek in januari 2021 uitgevoerd door het Venezolaanse Observatorium voor Openbare Diensten (Observatorio Venezolano de Servicios Públicos, OVSP), in tien steden, blijkt slechts 25 % van de ondervraagden over continue toegang tot water te beschikken, ondanks het feit dat 90 % thuis op het drinkwaternet is aangesloten.²⁹¹ Volgens studies van het project Unidos por la Calidad del Agua (Verenigd voor de waterkwaliteit) heeft begin 2022 meer dan 50 % van de huishoudens minstens drie keer per week geen drinkwater.²⁹² In maart 2023 bericht PROVEA dat volgens cijfers uit 2022 55 % van de bevolking aanhaalde soms weken tot maanden geen toegang te hebben tot leidingwater.²⁹³

De kwaliteit van het water is ook slecht. In maart 2022 trekt PROVEA aan de alarmbel, erop wijzend dat de waterkwaliteit is gedaald tot een "schandalig niveau".²⁹⁴ Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie is in Venezuela de kindersterfte als gevolg van diarree zes keer hoger dan zeventien jaar geleden, en volgens onderzoekers van de Centrale Universiteit van Venezuela worden bijna een miljoen inwoners van de stad Caracas blootgesteld aan besmette voorraden. María Eugenia Gil, directeur van de Aguaclara Foundation, waarschuwt dat de waterzuiveringsinstallaties niet over de producten beschikken, zoals chloor en aluminiumsulfaat, nodig om het water drinkbaar te maken. De stedelijke en plattelandsbevolking wordt ernstig getroffen door de voortdurende onderbrekingen in de drinkwatervoorziening en hoewel de onderbrekingen alle sociaaleconomische lagen treffen, is de impact van het gebrek aan water meer uitgesproken bij de armsten, die niet over alternatieve watervoorraden kunnen beschikken, aldus PROVEA.²⁹⁵ In maart 2023 bericht PROVEA dat 21.2 miljoen Venezolanen (73.9 %) beschikten over water dat vervuild was en dat 4,4 miljoen geen toegang hadden tot middelen om het water te zuiveren.²⁹⁶

8.2.4. Toegang tot elektriciteit

De impact van de economische crisis is nog groter door een algemene ineenstorting van de openbare infrastructuur en diensten van het land. Het nationale elektriciteitssysteem kende grote infrastructuurproblemen en deze werden steeds ernstiger. De stroomcrisis escaleerde in 2019, met

²⁸⁹ HRW, 2023, [url](#)

²⁹⁰ IFRC, 28/01/2022, [url](#)

²⁹¹ OVSP, 04/03/2021, [url](#)

²⁹² HumVenezuela, 22/03/2022, [url](#)

²⁹³ PROVEA, 28/03/2023, [url](#)

²⁹⁴ "La calidad del agua ha caído a niveles sórdidos."

²⁹⁵ PROVEA, 22/03/2022, [url](#)

²⁹⁶ PROVEA, 28/03/2023, [url](#)

een wijdverbreide stroomstoring tussen 7 en 14 maart die alle 23 staten, Caracas en de naburige Braziliaanse staat Roraima trof. De langdurige stroomuitval had aanzienlijke humanitaire gevolgen voor de gezondheidszorg, de watervoorziening en het openbaar vervoer, en verstoorde de industrie, de commerciële en detailhandelssectoren en de olieproductie.²⁹⁷

Ook in de daaropvolgende jaren werden veelvuldig stroomonderbrekingen gerapporteerd. De grensstaten, zoals Táchira, die aan het einde van de nationale transmissielijnen liggen, leidden hier het zwaarst onder. Ook in de staten Mérida, Trujillo, Lara en Zulia werden in maart 2022 stroomonderbrekingen van meer dan vijftien uur gemeld.²⁹⁸ Inwoners van de hoofdstad van Táchira, San Cristóbal, verklaarden dat de elektriciteit vaak zestien uur per dag weg was, waardoor ook fabrieken niet kunnen werken. Andere inwoners verklaarden dat hun elektronische apparatuur, zoals koelkasten, het begaven onder de constante stroomonderbrekingen.²⁹⁹

8.2.5. Toegang tot onderwijs

Venezuela's onderwijssysteem was lange tijd een van de beste van de regio. Dit veranderde gradueel vanaf 2010.³⁰⁰ De algemene economische crisis, de verslechtering van de openbare diensten en de diverse stroompannes hebben hun invloed op de staat van het onderwijs. Ook de lage lonen van de leerkrachten en de emigratie laten zich voelen. De schoolinfrastructuur verkeert op vele plaatsen in een erbarmelijke staat, aldus de Venezolaanse mensenrechtenorganisatie PROVEA.³⁰¹

Volgens de studie van ENCOVI voor 2022 waren er dat jaar 10 % minder kinderen en jongeren ingeschreven in een school ten opzichte van 2014. Van de 11,2 miljoen personen tussen 3 en 24 jaar oud waren er 7 miljoen in 2022 ingeschreven. Dit zijn tevens 190.000 studenten minder dan in 2021.³⁰²

Alle scholen werden half maart 2020 gesloten omwille van de coronamaatregelen. Afstandsleren was een grote uitdaging voor de vele leerlingen die niet allemaal over de nodige infrastructuur beschikten. Daarnaast hebben de vele stroompannes de internetcapaciteit drastisch verminderd.³⁰³ De heropening van de scholen startte in het najaar van 2021, anderhalf jaar na de sluiting.³⁰⁴

9. Migratie

9.1. Algemene vaststellingen

Volgens cijfers van 5 maart 2020, gepubliceerd door het Coordination Platform for Refugees and Migrants from Venezuela, Response for Venezuelans (R4V)³⁰⁵, hebben op dat moment 4.933.920 Venezolanen het land verlaten.³⁰⁶ Deze cijfers zijn schattingen en worden samengesteld op basis van rapportage door de autoriteiten van de gastlanden. Op 5 maart 2021 hebben, ondanks het feit dat sinds half maart 2020 de grenzen in Venezuela gesloten waren, zo'n 5.577.077 Venezolanen het

²⁹⁷ Chatam House, 17/12/2021, [url](#)

²⁹⁸ Caracas Chronicles, 18/03/2022, [url](#)

²⁹⁹ Reuters, 18/04/2022, [url](#)

³⁰⁰ Washington Post (Krygier R.), 17/11/2017, [url](#)

³⁰¹ PROVEA, 04/03/2020, [url](#)

³⁰² ENCOVI, 11/2022, [url](#)

³⁰³ ElPais (Singer F.), 08/05/2020, [url](#)

³⁰⁴ AL Jazeera, 25/10/2021, [url](#)

³⁰⁵ The Regional Inter-Agency Coordination Platform was established pursuant to the request by the UN Secretary-General to UNHCR and IOM on 12 April 2018, to lead and coordinate the response to refugees and migrants from Venezuela

³⁰⁶ Regional Inter-Agency Coordination Platform, s.d., [url](#)

land verlaten.³⁰⁷ Een jaar later, op 5 april 2022, zijn zo'n 6.113.035 Venezolanen vertrokken uit hun land.³⁰⁸ Begin juni 2023 wordt hun aantal op 7.320.225 Venezolanen geschat.³⁰⁹

De overgrote meerderheid, meer dan zes miljoen, wordt opgevangen in de regio, met Colombia en Peru als de voornaamste gastlanden.³¹⁰ Samen vangen beide landen vier miljoen Venezolanen op. Colombia telt in februari 2022 2,5 miljoen Venezolaanse migranten en vluchtelingen en Peru 1,5 miljoen.³¹¹

De regering van Colombia heeft op 8 februari 2021 een tijdelijke beschermingsstatus (Temporary Protection Status, TPS) van tien jaar aangekondigd voor de meer dan 1,8 miljoen Venezolanen die in het land wonen of die de komende twee jaar via officiële controleposten binnenkomen. Als aanvulling op internationale bescherming biedt TPS Venezolanen documentatie en toegang tot rechten, en dus een kans om lokaal te integreren. Dit initiatief zal naar verwachting de komende tien jaar meer dan 2,1 miljoen Venezolanen ten goede komen. De TPS bestaat uit drie stappen:

- Online voorregistratie
- Individuele biometrische registratie
- Levering van documentatiekaarten (Temporary Protection Permits, TPP)³¹²

Op 8 oktober 2021 overhandigde de toenmalige Colombiaanse president Duque de eerste TPP aan Oscar Soto, een Venezolaanse ingenieur die in 2017 zijn land ontvluchtte. Meer dan 2.000 Venezolaanse kinderen in de leeftijd van 0 tot 7 jaar ontvingen in oktober ook hun TPP.³¹³

De tweede helft van 2021 kende een zeer sterke toename van vluchtelingen en migranten uit Venezuela die naar het noorden trokken, via de Darien Gap (tussen Colombia en Panama), en zo via Mexico de VS probeerden te bereiken. De US Customs and Border Protection (CBP) rapporteerde in 2021 een toename van meer dan 10.000 % van het aantal Venezolanen die probeerden de VS binnen te komen vanuit Mexico. Als reactie op deze ontwikkelingen besloot Mexico op 17 december 2021 een visumplicht in te voeren voor Venezolanen. Costa Rica en Honduras verplichtten eveneens vanaf februari 2022 een visum voor Venezolanen die het land willen binnenkomen. Ook Panama, El Salvador en Guatemala hebben al een visumverplichting voor Venezolanen.³¹⁴ Tussen januari tot oktober 2022 staken 147.557 Venezolaanse migranten de Darien Gap over.³¹⁵ Als reactie op deze toename kondigde de Biden-administratie in oktober 2022 een nieuw beleid aan waardoor sommige Venezolanen vanuit het buitenland toegang tot de VS kunnen aanvragen. Ze moeten hiervoor een financiële sponsor in de VS hebben en hun aantal is beperkt per maand. Degenen die illegaal aankomen bij de grens tussen de VS en Mexico, worden echter onmiddellijk naar Mexico gestuurd. Vanwege de moeilijke diplomatieke betrekkingen met Caracas zijn de Amerikaanse autoriteiten er niet in geslaagd om irregulier aankomende Venezolanen terug te sturen naar Venezuela en is het gevoerde beleid afhankelijk van de bereidheid van Mexico om teruggestuurde Venezolanen op te nemen.³¹⁶ Het terugsturen van Venezolanen aan de grens gebeurde voor oktober 2022 onder de zogenaamde Titel 42. Deze wet staat de Amerikaanse Customs and Border Protection (CBP) toe om personen de toegang tot de VS te ontfemen om "de verspreiding van overdraagbare ziekten te voorkomen" en ze werd ingevoerd door de Trump-administratie tijdens de covidpandemie. Op 11

³⁰⁷ Regional Inter-Agency Coordination Platform, s.d., [url](#)

³⁰⁸ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 05/04/2022, [url](#)

³⁰⁹ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 11/06/2023, [url](#)

³¹⁰ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 11/06/2023, [url](#)

³¹¹ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 11/06/2023, [url](#)

³¹² UNHCR, 11/2021, [url](#)

³¹³ UNHCR, 11/2021, [url](#)

³¹⁴ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 07/03/2022, [url](#)

³¹⁵ Caracas Chronicles, 09/01/2023, [url](#)

³¹⁶ MPI, 15/02/2023, [url](#)

mei 2023 werd Titel 42 officieel afgeschaft.³¹⁷ Waar het nieuw ingevoerde migratiebeleid van oktober 2022 aanvankelijk leidde tot een daling van het aantal Venezolaanse migranten dat aan de grens toekwam, steeg dit aantal opnieuw vlak voor de afschaffing van Titel 42. In de dagen voorafgaand aan het einde van Titel 42 hield de grenspatrouille dagelijks 2.400 Venezolanen tegen. Een week na de afschaffing was dit aantal opnieuw gedaald tot 50 per dag.³¹⁸

Uit een in april 2023 uitgebracht onderzoek van Consultores 21, een marktonderzoeksbureau in Venezuela, blijkt dat 30 % van de ondervraagde Venezolanen van plan is het land te verlaten, 48 % heeft minstens één gezinslid in het buitenland en 33 % van de Venezolaanse huishoudens ontvangt regelmatig overschrijvingen uit het buitenland.³¹⁹

De VN-vluchtelingenorganisatie UNHCR en IOM lanceren in november 2022 het Regional Refugee and Migrant Response Plan (RMRP) van januari 2023 tot december 2024 om te reageren op de Venezolaanse migranten- en vluchtelingencrisis.³²⁰

9.2. Terugkeer

Ondanks het feit dat er nog steeds veel Venezolanen hun land verlaten, is er eveneens een beperkte terugkeerbeweging waar te nemen. Veel Venezolaanse migranten leven in de buurlanden van slecht betaalde jobs, en velen verloren door de pandemie hun inkomen.³²¹ Nu de immigratiebeperkingen in veel Latijns-Amerika worden aangescherpt en Venezolanen in andere landen met toenemende xenofobie worden geconfronteerd, proberen sommigen terug te keren. Anitza Freites van de Andrés Bello Catholic University in Venezuela deed onderzoek naar deze terugkeerbeweging en verklaart in mei 2023 dat tijdens de afgelopen twaalf maanden inderdaad een terugkeerbeweging zichtbaar werd. Volgens haar zijn zo'n 3 % tot 6 % van de zeven miljoen mensen die Venezuela hebben verlaten teruggekeerd. Volgens de Venezolaanse regering keerden tegen het einde van 2022 31.000 burgers terug onder het Plan Vuelta a la Patria (Terugkeer naar het vaderland-plan). Volgens Freites is de nieuwe instroom van terugkeerders deels een reactie op strengere immigratiecontroles in verschillende Latijns-Amerikaanse landen die aanvankelijk hun deuren openden voor Venezolanen, en ook op de vage hoop dat de economie van het land zou kunnen herstellen.³²²

Volgens de sociologe Claudia Vargas, migratieonderzoeker aan de Simon Bolivar Universiteit in Caracas, moet men voorzichtig omspringen cijfers over aantallen terugkeerders. Dit omdat er ook een circulaire stroom is van mensen die terugkeren om familie te bezoeken of bepaalde zaken af te handelen, en dan terugkeren naar het land dat ze verlieten. Of soms trekken ze door naar andere landen, zoals recentelijk naar de VS. Volgens Vargas is er sinds 2022 een nieuwe golf van emigrerende Venezolanen die naar de Verenigde Staten en Spanje emigreren.³²³

De onderzoekers van ENCOVI schatten het aandeel van terugkeerders in 2022 eveneens niet hoger dan 6 % van de Venezolanen die het land hebben verlaten.³²⁴

³¹⁷ WOLA, 09/05/2023, [url](#)

³¹⁸ AP News, 17/05/2023, [url](#)

³¹⁹ El País (Singer F.), 16/05/2023, [url](#)

³²⁰ Caracas Chronicles, 09/01/2023, [url](#)

³²¹ Bloomberg, 08/03/2022, [url](#); OAS, R4V, 01/02/2022, [url](#)

³²² El País (Singer F.), 16/05/2023, [url](#)

³²³ El País (Singer F.), 16/05/2023, [url](#)

³²⁴ ENCOVI, 11/2022, [url](#)

Samenvatting

Deze COI Focus schetst vooreerst een beeld van de huidige politieke situatie in Venezuela. De politieke situatie in Venezuela is grondig veranderd sinds 2019, toen meer dan 50 landen de interim-regering van Juan Guaidó erkenden. In december 2022 is de interim-regering ontbonden en hebben regeringswisselingen in onder meer Brazilië en Colombia geleid tot een hervatting van de diplomatieke betrekkingen met de Maduro-regering waardoor deze laatste anno 2023 minder geïsoleerd staat in de regio. De Venezolaanse oppositie daarentegen is zwak en verdeeld, met veel van zijn leiders, waaronder Guaidó, in ballingschap. In oktober 2023 plannen de oppositiepartijen voorverkiezingen met het oog op deelname aan de presidentsverkiezingen van 2024. De oppositiepartijen willen hier als een verenigd front aan deelnemen met één kandidaat. In april 2023 besloot de partij van Guaidó, de Voluntad Popular, dat de voormalige interim-president de partij niet langer kon vertegenwoordigen bij de komende verkiezingen.

Venezuela bleef ook tijdens de afgelopen referentieperiode een van de gevaarlijkste landen in de regio. Op de InSight Crime Homicide Roundup staat Venezuela voor 2022 op de vierde plaats. Het nationale cijfer van gewelddadige overlijdens komt volgens het OVV voor 2022 op 40,4 per 100.000 mensen, wat een vergelijkbaar cijfer is met een jaar eerder. Voor het tweede opeenvolgende jaar kent het Hoofdstedelijk District het hoogste aantal gewelddadige overlijdens met 89,2 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners.

In Venezuela zijn verschillende structuren van gewapende groeperingen actief, gaande van de zogenaamde *megabandas*, de *colectivos*, de *sindicatos*, de grote drugshandelorganisaties tot de Colombiaanse guerrillagroeperingen. Afgelopen jaren verzwakte de macht en de territoriale aanwezigheid van de veiligheidstroepen verder en tegelijkertijd nam de macht van de niet-statelijke gewapende groeperingen toe. Er was sinds 2021 een duidelijke toename vast te stellen van die gebieden die buiten de controle van de nationale overheid vielen en waar de politieke controle en openbare voorzieningen worden uitgeoefend door diverse gewapende groeperingen. De geraadpleegde bronnen registreerden eveneens een duidelijke toename van het aantal offensieve acties van de gewapende groeperingen om het geweldsmonopolie van de veiligheidsdiensten aan te vechten. Voorbeelden hiervan zijn de gebiedsuitbreiding van de bende van El Koki in Caracas in juli 2021 en de veiligheidsoperaties die hier als tegenreactie op volgden. Gebeurtenissen die een grote impact hadden op de plaatselijke bevolking die hierdoor werd blootgesteld aan dodelijk geweld, arbitraire arrestaties, afpersing en buitengerechtelijke executies. Sinds de gebeurtenissen in Cota 905 hebben de autoriteiten grote mega-operaties tegen criminele bendes omarmd als een centrale pijler van hun strategie voor het bestrijden van bendes. Tussen juli 2021 en februari 2023 vonden zeven grote veiligheidsoperaties plaats tegen criminele bendes, maar het welslagen ervan is onduidelijk.

Voor het negende jaar op rij bevindt Venezuela zich ook in een zware socio-economische crisis. Zware economische sancties, dalende olieproductie, hyperinflatie en een inkrimping van de economie jaar na jaar, maken dat de armere Venezolaan niet of amper in zijn basisbehoeften kan voorzien. Doorheen 2019-2021 voltrok zich een de facto dollarisatie in het land. Mede hierdoor en door een versoepeling van de controles op de import konden de rijkere Venezolanen zich opnieuw luxegoederen veroorloven. De inflatie steeg minder sterk en de president beweert dat economisch herstel nakend is. Maar voor de mensen die geen toegang hebben tot dollars, waaronder alle werknemers van de publieke sector die worden uitbetaald in bolivars, blijft de situatie ongewijzigd. Ook het meest recente onderzoek naar de levensomstandigheden in Venezuela van de denktank ENCOVI onthulde voor het eerst in zeven jaar een afname in multidimensionale armoede van bijna 15 %. Uit het onderzoek bleek dat armoede 81,5 % van de bevolking trof in 2022, wat betekent dat 8 op de 10 Venezolanen niet over voldoende middelen beschikte om een basisvoedselmand te betalen. Extreme armoede, waaronder mensen met onvoldoende inkomen om basisvoedsel te

kopen, daalde naar 53,3 %. Maar het rapport onthulde eveneens dat de inkomenskloof tussen de rijke en arme Venezolanen verder is gestegen.

Ook de toegang tot stromend water en elektriciteit is vaak niet gegarandeerd. Ziekenhuizen kampen met ernstige tekorten aan medicijnen en infrastructuur en veel ziekenhuizen buiten Caracas hebben maar twee dagen per week stromend water. Ook het onderwijs wordt sterk geraakt door de economische crisis. Veel onderwijzend personeel is naar het buitenland gevlucht en er is een groot gebrek aan infrastructuur. In juni 2023 hebben meer dan zeven miljoen Venezolanen hun land verlaten, waarbij de overgrote meerderheid wordt opgevangen in de regio, met Colombia als koploper. Op 1 maart 2021 ondertekende de Colombiaanse president Iván Duque een decreet om een tijdelijke beschermingsstatus te verstrekken aan Venezolanen in het land. Omwille van aangescherpte immigratiebeperkingen in veel Latijns-Amerikaanse landen en een toenemende xenofobie kwam er de afgelopen jaren eveneens een beperkte terugkeerbeweging op gang. Maar het aantal Venezolanen dat hun land verlaat stijgt nog steeds in 2022, onder meer door een toenemende migratie naar de VS.

Bibliografie

Rechtstreekse contacten

Avila C., medewerker PROVEA in Europa, interview, Brussel, 10/02/2020

Ebus B., Journalist en onderzoeker Colombia en Venezuela voor International Crisis Group (ICG), videogesprek, 15/06/2020, e-mail, 27/10/2020, bramebus@gmail.com

Geschreven en audiovisuele bronnen

Acción Solidaria, *La crisis de los servicios públicos sigue impactando a los hospitales*, 12/05/2023, <https://accionesolidaria.info/la-crisis-de-los-servicios-publicos-sigue-impactando-a-los-hospitales/> [geraadpleegd op 13/06/2023]

Al Jazeera, 'New normal': Venezuela reopens schools after COVID-19 closures, 25/10/2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/10/25/venezuela-reopens-schools-after-covid-19-closures> [geraadpleegd op 16/05/2022]

Al Jazeera, 'Very difficult': Challenges abound after summit on Venezuela, 27/04/2023, <https://www.aljazeera.com/news/2023/4/27/very-difficult-challenges-abound-after-summit-on-venezuela> [geraadpleegd op 04/04/2023]

Americas Society/Council of the Americas (AS/COA), *Coronavirus in Latin-America; Venezuela*, s.d., <https://www.as-coa.org/articles/coronavirus-latin-america#venezuela> [geraadpleegd op 24/02/2021]

Americas Society/Council of the Americas (AS/COA), *Explainer: Armed Groups in Venezuela*, 10/06/2019, <https://www.as-coa.org/articles/explainer-armed-groups-venezuela> [geraadpleegd op 24/02/2020]

AP News, *Fewer Venezuelan arrivals lead to drop in illegal entries to US after pandemic asylum limits*, 17/05/2023, <https://apnews.com/article/biden-title-42-immigration-asylum-mexico-47613011abce05267954a5c243b9a5fc> [geraadpleegd op 19/06/2023]

Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED), *Dashboard Venezuela*, 25/04/2023, <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard> [geraadpleegd op 25/04/2023]

Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED), *Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) Codebook*, 10/04/2019, <https://www.acleddata.com/download/2827/> [geraadpleegd op 03/08/2023]

Assessment Capacities Project (ACAPS), *Crisis inSight humanitarian access overview*, 07/2020, https://www.acaps.org/sites/acaps/files/products/files/20200712_acaps_humanitarian_access_overview_july_2020.pdf [geraadpleegd op 13/04/2021]

Assessment Capacities Project (ACAPS), *Venezuela, humanitarian access*, 07/12/2021, <https://www.acaps.org/country/venezuela/crisis/complex-crisis> [geraadpleegd op 16/05/2022]

BBC News, *Venezuela crisis: Defiant Maduro appears with soldiers*, 03/05/2019, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-48137781> [geraadpleegd op 16/03/2020]

BBC News, *Venezuela crisis: How the political situation escalated*, 13/01/2020, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36319877> [geraadpleegd op 21/01/2020]

BBC News, *Venezuela's slow economic recovery leaves poorest behind*, 04/02/2023, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-64466400> [geraadpleegd op 06/06/2023]

Bloomberg (Vasquez A.), *Venezuela Plans to Expand Use of Foreign Currency Bank Accounts*, 13/01/2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-13/venezuela-plans-to-expand-use-of-foreign-currency-bank-accounts#xi4y7vzkg> [geraadpleegd op 16/06/2022]

Bloomberg (Yapur N.), *Venezuela Reins in Dollarization in Risky Bid to Revive Bolivar*, 12/05/2022, <https://www.bnnbloomberg.ca/venezuela-reins-in-dollarization-in-risky-bid-to-revive-bolivar-1.1760326> [geraadpleegd op 12/05/2022]

Bloomberg (Yapur N.), *Venezuela's Maduro Starts Year With a 67% Minimum Wage Hike*, 11/01/2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-11/venezuela-s-maduro-starts-year-with-a-67-minimum-wage-hike> [geraadpleegd op 02/03/2020]

Bloomberg (Zerpa F.), *Venezuela Grew 4% in 2021 and on Road to Recovery, Says Maduro*, 16/01/2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-01-16/venezuela-grew-4-in-2021-and-on-road-to-recovery-says-maduro#:~:text=Venezuela%20probably%20grew%204%25%20in,U.S.%20and%20several%20European%20countries>. [geraadpleegd op 17/05/2022]

Bloomberg, *Venezuela's Maduro Announces 18-Fold Increase to Minimum Wage*, 04/03/2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-04/venezuela-s-maduro-announces-18-fold-increase-to-minimum-wage> [geraadpleegd op 12/05/2022]

Bloomberg, *Venezuelan café con leche index*, 05/05/2022 (update), <https://www.bloomberg.com/features/2016-venezuela-cafe-con-leche-index/?terminal=true> [geraadpleegd op 10/05/2022]

Bloomberg, *Venezuelan Migrants Are Coming Home as Maduro Embraces Capitalism*, 08/03/2022, <https://www.bnnbloomberg.ca/venezuelan-migrants-are-coming-home-as-maduro-embraces-capitalism-1.1734259> [geraadpleegd op 17/05/2022]

BNNBloomberg, *Maduro Asks Venezuela to 'Resist' as He Skips Minimum Wage Hike*, 01/05/2023, <https://www.bnnbloomberg.ca/maduro-asks-venezuela-to-resist-as-he-skips-minimum-wage-hike-1.1914601> [geraadpleegd op 05/06/2023]

Brookings (Bahar D & Dooley M.), *Venezuela refugee crisis to become the largest and most underfunded in modern history*, 09/12/2019, <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2019/12/09/venezuela-refugee-crisis-to-become-the-largest-and-most-underfunded-in-modern-history/> [geraadpleegd op 11/03/2020]

Brookings (Bahar D & Dooley M.), *Venezuelan refugees and their receiving communities need funding, not sympathy*, 26/02/2021, <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2021/02/26/venezuelan-refugees-and-their-receiving-communities-need-funding-not-sympathy/> [geraadpleegd op 04/05/2021]

Caracas Chronicles (Galaviz D.), *Mega-gangs, a closer look*, 04/11/2019, <https://www.caracaschronicles.com/2019/11/04/mega-gangs-a-closer-look/> [geraadpleegd op 24/02/2020]

Caracas Chronicles (Pineda J.), *The Secrecy Surrounding Venezuela's Vaccination Scheme*, 16/04/2021, <https://www.caracaschronicles.com/2021/04/16/the-secrecy-surrounding-venezuelas-vaccination-scheme/> [geraadpleegd op 21/04/2021]

Caracas Chronicles (Soto N.), *You Need 285 Minimum Wages in Venezuela to Feed Your Family*, 23/10/2020, <https://www.caracaschronicles.com/2020/10/23/you-need-285-minimum-wages-in-venezuela-to-feed-your-family/> [geraadpleegd op 12/04/2021]

Caracas Chronicles, *2022 Migration Year in Review*, 09/01/2023, <https://www.caracaschronicles.com/2023/01/09/2022-migration-year-in-review/> [geraadpleegd op 19/06/2023]

Caracas Chronicles, *Explainer: ICC Will Open an Office in Caracas*, 15/06/2023, <https://www.caracaschronicles.com/2023/06/15/explainer-icc-will-open-an-office-in-caracas/> [geraadpleegd op 20/06/2023]

Caracas Chronicles, *Once Again, Corpoelec Is Severely Rationing Electricity*, 18/03/2022, <https://www.caracaschronicles.com/2022/03/18/once-again-corpoelec-is-severely-rationing-electricity/> [geraadpleegd op 16/05/2022]

Cecodap, *"El reclutamiento de niños, niñas y adolescentes por el crimen organizado es una forma de esclavitud moderna"*, 30/03/2022, <https://cecodap.org/cecodap-el-reclutamiento-de-ninos-ninas-y-adolescentes-por-el-crimen-organizado-es-una-forma-de-esclavitud-moderna/> [geraadpleegd op 02/05/2022]

Center for Strategic and International Studies (CSIS) (Berg R.), *Parsing Fact and Fiction in the Maduro Regime's Narrative of Economic Recovery*, 22/04/2022, <https://www.csis.org/analysis/parsing-fact-and-fiction-maduro-regimes-narrative-economic-recovery> [geraadpleegd op 17/05/2022]

Center for Strategic and International Studies (CSIS), *The Future of Security in Venezuela* [video], 20/12/2021, <https://www.csis.org/events/future-security-venezuela> [geraadpleegd op 14/04/2022]

Chatam House, *Reforming Venezuela's electricity sector*, 17/12/2021, <https://www.chathamhouse.org/2021/12/reforming-venezuelas-electricity-sector/04-recommendations> [geraadpleegd op 16/05/2022]

Codehciu, *26 personas desaparecieron en territorios mineros de Bolívar durante 2021*, 09/02/2022, [26 personas desaparecieron en territorios mineros de Bolívar durante 2021 - Codehciu](https://www.codehciu.org/2022/02/09/26-personas-desaparecieron-en-territorios-mineros-de-bolivar-durante-2021) [geraadpleegd op 05/05/2022]

Collins J., twitter-account: @InvisiblesMuros, 16/03/2020, <https://twitter.com/InvisiblesMuros> [geraadpleegd op 16/03/2020]

Congressional Research Service (CRS), *Venezuela: Background and U.S. Relations*, 07/11/2019, <https://fas.org/sqp/crs/row/R44841.pdf> [geraadpleegd op 02/03/2020]

Congressional Research Service (CRS), *Venezuela: Background and U.S. Relations*, 22/08/2016, <https://www.fas.org/sqp/crs/row/R43239.pdf> [geraadpleegd op 02/09/2016]

Congressional Research Service (CRS), *Venezuela: Political Crisis and U.S. Policy*, 02/12/2022, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10230> [geraadpleegd op 27/03/2023]

Constitución de la República Bolivariana de Venezuela, s.d. [url](#)

Control Ciudadano, *A un año del conflicto no se han esclarecido los crímenes de guerra FANB-FARC en La Victoria de Apure (I)*, 25/03/2022, <https://www.controlciudadano.org/noticias/a-un-ano-del-conflicto-no-se-han-esclarecido-los-crmenes-de-guerra-fanb-farc-en-la-victoria-de-apure-i/> [geraadpleegd op 09/05/2022]

Control Ciudadano, *Control Ciudadano: Las incautaciones de minas explosivas en Apure, confirman presencia y actuación de la guerrilla en Venezuela*, 27/12/2023, <https://www.controlciudadano.org/noticias/control-ciudadano-las-incautaciones-de-minas-explosivas-en-apure-confirman-presencia-y-actuacion-de-la-guerrilla-en-venezuela/> [geraadpleegd op 22/05/2023]

Control Ciudadano, *Control Ciudadano: Más de 100 personas fueron "abatidas" por policías y militares en Venezuela entre abril y mayo 2023*, 15/06/2023, <https://www.controlciudadano.org/coyuntura/control-ciudadano-mas-de-100-personas-fueron-abatidas-por-policias-y-militares-en-venezuela-entre-abril-y-mayo-2023/> [geraadpleegd op 26/06/2023]

Control Ciudadano, *Qué pasó hace un año y sigue pasando en Apure (y II)*, 26/03/2022, <https://www.controlciudadano.org/noticias/que-paso-hace-un-ano-y-sigue-pasando-en-apure-y-ii/> [geraadpleegd op 10/05/2022]

Crímenes sin Castigo, *Criminalidad en Venezuela 2022 (I/II): después de la peste*, 04/01/2023, <https://crimenessincastigo.com/criminalidad-en-venezuela-2022-i-ii-despues-de-la-peste/> [geraadpleegd op 03/04/2023]

Crímenes sin Castigo, *Plata o plomo*, 26/02/2023, <https://crimenessincastigo.com/plata-o-plomo/> [geraadpleegd op 03/04/2023]

Crónica Uno, *El Tren de Aragua: Historia de la megabanda que hizo de la crisis humanitaria el más potente negocio criminal*, 09/04/2023, <https://cronica.uno/el-tren-de-aragua-historia-de-la-megabanda-que-hizo-de-la-crisis-humanitaria-el-mas-potente-negocio-criminal/> [geraadpleegd op 17/04/2023]

Ebus B., *Beyond the 'Narcostate' Narrative: Addressing Organized Crime and Corruption in Venezuela*, webinar door WOLA, 20/03/2020, <https://venezuelablog.org/video-beyond-narcostate-narrative-addressing-organized-crime-corruption-venezuela/> [geraadpleegd op 23/03/2020]

Economist Intelligence Unit (EIU), *Democracy Index 2021: the China challenge*, 09/02/2022, <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index->

[2021/?utm_source=economist&utm_medium=daily_chart&utm_campaign=democracy-index-2021](#)
[geraadpleegd op 14/04/2022]

Economist Intelligence Unit (EIU), *Democracy Index 2022*, 01/02/2023, <https://www.economist.com/graphic-detail/2023/02/01/the-worlds-most-and-least-democratic-countries-in-2022> [geraadpleegd op 30/03/2023]

Efecto Cocuyo, "Muchos comerciantes no denuncian que son víctimas de extorsiones", dice Fedecámaras Zulia, 20/02/2023, <https://efectococuyo.com/sucesos/muchos-comerciantes-no-denuncian-que-son-victimas-de-extorsiones-dice-fedecamaras-zulia/> [geraadpleegd op 03/04/2023]

Efecto Cocuyo, *Aumenta 19 % homicidios en 6 estados fronterizos de Venezuela*, según ONG, 09/02/2022, <https://efectococuyo.com/sucesos/aumenta-19-homicidios-6-estados-fronterizos-ong/> [geraadpleegd op 21/04/2022]

Efecto Cocuyo, *Cuatro yanomamis mueren durante enfrentamiento con militares en Amazonas*, 22/03/2022, <https://efectococuyo.com/sucesos/yanomami-murieron-en-un-enfrentamiento-en-amazonas/> [geraadpleegd op 21/04/2022]

Efecto Cocuyo, *Fanb dice que incauta 5.000 barras de explosivos, pero no habla de muertos ni detenidos en Apure*, 08/02/2022, <https://efectococuyo.com/sucesos/fanb-incauta-5-000-barras-explosivos-no-habla-muertos-detenidos-apure/> [geraadpleegd op 21/04/2022]

Efecto Cocuyo, *Fedenaga denuncia que extorsión guerrillera y del Estado entorpecen la producción*, 09/06/2022, <https://efectococuyo.com/economia/fedenaga-denuncia/> [geraadpleegd op 01/06/2023]

Efecto Cocuyo, *Fundaredes contabiliza 439 muertos en enfrentamientos en frontera venezolana en 2021*, 31/03/2022, <https://efectococuyo.com/sucesos/fundaredes-contabiliza-439-muertos-enfrentamientos-frontera-2021/> [geraadpleegd op 21/04/2022]

Efecto Cocuyo, *Las zonas de riesgo para navegar en Venezuela*, según Onsa, 05/10/2021, <https://efectococuyo.com/la-humanidad/zonas-de-riesgo-navegar-venezuela-onsa/> [geraadpleegd op 26/04/2022]

Efecto Cocuyo, *Uso del sistema patria para vacunar adultos mayores es discriminatorio, advierten especialistas*, 14/04/2021, <https://efectococuyo.com/la-humanidad/uso-del-sistema-patria-para-vacunar-adultos-mayores-es-discriminatorio-advierten-especialistas> [geraadpleegd op 17/05/2022]

El Carabobeño, *Bala perdida de tiroteo entre presuntos guerrilleros dejó un muerto en la población apureña de El Amparo*, 08/02/2022, <https://www.el-carabobeno.com/bala-perdida-de-tiroteo-entre-presuntos-guerrilleros-dejo-un-muerto-en-la-poblacion-apurena-de-el-amparo/> [geraadpleegd op 21/04/2022]

El Carabobeño, *Tamara Suju: Cupaz, la nueva policía creada por Diosdado Cabello para inhabilitar las protestas*, 06/03/2021, <https://www.el-carabobeno.com/tamara-suju-cupaz-la-nueva-policia-creada-por-diosdado-cabello-para-inhabilitar-las-protestas/#:~:text=%C2%BFCu%C3%A1l%20es%20la%20finalidad%20de,malestar%20social%20para%20evitar%20estallidos> [geraadpleegd op 04/04/2023]

El Comercio, *Cómo es la Cota 905, la peligrosa barriada de Caracas tomada por la policía tras 24 horas seguidas de tiroteos*, 12/07/2022, <https://elcomercio.pe/mundo/venezuela/cota-905-venezuela-como-es-la-peligrosa-barriada-de-caracas-donde-la-policia-incursiono-para-buscar-a-el-coqui-y-su-banda-luego-de-24-horas-seguidas-de-tiroteos-nicolas-maduro-cementerio-el-valle-la-vega-paraiso-noticia/> [geraadpleegd op 25/04/2022]

El Espectador (Ardila M.), *De detenciones arbitrarias a asesinatos selectivos: así cambia la guerra en Apure*, 11/01/2022, <https://www.elespectador.com/mundo/america/de-detenciones-arbitrarias-a-asesinatos-selectivos-asi-cambia-la-guerra-en-apure/> [geraadpleegd op 03/05/2022]

El Espectador (González N.), *La radiografía de una guerra reciclada entre el Eln y las disidencias de las Farc*, 10/01/2022, <https://www.elespectador.com/investigacion/la-radiografia-de-una-guerra-reciclada-entre-el-eln-y-las-disidencias-de-las-farc/> [geraadpleegd op 03/05/2022]

El Estímulo, *La Cota 905 después de el Koki*, 06/07/2022, <https://elestimulo.com/venezuela/2022-07-06/la-cota-905-despues-de-el-koki/> [geraadpleegd op 09/05/2023]

El Estímulo, *Willexis impone paro de actividades en Petare: ¿viene otra guerra?*, 07/02/2022, <https://elestimulo.com/willexis-impone-paro-de-actividades-en-petare-viene-otra-guerra/> [geraadpleegd op 06/05/2022]

El Nacional, *120.000 educadores han emigrado del país por la crisis nacional*, 10/10/2019, <https://www.elnacional.com/venezuela/fvm-120-000-educadores-han-emigrado-del-pais-por-la-crisis-nacional/> [geraadpleegd op 09/03/2020]

El Nacional, *OVF: La canasta alimentaria se ubicó en 390 dólares en abril*, 18/05/2023, <https://www.elnacional.com/venezuela/ovf-canasta-alimentaria-se-ubico-en-390-dolares-en-abril/> [geraadpleegd op 13/06/2023]

El País (Singer F.), *Going home to Venezuela after years of exile: 'It's a different country'*, 16/05/2023, <https://english.elpais.com/international/2023-05-16/going-home-to-venezuela-after-years-of-exile-its-a-different-country.html> [geraadpleegd op 20/06/2023]

El País (Singer F.), *Venezuela: educar a distancia con la peor conexión a Internet de la región*, 08/05/2020, <https://elpais.com/internacional/2020-05-07/venezuela-educar-a-distancia-con-la-peor-conexion-a-internet-de-la-region.html> [geraadpleegd op 13/05/2020]

El País, *El Koki, the Venezuelan gang leader challenging Maduro's security forces*, 20/07/2021, <https://english.elpais.com/usa/2021-07-20/el-koki-the-venezuelan-gang-leader-challenging-maduros-security-forces.html> [geraadpleegd op 26/04/2022]

El Pitazo, *Extorsionadores imponen terror en Zulia: 27 atentados entre 2021 y 2023*, 22/02/2023, <https://elpitazo.net/occidente/extorsionadores-imponen-terror-en-zulia-27-atentados-entre-2021-y-2023/> [geraadpleegd op 22/05/2023]

El Tiempo, *Cambian al jefe de la policía política en Venezuela*, 30/10/2018, <https://www.eltiempo.com/mundo/venezuela/cambian-jefe-de-la-policia-politica-sebin-en-venezuela-287824> [geraadpleegd op 24/02/2020]

ENCOVI, *encovi 2021*, 2021, <https://www.proyectoencovi.com/encovi-2021> [geraadpleegd op 10/05/2022]; *Efecto Cocuyo, Diez claves de la Encovi 2021 que todo venezolano debe conocer*, 02/10/2021, <https://efectococuyo.com/la-humanidad/encovi-2021-diez-claves-venezuela/> [geraadpleegd op 10/05/2022]

ENCOVI, *Encuesta Nacional de Condiciones de vida 2022*, 11/2022, https://assets.website-files.com/5d14c6a5c4ad42a4e794d0f7/636d0009b0c59ebfd2f24acd_Presentacion%20ENCOVI%202022%20completa.pdf [geraadpleegd op 06/06/2023]

European Parliament, *Democracy and human rights in Latin America: Is democratic erosion gathering pace?*, 01/2022, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/698868/EPRS_BRI\(2022\)698868_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/698868/EPRS_BRI(2022)698868_EN.pdf) [geraadpleegd op 09/05/2022]

European Union External Action, *Venezuela municipal and regional elections and the EU Electoral Observation Mission*, 30/11/2021, https://www.eeas.europa.eu/eeas/venezuela-municipal-and-regional-elections-and-eu-electoral-observation-mission_en [geraadpleegd op 09/05/2022]

Foreign Affairs (Penfold M.), *Maduro Moves Up*, 12/03/2013, [Maduro Moves Up | Foreign Affairs](#) [geraadpleegd op 17/05/2022]

France24, *Maduro announces resumption of talks with opposition*, 08/03/2022, <https://www.france24.com/en/live-news/20220308-maduro-announces-resumption-of-talks-with-opposition> [geraadpleegd op 11/04/2022]

Fundaredes, *Boletín25: grupos armados irregulares extienden su presencia en territorio venezolano*, 06/12/2020, <https://www.fundaredes.org/2020/10/06/boletin25-grupos-armados-irregulares-extienden-su-presencia-en-territorio-venezolano/> [geraadpleegd op 11/03/2021]

Fundaredes, *Boletín44, Grupos armados irregulares invaden tierras y extorsionan a ganaderos en la frontera*, 18/05/2021, <https://www.fundaredes.org/2023/05/18/boletin44-grupos-armados-irregulares-invaden-tierras-y-extorsionan-a-ganaderos-en-la-frontera/> [geraadpleegd op 01/06/2023]

Fundaredes, *Curva de la violencia annual 2020*, 01/2021, <https://fundaredes.org/curva/2020-Curva-de-la-violencia-completa-anual.pdf> [geraadpleegd op 17/05/2022]

Fundaredes, *Curva de la violencia annual 2021*, 03/2022, <https://fundaredes.org/curva/2021-curva-de-la-violencia-anual-larga.pdf> [geraadpleegd op 02/05/2022]

Fundaredes, *curva de la violencia año 2022*, 03/2023, <https://www.fundaredes.org/curva/2022-curva-de-la-violencia-anual-larga.pdf> [geraadpleegd op 15/05/2023]

Fundaredes, *Curva de la Violencia: En Venezuela se vive una mutación de la criminalidad en los estados fronterizos*, 08/03/2022, <https://www.fundaredes.org/2022/03/08/curva-de-la-violencia-en-venezuela-se-vive-una-mutacion-de-la-criminalidad-en-los-estados-fronterizos/> [geraadpleegd op 05/05/2022]

Fundaredes, *Fuerzas armadas venezolanas cooperan con grupos armados irregulares*, 16/11/2020, <https://www.fundaredes.org/2020/11/16/boletin26-fuerzas-armadas-venezolanas-cooperan-con-grupos-armados-irregulares/> [geraadpleegd op 16/03/2021]

Fundaredes, *FundaRedes: En el día internacional de la familia al menos 5600 familias han sido víctimas de la violencia y graves violaciones de DDHH en estados fronterizos de Venezuela*, 15/05/2023, <https://www.fundaredes.org/2023/05/15/fundaredes-en-el-dia-internacional-de-la-familia-al-menos-5600-familias-han-sido-victimas-de-la-violencia-y-graves-violaciones-de-ddhh-en-estados-fronterizos-de-venezuela/> [geraadpleegd op 01/06/2023]

Gallup, *Global Law and Order 2021*, 11/2021, https://img.lalr.co/cms/2021/11/24164255/2021_Global_Law_and_Order_Report.pdf [geraadpleegd op 21/04/2022]

Global Health security Index, *2019 GHS Index Country Profile for Venezuela*, s.d., <https://www.ghsindex.org/country/venezuela/> [geraadpleegd op 11/05/2020]

Hearts on Venezuela (Salmeron V.), *After six years of decline: How much has the Venezuelan economy shrunk?* 18/02/2020, http://www.heartsonvenezuela.com/after-six-years-of-decline-how-much-has-the-venezuelan-economy-shrunk/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=after-six-years-of-decline-how-much-has-the-venezuelan-economy-shrunk [geraadpleegd op 02/03/2020]

Human Rights Watch (HRW), *"The Guerrillas Are the Police" Social Control and Abuses by Armed Groups in Colombia's Arauca Province and Venezuela's Apure State*, 01/2020, <https://www.hrw.org/report/2020/01/22/querrillas-are-police/social-control-and-abuses-armed-groups-colombias-arauca> [geraadpleegd op 26/02/2020]

Human Rights Watch (HRW), *Brazil's Lula Misses Crucial Chance to Uphold Rights in Venezuela*, 30/05/2023, <https://www.hrw.org/news/2023/05/30/brazils-lula-misses-crucial-chance-uphold-rights-venezuela> [geraadpleegd op 26/06/2023]

Human Rights Watch (HRW), *Colombia/Venezuela: Border Area Abuses by Armed Groups*, 28/03/2022, <https://www.hrw.org/news/2022/03/28/colombia/venezuela-border-area-abuses-armed-groups> [geraadpleegd op 03/05/2022]

Human Rights Watch (HRW), *Venezuela Events of 2022*, 2023, <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/venezuela#b866af> [geraadpleegd op 13/06/2023]

Human Rights Watch (HRW), *Venezuela, events of 2021*, 2022, <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/venezuela#e2ce5b> [geraadpleegd op 13/05/2022]

Human Rights Watch, *Venezuela's Humanitarian Emergency*, 04/04/2019, <https://www.hrw.org/report/2019/04/04/venezuelas-humanitarian-emergency/large-scale-un-response-needed-address-health> [geraadpleegd op 05/03/2020]

HumVenezuela, *Unidos por la Calidad del Agua: Día Mundial del Agua*, 22/03/2022, <https://humvenezuela.com/unidos-por-la-calidad-del-agua-dia-mundial-del-agua/> [geraadpleegd op 16/05/2022]

Immigration and Refugee Board of Canada (IRB), *Venezuela: The homeland card (carnet de la patria), including issuance procedures, usage, and physical characteristics; extent to which homeland cards have been*

distributed (2016-May 2018), 18/05/2018, <https://www.refworld.org/docid/5b2bb7bf4.html> [geraadpleegd op 21/04/2021]

Infobae, *"¡No todos somos guerrilleros!": el grito de una mujer de la frontera a los militares venezolanos que los desalojaron y les robaron el ganado*, 22/04/2022, <https://www.infobae.com/americavenezuela/2022/04/21/no-todos-somos-guerrilleros-el-grito-de-una-mujer-de-la-frontera-a-los-militares-venezolanos-que-los-desalojaron-y-les-robaron-el-ganado/> [geraadpleegd op 22/04/2022]

Infobae, *Inflación en Venezuela: la canasta básica de alimentos aumentó un 46% en un año*, 20/04/2022, <https://www.infobae.com/americavenezuela/2022/04/21/inflacion-en-venezuela-la-canasta-basica-de-alimentos-aumento-un-46-en-un-ano/> [geraadpleegd op 12/05/2022]

Infobae, *La Federación Médica de Venezuela denunció que en el país "no hay garantías para el derecho a la salud"*, 21/04/2022, <https://www.infobae.com/americavenezuela/2022/04/21/la-federacion-medica-de-venezuela-denuncio-que-en-el-pais-no-hay-garantias-para-el-derecho-a-la-salud/> [geraadpleegd op 13/05/2022]

Infobae, *More than 4 million Covax vaccines against COVID-19 arrived in Venezuela*, 18/03/2022, <https://www.infobae.com/en/2022/03/18/more-than-4-million-covax-vaccines-against-covid-19-arrived-in-venezuela/> [geraadpleegd op 12/04/2022]

InSight Crime (McDermott J.), *Op-Ed: The ELN as a Colombo-Venezuelan Rebel Army*, 22/03/2019, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/op-ed-the-eln-as-a-colombo-venezuelan-rebel-army/> [geraadpleegd op 27/02/2020]

InSight Crime, *A Cultural Occupation: The Guerrillas and the Indigenous in Venezuela's Amazon*, 06/04/2022, <https://insightcrime.org/news/cultural-occupation-guerrillas-and-indigenous-venezuelan-amazon/> [geraadpleegd op 21/04/2022]

InSight Crime, *Apure's Proxy War*, 13/10/2021, <https://insightcrime.org/investigations/apure-proxy-war/> [geraadpleegd op 03/05/2022]

InSight Crime, *Brutal but Futile: Venezuela's Anti-Gang 'Mega-Operations'*, 02/03/2023, <https://insightcrime.org/news/venezuelas-reliance-brutal-futile-gang-crackdowns/> [geraadpleegd op 02/05/2023]

InSight Crime, *Carlos Luis Revette, alias 'El Koki'*, 28/02/2022, <https://insightcrime.org/venezuela-organized-crime-news/carlos-luis-revete-alias-el-koki/> [geraadpleegd op 25/04/2022]

InSight Crime, *Colombia, Venezuela Security Partnership Puts Pressure on ELN*, 02/05/2023, <https://insightcrime.org/news/colombia-venezuela-security-partnership-puts-pressure-on-eln/> [geraadpleegd op 08/05/2023]

InSight Crime, *El Coqui's Ambition Fuels Urban Warfare in Caracas*, 22/02/2021, <https://insightcrime.org/news/el-coqui-urban-warfare-caracas/> [geraadpleegd op 04/03/2021]

InSight Crime, *El Koki or Willexis – Who Runs Caracas' Most Powerful Drug Gang?*, 12/11/2021, <https://insightcrime.org/news/el-koki-willexis-who-runs-caracas-most-powerful-drug-gang/> [geraadpleegd op 25/04/2022]

InSight Crime, *ex-Farc mafia in Venezuela*, 13/10/2021, <https://insightcrime.org/venezuela-organized-crime-news/farc-in-venezuela/> [geraadpleegd op 21/04/2022]

InSight Crime, *Ex-FARC Mafia: Colombia's Criminal Army Settling Down in Venezuela*, 04/09/2019, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/ex-farc-mafia-colombias-criminal-army-finding-home-venezuela/> [geraadpleegd op 27/02/2020]

InSight Crime, *FBI/FPLN*, 15/07/2019, <https://www.insightcrime.org/venezuela-organized-crime-news/fbi/> [geraadpleegd op 21/02/2020]

InSight Crime, *GameChangers 2019: As Venezuela Sinks, Maduro's Criminal Ties Keep Him Afloat*, 18/01/2020, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/gamechangers-venezuela-maduro-criminal-ties/> [geraadpleegd op 23/01/2020]

InSight Crime, *GameChangers 2020: Tren de Aragua and the Exportation of Venezuelan Organized Crime*, 30/12/2020, <https://insightcrime.org/news/analysis/criminal-winner-tren-de-aragua/> [geraadpleegd op 25/02/2021]

InSight Crime, *GameChangers 2022: Maduro Seeks to Be Venezuela's Criminal Kingmaker*, 27/12/2022, <https://insightcrime.org/news/gamechangers-2022-maduro-seeks-venezuela-criminal-kingmaker/> [geraadpleegd op 16/05/2023]

InSight Crime, *How Venezuela Became a Cemetery for the ex-FARC Mafia Leadership*, 03/10/2022, <https://insightcrime.org/investigations/how-venezuela-became-cemetery-ex-farc-mafia-leadership/> [geraadpleegd op 24/04/2023]

InSight Crime, *How Venezuelan Gangs Masquerade as Community Organizers to Secure Territory*, 11/04/2022, <https://insightcrime.org/noticias/venezuelan-gangs-masquerade-community-organizers-secure-territory/> [geraadpleegd op 05/05/2022]

InSight Crime, *InSight Crime's 2020 Homicide Round-Up*, 29/01/2021, <https://insightcrime.org/news/analysis/2020-homicide-round-up/#::~:~:text=The%203%2C496%20homicides%20logged%20throughout,violet%20country%20in%20Central%20America.> [geraadpleegd op 01/03/2021]

InSight Crime, *InSight Crime's 2021 Homicide Round-Up*, 01/02/2022, <https://insightcrime.org/news/insight-crimes-2021-homicide-round-up/> [geraadpleegd op 14/04/2022]

InSight Crime, *InSight Crime's 2022 Homicide Round-Up*, 08/02/2023, <https://insightcrime.org/news/insight-crime-2022-homicide-round-up/> [geraadpleegd op 03/04/2023]

InSight Crime, *Inviting War into Venezuela*, 13/10/2021, <https://insightcrime.org/investigations/inviting-war-into-venezuela/> [geraadpleegd op 03/05/2022]

InSight Crime, *Mass Graves in Venezuela Connected to Disappearances in Illegal Mining Hub*, 5/12/2022, <https://insightcrime.org/news/mass-graves-venezuela-connected-disappearances-illegal-mining-hub/> [geraadpleegd op 03/04/2023]

InSight Crime, *Murders Soar as Venezuela Police Hunt for Willexis Yet Again*, 09/02/2022, <https://insightcrime.org/news/murders-soar-as-venezuelas-police-hunt-for-willexis-yet-again/> [geraadpleegd op 06/05/2022]

InSight Crime, *Organized Crime in 2020 – Highlights of InSight Crime's Annual Conference*, 04/12/2020, <https://insightcrime.org/news/analysis/organized-crime-inSight-crime-conference/> [geraadpleegd op 03/03/2021]

InSight Crime, *Rebels and Paramilitaries: Colombia's Guerrillas in Venezuela*, 3/10/2022, <https://insightcrime.org/investigations/rebels-paramilitaries-colombia-guerrillas-venezuela/> [geraadpleegd op 01/06/2023]

InSight Crime, *The Coast of Sucre - Venezuela's Most Dangerous Place for Piracy*, 15/10/2021, <https://insightcrime.org/news/coast-sucre-venezuela-most-dangerous-place-piracy/> [geraadpleegd op 26/04/2022]

InSight Crime, *The Colombo-Venezuelan Guerrillas: How Colombia's War Migrated to Venezuela*, 10/2022, p.8, <https://insightcrime.org/wp-content/uploads/2022/10/The-Colombo-Venezuelan-Guerrillas-How-Colombias-War-Migrated-to-Venezuela-InSight-Crime-Oct-2022.pdf> [geraadpleegd op 15/05/2023]

InSight Crime, *The Devolution of State Power: The 'Colectivos'*, 18/05/2018, <https://www.insightcrime.org/investigations/devolution-state-power-colectivos/> [geraadpleegd op 24/02/2020]

InSight Crime, *The Fall of Gentil Duarte – What Does It Mean for Colombia?*, 26/05/2022, <https://insightcrime.org/news/fall-gentil-duarte-what-does-mean-colombia/> [geraadpleegd op 30/05/2022]

InSight Crime, *The Fraudsters: Venezuela's Organized Crime Vultures*, 21/04/2023, <https://insightcrime.org/news/the-extortion-scammers-venezuelas-organized-crime-vultures/> [geraadpleegd op 25/04/2023]

InSight Crime, *The R Organization*, 26/01/2023, <https://insightcrime.org/venezuela-organized-crime-news/the-r-organization/> [geraadpleegd op 24/04/2023]

InSight Crime, *The Venezuelan Military: Outfought and Outmatched*, 13/10/2021, <https://insightcrime.org/investigations/venezuela-military-outfought-outmatched/> [geraadpleegd op 03/05/2022]

InSight Crime, *Tren de Aragua*, 14/02/2023, <https://insightcrime.org/venezuela-organized-crime-news/tren-de-aragua/> [geraadpleegd op 17/04/2023]

InSight Crime, *Venezuela Kills Gang Leader Whose Political Connections Were 'Open Secret'*, 27/03/2023, <https://insightcrime.org/news/venezuela-kills-gang-leader-whose-political-connections-were-open-secret/#:~:text=Carlos%20Enrique%20G%C3%B3mez%20Rodr%C3%ADguez%2C%20alias,the%20central%20state%20of%20Aragua.> [geraadpleegd op 08/05/2023]

InSight Crime, *Venezuela May Never Be Able to Rid Itself of Spectre of Landmines*, 21/03/2022, <https://insightcrime.org/news/venezuela-may-never-be-able-to-rid-itself-of-spectre-of-landmines/> [geraadpleegd op 21/04/2022]

InSight Crime, *Venezuela Oil Minister Resigns Amid Political Fight With Criminal Ramifications*, 22/03/2023, <https://insightcrime.org/news/venezuela-most-powerful-corrupt-politicians-about-to-fall/> [geraadpleegd op 05/06/2023]

InSight Crime, *Venezuela Relies on Gold as Other Criminal Economies Dry Up*, 01/06/2020, <https://insightcrime.org/news/analysis/venezuela-depends-gold-industry/> [geraadpleegd op 17/03/2021]

InSight Crime, *Venezuela's Move to Cocaine Production: Crops, Chemists and Criminal Evolution*, 02/05/2022, <https://insightcrime.org/investigations/venezuela-move-to-cocaine-production-crops-chemists-and-criminal-evolution/> [geraadpleegd op 03/05/2022]

InSight Crime, *Venezuela's Maduro Is Key to Colombia's 'Total Peace'*, 09/03/2023, <https://insightcrime.org/news/venezuelas-maduro-is-key-to-colombias-total-peace/> [geraadpleegd op 08/05/2023]

InSight Crime, *Venezuela's Organized Crime Top 10 for 2023*, 16/02/2023, <https://insightcrime.org/news/venezuelas-organized-crime-top-10-for-2023/> [geraadpleegd op 24/04/2023]

InSight Crime, *Why the ELN is Attacking One Specific Town Along Venezuela's Orinoco River*, 08/02/2022, <https://insightcrime.org/noticias/eln-attacking-one-town-venezuela-orinoco-river/> [geraadpleegd op 26/04/2022]

InSight Crime, *Yeico Masacre*, 13/02/2023, <https://insightcrime.org/venezuela-organized-crime-news/yeico-masacre/> [geraadpleegd op 16/05/2023]

International Crisis Group (ICG), *A Glut of Arms: Curbing the Threat to Venezuela from Violent Groups*, report N°78, 20/02/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/78-glut-arms-curbing-threat-venezuela-violent-groups> [geraadpleegd op 21/02/2020]

International Crisis Group (ICG), *A rebel playing field: Colombian Guerrillas on the Venezuelan Border*, 28/04/2021, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/rebel-playing-field-colombian-guerrillas-venezuelan-border> [geraadpleegd op 19/04/2022]

International Crisis Group (ICG), *A Twist in Caracas: Is a Venezuela-U.S. Reboot on the Cards?*, 16/03/2022, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/twist-caracas-venezuela-us-reboot-cards> [geraadpleegd op 31/03/2022]

International Crisis Group (ICG), *Disorder on the Border: Keeping the Peace between Colombia and Venezuela*, 14/12/2020, <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/084-disorder-on-the%20border.pdf> [geraadpleegd op 15/03/2021]

International Crisis Group (ICG), *Overcoming the Global Rift on Venezuela*, 17/02/2022, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/93-overcoming-global-rift-venezuela> [geraadpleegd op 31/03/2022]

International Crisis Group (ICG), *tracking conflict worldwide, Venezuela*, 02/2023, <https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/march-alerts-and-february-trends-2023#venezuela> [geraadpleegd op 27/03/2023]

International Crisis Group (ICG), *Venezuela: A House Divided*, 13/05/2022, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/venezuela-house-divided> [geraadpleegd op 23/05/2022]

International Crisis Group (ICG), *Venezuela: Maduro's Timid Thaw Unsettles the Opposition*, 27/01/2022, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/venezuela-maduros-timid-thaw-unsettles-opposition> [geraadpleegd op 16/05/2022]

International Crisis Group (ICG), *Venezuela: Reassembling a Route to Peace*, Watch List 2021, 29/01/2021, <https://www.crisisgroup.org/global/watch-list-2021#Venezuela> [geraadpleegd op 01/04/2021]

International Crisis Group (ICG), *Venezuela: The Twilight of Maximum Pressure*, 10/10/2022, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/venezuela-twilight-maximum-pressure> [geraadpleegd op 27/03/2023]

International Crisis Group, *Venezuela: What Lies Ahead after Election Clinches Maduro's Clean Sweep*, 21/12/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/85-venezuela-what-lies-ahead-after-election-clinches-maduros-clean-sweep> [geraadpleegd op 23/02/2021]

International federation of Red Cross (IFRC), *Final Report Venezuela: Health Emergency*, 28/01/2022, <https://reliefweb.int/report/venezuela-bolivarian-republic/venezuela-health-emergency-final-report-mdrve004> [geraadpleegd op 13/05/2022]

International Rescue Committee (IRC), *2022-Emergency watchlist*, 14/12/2021, <https://www.rescue.org/sites/default/files/document/6423/cs2201watchlistreportfinal.pdf> [geraadpleegd op 13/05/2022]

International Rescue Committee (IRC), *At a Glance: 2023 Emergency Watchlist*, 13/12/2022, <https://www.rescue.org/report/glance-2023-emergency-watchlist> [geraadpleegd op 12/06/2023]

La Patilla, *Armas de fuego contra arcos y flechas en Venezuela: a los yanomamis los mataron por el oro de sus territorios*, 24/03/2022, <https://www.lapatilla.com/2022/03/24/armas-de-fuego-contra-arcos-y-flechas-en-venezuela-a-los-yanomamis-los-mataron-por-el-oro-de-sus-territorios/> [geraadpleegd op 21/04/2022]

Lupa por la vida, *Informe 2022*, 30/03/2023, <https://lupaporla vida.org/resumen-informe-anual-2022/> [geraadpleegd op 04/04/2023]

Lupa por la vida, *Se le arrebató el derecho a la vida a 824 personas en el 2022*, 30/03/2023, <https://lupaporla vida.org/informe-de-lupa-por-la-vida-2022/> [geraadpleegd op 02/05/2023]

Maps.venezuela, *Venezuela staten kaart*, s.d., <https://nl.maps-venezuela.com/venezuela-staten-kaart> [geraadpleegd op 09/05/2023]

Migration Policy Institute (MPI), *Venezuelan Immigrants in the United States*, 15/02/2023, <https://www.migrationpolicy.org/article/venezuelan-immigrants-united-states?eType=EmailBlastContent&eId=f75cfd08-1d55-4011-a227-982771c4914a> [geraadpleegd op 19/06/2023]

Monitor de Victimas, *estadísticas*, s.d., <https://monitordevictimas.com/estadisticas/> [geraadpleegd op 25/04/2022]

NOS Nieuws, *VS klaagt president Venezuela aan voor 'drugsterrorisme'*, 26/03/2020, <https://nos.nl/artikel/2328446-vs-klaagt-president-venezuela-aan-voor-drugsterrorisme.html> [geraadpleegd op 30/03/2020]

Observatorio Venezolano de Conflictividad Social (OVCS) *Conflictividad social en Venezuela en 2021*, 15/02/2022, <https://www.observatoriodeconflictos.org.ve/oc/wp-content/uploads/2022/02/INFORMEOVCS-ANUAL2021.pdf> [geraadpleegd op 12/05/2022]

Observatorio Venezolano de Conflictividad Social (OVCS), *Conflictividad social en Venezuela durante 2022*, s.d., <https://www.observatoriodeconflictos.org.ve/tendencias-de-la-conflictividad/conflictividad-social-en-venezuela-durante-2022> [geraadpleegd op 05/06/2023]

Observatorio Venezolano de Conflictividad Social (OVCS), *Conflictividad durante el primer trimestre de 2023*, s.d., <https://www.observatoriodeconflictos.org.ve/tendencias-de-la-conflictividad/conflictividad-durante-el-primer-trimestre-de-2023> [geraadpleegd op 05/06/2023]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Caracas continuó siendo en 2020 una de las ciudades más violentas en Venezuela*, 29/01/2021, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/caracas-continuo-siendo-en-2020-una-de-las-ciudades-mas-violentas-en-venezuela/> [geraadpleegd op 08/03/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *1148 muertes violentas ocurrieron en Distrito Capital durante 2022*, 19/01/2023, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/1148-muertes-violentas-ocurrieron-en-distrito-capital-durante-2022/> [geraadpleegd op 03/04/2023]

Observatorio Venezolano de violencia (OVV), *231 muertes violentas se registraron en la Región Capital durante 2021*, 23/02/2022, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/231-muertes-violentas-se-registraron-en-la-region-capital-durante-2021/> [geraadpleegd op 25/04/2022]

Observatorio Venezolano de violencia (OVV), *Aragua reportó 84 muertes violentas entre enero y febrero de 2022*, 24/03/2022, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/aragua-reporto-84-muertes-violentas-entre-enero-y-febrero-de-2022/> [geraadpleegd op 25/04/2022]

Observatorio Venezolano de violencia (OVV), *Caracas lideró las estadísticas de violencia de Venezuela en 2021*, 25/01/2022, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/caracas-lidero-las-estadisticas-de-violencia-de-venezuela-en-2021/> [geraadpleegd op 25/04/2022]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Informe Anual de Violencia 2022*, 29/12/2022, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/informe-anual-de-violencia-2022/> [geraadpleegd op 03/04/2023]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Informe Anual de Violencia 2020 – Entre las epidemias de la Violencia y del Covid-19*, 29/12/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/informe-anual-de-violencia-2020-entre-las-epidemias-de-la-violencia-y-del-covid-19/> [geraadpleegd op 01/03/2021]

Observatorio Venezolano de violencia (OVV), *Informe Anual de Violencia 2021*, 28/12/2021, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/informe-anual-de-violencia-2021/> [geraadpleegd op 14/04/2022]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Tres de los cinco municipios más violentos del país se encuentran en el estado Bolívar*, 03/02/2022, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/tres-de-los-cinco-municipios-mas-violentos-del-pais-se-encuentran-en-el-estado-bolivar/> [geraadpleegd op 05/05/2022]

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Report of the independent international fact-finding mission on the Bolivarian Republic of Venezuela (A/HRC/51/43)*, 21/09/2022, p.9, [Report of the independent international fact-finding mission on the Bolivarian Republic of Venezuela \(A/HRC/51/43\) \(Advance Unedited Version\) - Venezuela \(Bolivarian Republic of\) | ReliefWeb](https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24788&LangID=E) [geraadpleegd op 25/05/2023]

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Human rights in the Bolivarian Republic of Venezuela. Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the situation of Human rights in the Bolivarian Republic of Venezuela*, 05/07/2019, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24788&LangID=E> [geraadpleegd op 23/01/2020]

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Venezuela must offer concrete steps to end humanitarian crisis, say UN experts*, 06/05/2020, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25867&LangID=E> [geraadpleegd op 07/05/2020]

Organization of American States (OAS), R4V, *Impact of the COVID-19 Pandemic on Refugees and Migrants from Venezuela: Evicted persons, indigenous peoples and sex workers in Latin America and the Caribbean*, October 2021, 01/02/2022, <https://reliefweb.int/report/peru/impact-covid-19-pandemic-refugees-and-migrants-venezuela-evicted-persons-indigenous> [geraadpleegd op 17/05/2022]

Overseas Security Advisory Council (OSAC), *Venezuela 2020 Crime & Safety Report*, 21/07/2020, <https://www.osac.gov/Country/Venezuela/Content/Detail/Report/0e6ed0e0-eb8e-44cc-ab81-1938e6c8d93f> [geraadpleegd op 24/02/2021]

Pan American Health Organisation (PAHO), *First COVAX shipment of COVID-19 vaccines arrives in Venezuela*, 07/09/2021, [https://www.paho.org/en/news/7-9-2021-first-covax-shipment-covid-19-vaccines-arrives-venezuela#:~:text=Caracas%2C%20September%207%2C%202021%20\(.the%20Region%20of%20the%20Americas](https://www.paho.org/en/news/7-9-2021-first-covax-shipment-covid-19-vaccines-arrives-venezuela#:~:text=Caracas%2C%20September%207%2C%202021%20(.the%20Region%20of%20the%20Americas). [geraadpleegd op 12/04/2022]

Panampost (Martin S.), *Venezuela Is Empty: Schools Are Without Students And Teachers*, 23/07/2019, <https://panampost.com/sabrina-martin/2019/07/23/venezuela-students-teachers/?cn-reloaded=1> [geraadpleegd op 09/03/2020]

Polga-Hecimovich J., *Organized Crime and the State in Venezuela under Chavismo*, 25/05/2019, in: *The Criminalization of States: The Relationship between States and Organized Crime*, pp.189-207. https://www.researchgate.net/publication/331313327_Organized_Crime_and_the_State_in_Venezuela_under_Chavismo [geraadpleegd op 24/02/2020]

Primicia, *Maduro fija como meta aumentar a 100 mil los funcionarios de la PNB*, 20/12/2023, <http://primicia.com.ve/nacion/maduro-fija-como-meta-aumentar-a-100-mil-los-funcionarios-de-la-pnb/>

Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos (PROVEA), *Graves violaciones a los derechos humanos y crímenes de lesa humanidad en enfrentamientos de La Victoria cumplen un año sin ser investigados*, 01/04/2022, <https://provea.org/actualidad/graves-violaciones-a-los-derechos-humanos-y-crimenes-de-lesa-humanidad-en-enfrentamientos-de-la-victoria-cumplen-un-ano-sin-ser-investigados/> [geraadpleegd op 10/05/2022]

Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos (PROVEA), *Informe Anual | Derecho a la Educación: Maduro miente para ocultar su fracaso*, 04/03/2020, <https://www.derechos.org.ve/actualidad/informe-anual-derecho-a-la-educacion-maduro-miente-para-ocultar-su-fracaso> [geraadpleegd op 09/03/2020]

Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos (PROVEA), *Lupa por la vida informe 2021*, 03/2022, <https://provea.org/wp-content/uploads/2022/03/lupa2021-1-1.pdf> [geraadpleegd op 19/04/2022]

Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos (PROVEA), *Tras un año de la masacre de La Vega los responsables siguen sin rendir cuentas a la justicia*, 08/01/2022, <https://provea.org/publicaciones/investigaciones/tras-un-ano-de-la-masacre-de-la-vega-los-responsables-siguen-sin-rendir-cuentas-a-la-justicia/> [geraadpleegd op 26/04/2022]

Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos (PROVEA), *Venezuela: escasa disponibilidad de agua acentúa las desigualdades*, 22/03/2022, <https://provea.org/actualidad/venezuela-escasa-disponibilidad-de-agua-acentua-las-desigualdades/> [geraadpleegd op 16/05/2022]

PROVEA, *Dissolved the FAES?*, 14/09/2022, <https://provea.org/opinion/disueltas-las-faes/> [geraadpleegd op 04/04/2023]

PROVEA, *Right to Water: Complex Humanitarian Emergency*, 28/03/2023, [Right to Water: Complex Humanitarian Emergency | PROVEA](https://provea.org/opinion/right-to-water-complex-humanitarian-emergency/) [geraadpleegd op 19/06/2023]

Radio France international (RFI), *Closing the 'escape valve': Venezuela pursues de-dollarization*, 06/05/2022, <https://www.rfi.fr/en/closing-the-escape-valve-venezuela-pursues-de-dollarization> [geraadpleegd op 12/05/2022]

Regional Inter-Agency Coordination Platform, 11/06/2023, <https://www.r4v.info/es/refugiadosymigrantes> [geraadpleegd 19/06/2023]

Regional Inter-Agency Coordination Platform, *Central America and Mexico: R4V Special Situation Report*, 07/03/2022, <https://www.r4v.info/en/document/central-america-and-mexico-r4v-special-situation-report> [geraadpleegd op 16/05/2022]

Regional Inter-Agency Coordination Platform, *Refugiados y migrantes de Venezuela*, 05/04/2022, <https://www.r4v.info/es/refugiadosymigrantes> [geraadpleegd op 16/05/2022]

Reuters (Armas M.), *Venezuelan government suspends negotiations with opposition*, 17/10/2021, <https://www.reuters.com/world/americas/maduro-envoy-alex-saab-extradited-us-cape-verde-radio-2021-10-16/> [geraadpleegd op 11/04/2022]

- Reuters (Ellsworth B.), *Venezuela's Maduro hikes minimum wage 300 percent*, 14/01/2019, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-wage/venezuelas-maduro-hikes-minimum-wage-300-percent-idUSKCN1P82E2> [geraadpleegd op 02/03/2020]
- Reuters (Valderrama S. & Kinosian S.), *Costco in Caracas: how Florida goods flood Venezuelan stores*, 16/12/2029, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-shops/costco-in-caracas-how-florida-goods-flood-venezuelan-stores-idUSKBN1YK16X> [geraadpleegd op 03/03/2020]
- Reuters, *At least 23 dead in clash between gangs and police in Venezuelan capital*, 10/01/2021, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-security-idUSKBN29F0MP> [geraadpleegd op 04/03/2021]
- Reuters, *EU states no longer recognise Guaido as Venezuela's interim president*, 25/01/2021, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-eu-idUSKBN29U1A3> [geraadpleegd op 23/02/2021]
- Reuters, *ICC prosecutor rejects Venezuela delay request, will seek investigation*, 21/04/2022, <https://www.reuters.com/world/americas/icc-prosecutor-rejects-venezuela-delay-request-will-seek-investigation-2022-04-21/> [geraadpleegd op 22/04/2022]
- Reuters, *In Venezuela, inflation and dollarization deepen schism between private and state employees*, 09/05/2022, <https://www.reuters.com/world/americas/venezuela-inflation-dollarization-deepen-schism-between-private-state-employees-2022-05-09/> [geraadpleegd op 12/05/2022]
- Reuters, *Venezuela corruption probe snares another former top PDVSA executive*, 19/04/2023, <https://www.reuters.com/world/americas/venezuela-corruption-probe-snares-another-former-top-pdvs-executive-2023-04-19/> [geraadpleegd op 05/06/2023]
- Reuters, *Venezuela inflation accelerating, heightening risk of return to hyperinflation, economists say*, 05/01/2023, <https://www.reuters.com/world/americas/venezuela-inflation-accelerating-heightening-risk-return-hyperinflation-2023-01-05/> [geraadpleegd op 05/06/2023]
- Reuters, *Venezuela opposition must stop pretending to be government*, Capriles says, 03/09/2020, <https://www.reuters.com/article/uk-venezuela-politics-idUKKBN25U01F> [geraadpleegd op 24/02/2021]
- Reuters, *Venezuelan opposition party replaces Guaido as candidate*, 05/05/2023, <https://www.swissinfo.ch/eng/reuters/venezuelan-opposition-party-replaces-guaido-as-candidate/48491080> [geraadpleegd op 26/06/2023]
- Reuters, *Worsening electricity cuts hit western Venezuelan state*, 18/04/2022, <https://www.reuters.com/world/americas/worsening-electricity-cuts-hit-western-venezuelan-state-2022-04-18/> [geraadpleegd op 16/05/2022]
- Rijksoverheid Nederland, *Algemeen ambtsbericht Venezuela 2020*, 11/06/2020, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/ambtsberichten/2020/06/11/algemeen-ambtsbericht-venezuela-juni-2020> [geraadpleegd op 24/02/2021]
- Runrun.es, *COVID-19 en Venezuela: la pandemia de la opacidad ; El año del Coronavirus en Venezuela contado en gráficos*, 15/04/2021, <https://alianza.shorthandstories.com/Covid-19-en-Venezuela/index.html> [geraadpleegd op 15/04/2021]
- Runrun.es, *Guárico, Caracas y La Guaira lideran casos de COVID-19 en reporte del #10Abr*, 10/04/2022, <https://runrun.es/noticias/471436/guarico-caracas-y-la-guaira-lideran-casos-de-covid-19-en-reporte-del-10abr/> [geraadpleegd op 12/04/2022]
- Runrun.es, *Salud pública en el país ha desmejorado en un 70% asegura Acción Solidaria*, 17/05/2023, <https://runrun.es/el-megafono/502101/salud-publica-en-el-pais-ha-desmejorado-en-un-70-asegura-accion-solidaria/> [geraadpleegd op 13/06/2023]
- Runrun.es, *Transparencia Venezuela: Economías ilícitas al amparo de la corrupción generan casi \$10.000 millones al año*, 23/06/2022, <https://runrun.es/rr-es-plus/477122/claves-economias-ilicidas-en-venezuela-informe-transparencia/> [geraadpleegd op 25/04/2023]
- Semana, *Importante: el presidente Gustavo Petro reconoce alianza militar con Nicolás Maduro de Venezuela para arreciar contra el ELN*, 21/04/2023, <https://www.semana.com/politica/articulo/atencion-el-presidente-gustavo-petro-anuncia-alianza-militar-con-venezuela-para-arreciar-contra-el-eln/202327/> [geraadpleegd op 08/05/2023]

SOSOrinoco, *Presencia, actividad e influencia de los Grupos Armados Organizados en la actividad minera al sur del río Orinoco*, 03/2022, https://drive.google.com/file/d/1D487QQh_v88y8QE11Bxz8iG9PtphnBI-/view [geraadpleegd op 05/05/2022]

SOSOrinoco, *About Us*, s.d., <https://sosorinoco.org/en/about-us/> [geraadpleegd op 05/05/2022]

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), *Food Systems in Conflict and Peacebuilding Settings: Case Studies of Venezuela and Yemen*, 12/2021, <https://www.sipri.org/publications/2021/other-publications/food-systems-conflict-and-peacebuilding-settings-case-studies-venezuela-and-yemen> [geraadpleegd op 12/05/2022]

TalCual (Meneces C.), *Nuevo salario mínimo no alcanza para comprar ni un kilo de carne de res*, 10/01/2020, <https://talcualdigital.com/nuevo-salario-minimo-no-alcanza-para-comprar-ni-un-kilo-de-carne-de-res/> [geraadpleegd op 05/03/2020]

TalCual (Meneces C.), *Nuevo salario mínimo no compra ni el queso para rellenar la arepa*, 28/04/2020, <https://talcualdigital.com/nuevo-salario-minimo-no-compra-ni-el-queso-para-rellenar-la-arepa/> [geraadpleegd op 29/04/2020]

TalCual, *ONU atendió a 2,3 millones de personas en situación de vulnerabilidad el año pasado*, 12/06/2023, <https://talcualdigital.com/onu-atendio-a-23-millones-de-personas-en-situacion-de-vulnerabilidad-el-ano-pasado/> [geraadpleegd op 13/06/2023]

The Economist, *A failed uprising against Nicolás Maduro*, 02/05/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2019/05/02/a-failed-uprising-against-nicolas-maduro> [geraadpleegd op 16/03/2020]

The Economist, *Juan Guaidó makes a dramatic attempt to oust Venezuela's regime*, 30/04/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2019/04/30/juan-quaido-makes-a-dramatic-attempt-to-oust-venezuelas-regime> [geraadpleegd op 16/03/2020]

The Economist, *More dollars and fewer protests in Venezuela*, 18/12/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2019/12/18/more-dollars-and-fewer-protests-in-venezuela> [geraadpleegd op 03/03/2020]

The Economist, *Nicolás Maduro tries to rescue Venezuela's economy*, 23/08/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2018/08/23/nicolas-maduro-tries-to-rescue-venezuelas-economy> [geraadpleegd op 02/03/2020]

The Guardian (Phillips T.), *Venezuela crisis: Maduro claims victory over 'deranged' coup attempt*, 01/05/2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/may/01/venezuela-crisis-maduro-claims-victory-over-deranged-us-backed-coup-attempt> [geraadpleegd op 16/03/2020]

The New Humanitarian (Dahl M.), *Stronger Colombian-Venezuelan ties fail to ease migrant hardships*, 15/06/2023, <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2023/06/15/colombia-venezuela-ties-fail-migrant-hardships> [geraadpleegd op 26/06/2023]

The New Humanitarian (Ebus B.), *Thousands of Venezuelan migrants return home as Colombia lockdown brings tough choices*, 22/04/2020, <https://www.thenewhumanitarian.org/feature/2020/04/22/Venezuela-Colombia-migrants-coronavirus> [geraadpleegd op 14/05/2020]

The New York Times (NYT) (Jakes L.), *U.S. Imposes Sanctions on Russian Oil Company Supporting Venezuela's Leader*, 21/02/2020, <https://www.nytimes.com/2020/02/18/world/americas/venezuela-russia-sanctions-trump.html> [geraadpleegd op 02/03/2020]

The New York Times (NYT) (Kurmanaev A. & I Herrera I.), *Venezuela's Capital Is Booming. Is This the End of the Revolution?*, 01/02/2020, <https://www.nytimes.com/2020/02/01/world/americas/Venezuela-economy-dollars.html?searchResultPosition=6> [geraadpleegd op 03/03/2020]

The New York Times (NYT), *Ferraris and Hungry Children: Venezuela's Socialist Vision in Shambles*, 21/03/2023, <https://www.nytimes.com/2023/03/21/world/americas/venezuela-economy-wealth-gap.html?searchResultPosition=1> [geraadpleegd op 05/06/2023]

The United States Department of Justice, *Virtual press conference*, 26/03/2020, <https://www.justice.gov/live> [geraadpleegd op 30/03/2020]

The Washington Post (Krygier R.), *Venezuela's universities feel the sting of economic and political crisis*, 17/11/2017, https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/venezuelas-universities-feel-the-sting-of-economic-and-political-crisis/2017/11/15/665068aa-c59b-11e7-9922-4151f5ca6168_story.html [geraadpleegd op 09/03/2020]

The World Bank, *Fact Sheet: An Adjustment to Global Poverty Lines*, 02/05/2022, <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2022/05/02/fact-sheet-an-adjustment-to-global-poverty-lines> [geraadpleegd op 15/05/2022]

Time News, *Clashes in Petare leave six dead*, 24/04/2023, <https://time.news/clashes-in-petare-leave-six-dead/> [geraadpleegd op 25/05/2023]

Trading Economics, *Venezuela Inflation Rate*, 03/2021, <https://tradingeconomics.com/venezuela/inflation-cpi> [geraadpleegd op 24/03/2021]

Transparenciave.org, *Mas de usd 9 400 millones al ano dejan las economias ilicitas en Venezuela*, 06/2022, <https://transparenciave.org/mas-de-usd-9-400-millones-al-ano-dejan-las-economias-ilicitas-en-venezuela/> [geraadpleegd op 25/04/2023]

Transparency International, 25/01/2022, [url](#)

Transparency International, *corruption perceptions index 2021*, 25/01/2022, <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/ven> [geraadpleegd op 21/04/2022]

Transparency International, *Corruption perceptions index 2022*, 31/01/2023, <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/ven> [geraadpleegd op 30/03/2023]

Transparency Venezuela, *illicit economies sheltered by corruption*, 2022, <https://transparenciave.org/> [geraadpleegd op 15/05/2023]

Transparency Venezuela, *Organised Crime and corruption in Venezuela: A problem of State*, 06/2020, <https://transparencia.org.ve/wp-content/uploads/2020/11/Organised-Crime-in-Venezuela-Collusion-between-Crime-and-Government.pdf> [geraadpleegd op 25/02/2021]

Ultimas Noticias, *Venezuela will apply booster vaccination every four months*, 22/02/2022, <https://en.ultimasnoticias.com.ve/news/life/Venezuela-will-apply-booster-vaccination-every-four-months/> [geraadpleegd op 12/04/2022]

UNHCR, *Temporary Protection Status in Colombia*, 11/2021, <https://reliefweb.int/report/colombia/temporary-protection-status-colombia-november-2021-0> [geraadpleegd op 16/05/2022]

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA), *Venezuela situation report*, 15/12/2020, <https://reports.unocha.org/en/country/venezuela-bolivarian-republic-of> [geraadpleegd op 19/04/2021]

US Embassy in Venezuela, *Covid 19 information*, 06/04/2022, <https://ve.usembassy.gov/covid-19-information/> [geraadpleegd op 14/04/2022]

USDoS, *Venezuela 2019 Human Rights Report*, 11/03/2020, p.2, <https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/venezuela/> [geraadpleegd op 24/02/2021]

Venezuelaanalysis, *Venezuela's Gangs Have Been Turned into Armed Capitalist Enterprises (Part I)*, 19/08/2021, <https://venezuelanalysis.com/interviews/15289> [geraadpleegd op 26/04/2022]

Vision of Humanity, *Global peace index map*, 07/10/2021, <https://www.visionofhumanity.org/maps/#/> [geraadpleegd op 14/04/2022]

Vision of Humanity, *Global peace Index*, 01/06/2022, [Global Peace Index Map » The Most & Least Peaceful Countries \(visionofhumanity.org\)](#) [geraadpleegd op 03/04/2023]

VRT (Willems F.), *Een brood kost niet langer 7.000.000 bolivar, Venezuela schraapt nullen op bankbriefjes om gebruiksgemak te verhogen*, 01/10/2021, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/10/01/venezuela-nieuwe-briefjes-en-armoederapport/> [geraadpleegd op 12/05/2022]

Washington Office on Latin America (WOLA), *10 Things to Know About the End of Title 42*, 09/05/2023, <https://www.wola.org/analysis/end-title-42/> [geraadpleegd op 19/06/2023]

Wilson Center (Ebus B.), *Exploiting Venezuela's Uncertain Future: Resource Conflicts and the Environment*, 03/2022,

<https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/uploads/documents/Bram%20Ebus%20Final.pdf>

[geraadpleegd op 05/05/2022]

Wilson Center (Penfold M. & Arnson C.), *Overcoming Barriers to Humanitarian Aid in Venezuela*, 03/2023,

<https://www.wilsoncenter.org/publication/overcoming-barriers-humanitarian-aid-venezuela#:~:text=Overcoming%20Barriers%20to%20Humanitarian%20Aid%20in%20Venezuela%20%7C%20Wilson%20Center> [geraadpleegd op 12/06/2023]

World Food Programme (WFP), *2020 - Global Report on Food Crises*, 20/04/2020,

<https://www.wfp.org/publications/2020-global-report-food-crises> [geraadpleegd op 13/05/2020]

World Food Programme (WFP), *Global Report on Food Crises 2022*, 04/05/2022,

<https://www.wfp.org/publications/global-report-food-crises-2022> [geraadpleegd op 05/05/2022]

World Food Programme (WFP), *WFP Venezuela Food Security Assessment Main Findings | Data Collected between July and September 2019*, 23/02/2020, <https://reliefweb.int/report/venezuela-bolivarian-republic/wfp-venezuela-food-security-assessment-main-findings-data>

[geraadpleegd op 04/03/2020]

World Justice Project, *Rule of Law Index 2021*,

<https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-INDEX-21.pdf> [geraadpleegd op 12/04/2022]

World Justice Project, *Rule of law index*, 2022, <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2022/Venezuela%2C%20RB>

[geraadpleegd op 30/03/2023]